

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 38 (2564)
ПЯТНІЦА
17
верасня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У Мінску працуе Усесаюзна злёт грамадскіх прапагандыстаў кнігі. На здымку Ул. Крука—група ўдзельнікаў злёту. Інфармацыя пра першыя дні работы злёту—на стар. 2.

**У НУМАРЫ
ЧЫТАЙЦЕ:**

**ПАЧЫНАЕМ РАЗМОВУ
АБ ПРАБЛЕМАХ КРЫТЫКІ**

Выступаюць М. Лобан і Я. Герцовіч.

Стар. 4—5.

МІНСК БУДУЕЦА

Роздум архітэктара.

Стар. 6—7.

**НОВЫЯ ВЕРШЫ
Петруся БРОЎКІ**

Стар. 3.

ЛЁС ПАЭТА

Слова пра Г. Шутэнку.

Стар. 8—9.

СЯРОД КНІГ

Стар. 10—11.

**АПАВЯДАННЕ
Янкі ШАРАХОЎСКАГА**

Стар. 12

ЗАГАДКА АДНОЙ СМЕРЦІ

Стар. 14—15

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

У мінулым нумары мы пачалі друкаваць гутаркі нашага карэспандэнта з кіраўнікамі творчых саюзаў і арганізацый аб тым, як грамадскае рэспублікі адзначаць 50-годдзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Нам паведамілі:

У ДЗЯРЖАЎНЫМ КАМІТЭЦЕ САВЕТА МІНІСТРАУ БССР ПА ДРУКУ

— Перш чым раскажаць, якія кнігі рыхтуюцца ў выдавецтвах рэспублікі да юбілею Краіны Саветаў, — заявіў кіраўнік групы тыражоў, статыстыкі друку і кніжнага гандлю В. Вільгоўскі, — хачу адзначыць, што, па сутнасці, выданне кніг да гэтай даты пачалося ўжо некалькі гадоў назад. Кнігі, выпушчаныя да 50-годдзя Савецкай улады, 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі, 100-годдзя з дня нараджэння стваральніка Савецкай дзяржавы У. І. Леніна, можна з поўным правам лічыць прысвечанымі і гісторыі Савецкага Саюза. Да ліку іх належаць кнігі старшыні Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёва «У братняй сям'і народаў СССР», зборнікі «Родная наша ўлада», «Беларуская ССР за гады Савецкай улады», «Імя Леніна», «Па Ільчы зьявіўся крок» і многія іншыя.

А цяпер канкрэтна — што рыхтуюць сёння нашы выдавецтвы? Выдавецтва «Беларусь» запанавала кнігу Б. Бараноўскага «За дружбу народаў», прысвечаную барацьбе Камуністычнай партыі Беларусі за ажыццяўленне ленинскай нацыянальнай палітыкі ў рэспубліцы ў 1921—1925 гадах. Пра гісторыю ваявання, эканамічнага, палітычнага і культурнага супрацоўніцтва беларускага народа з вялікім рускім і іншымі народамі нашай краіны ў першыя гады Савецкай улады раскажа кніга У. Ракашэвіча «Пад сцягам братэрства». Зацікавіць чытачоў і кніга С. Марцэлева «На шляхах будаўніцтва сацыялізму», у якой аўтар на шматлікім фактычным матэрыяле раскажа пра друк Беларусі ў перыяд барацьбы савецкага народа за сацыялізм (1926—37).

Будзе працягнута выданне пачатай у 1970 годзе серыі гісторыка-эканамічных нарысаў пра развіццё народнай гаспадаркі, навуку і культуры савецкіх рэспублік, пра іх сяброўскія сувязі з Беларуссю. Ужо выйшлі кнігі, прысвечаныя РСФСР, Украіне, Эстоніі і Малдавіі.

Упершыню прагучаць на беларускай мове вершы лаўрэата Ленінскай прэміі Расула Гамзатова (зборнік «Высокія зоры»). Выйдуць выбраныя апавяданні сучасных украінскіх пісьменнікаў і кніга паэзіі вядомага армянскага паэта Георгія Эміна.

У сваю чаргу, творы беларускіх пісьменнікаў добра ведаюць шматлікія чытачы шматнацыянальнай Краіны

Саветаў. На рускай мове для іх выйдзе кнігі І. Шамякіна, М. Лобана, Я. Скрыгана, А. Чарнышэвіча, Я. Васіленка, А. Алешкі і інш. Брашуры «Беларусі крокі сажыбывыя» і «Дзяржаўны і грамадскі лад Беларускай ССР» адрасаваны замежным гасцям рэспублікі.

Пытаннем развіцця сацыялістычных культур народаў СССР, іх узаемасувязям і ўзаемаўзбагаачэнню прысячэцца кніга В. Бармічава «У адзіным саюзе. (Стварэнне СССР і развіццё нацыянальных культур)», якая выйдзе ў выдавецтва «Навука і тэхніка». Там жа рыхтуюцца калектыўная праца «Беларусь у Саюзе Савецкіх Рэспублік», у якой даецца аналіз эканамічных і палітычных пераўтварэнняў на Беларусі з часу яе ўступлення ў Саюз ССР, падкрэсліваецца вялікая сіла ленинскай нацыянальнай палітыкі.

У ГРОДЗЕНСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРАМ

— У 1972 годзе калектыў тэатра зноў сустрэнецца з творчасцю ўкраінскага драматурга Міколы Заруднага, які палюбіўся нам па п'есе «Вясёлка», што доўгі час з поспехам ішла на нашай сцэне, — паведаміў галоўны рэжысёр тэатра А. Струнін. — На гэты раз будзем ставіць «Рым, 17, да запатрабавання». Пастаіюка доручана рэжысёру В. Скарабагатаву.

Калі артысты вярнуцца з адпачынку, разам з імі абмяркуем магчымасць падрыхтаваць што-небудзь з п'ес драматургаў рэспублік Азіі.

Як заўсёды, вялікае месца ў нашым рэпертуары зоймуць творы рускіх савецкіх пісьменнікаў. Гэта «Рускае пытанне» К. Сіманова, «А зоры тут ціхія» па апавесці Б. Васіліева, «Сям'я» І. Папова. Над апошнім працём з асаблівай адказнасцю і хваляваннем. У ролі Валодзі Ульянова выступіць малады артыст Ул. Мішчанчук.

Рэвалюцыйная барацьба працоўных былой Заходняй Беларусі за Савецкую ўладу, за ўз'яднанне ў адзін дзяржаў з усходнімі братамі зноўдэ адлюстраванне ў спектаклі «Пад зорамі» па матывах рамана Піліпа Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах». Над інсцэніроўкай мы зарэз працём разам з аўтарам рамана.

Такім у агульных рысах будзе афіша наступнага года — года, дарэчы, адметнага і ў гісторыі нашага тэатра, бо 2-га кастрычніка мы пачынаем свой юбілейны, 25-ы сезон.

Кнігарні «Мара» масткоўскага завода «Вымпел» У. Макараў, старшыня клуба кнігалюбаў, начальнік аддзела інстытута «Мінскпраект» Г. Уласаў, член савета садзеяння кнігарні, уочыцца Харкаўскага трактарнага завода Я. Марозава, дырэктар кнігарні горада Тыраспалля Т. Дзямянёнка, грамадскі прапагандыст, старшыня Ленінскага сельсавета з Пермскай вобласці К. Інзельберг, старшыня школьнага кааператыва сярэдняй школы № 20 горада Данецка Святалана Косціна і іншыя.

На злёце прыняты зварот да ўсіх грамадскіх распаўсюджвальнікаў літаратуры.

Госці нашай сталіцы наведалі музей Вялікай Айчыннай вайны. Дом-музей І з'езда РСДРП, Дзяржаўны мастацкі музей, кнігарні горада.

Сёння, у апошні дзень работы злёту, яго ўдзелінікі пазнаёмяцца з мемарыяльным комплексам «Хатынь» і Курганам славы.

Падрабязная справаздача аб рабоце злёту будзе змешчана ў наступным нумары.

У САЮЗЕ МАСТАКОУ БССР

— У мастакоў нашай рэспублікі — напружаная пара працы. Можна сказаць, іменна цяпер вырашаецца, якія сустрэнуць слаўны юбілей Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, — сказаў нашаму карэспандэнту адказны сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР В. Вярсоцкі. — Нас чакаюць вельмі адказныя справы і адказныя гледзачы. Я маю на ўвазе перш за ўсё вялікія выстаўкі, у якіх прымуць удзел мастакі Савецкай Беларусі. Такія выставак, асабліва важных для нас, у юбілейным годзе будзе тры. Дзве з іх — у сталіцы нашай радзімы Маскве.

Першая — званальная — у Манежы ў Маскве. Яна адкрыецца ў лютым 1972 года. У ёй прымуць удзел Украіна, Малдавія і Беларусь. Гэта будзе адна з яркіх дэманстрацый адзінства братніх савецкіх народаў, адзінства, адлюстраванага мастацтвам сацыялістычнага рэалізму.

Другая значная выстаўка — «Беларусь сацыялістычная». Яна будзе ў сталіцы нашай рэспублікі ў маі 1972 года. Думаю, ужо сама назва выстаўкі сведчыць, наколькі адказная творчая справаздача перад народам чкае нашых майстроў, выяўленчага мастацтва.

І трэцяя выстаўка — усесаюзная. У ёй прымуць удзел усё рэспублікі. Яна будзе называцца «СССР — наша Радзіма». Гэты вялікі вернісаж адбудзецца ў Маскве ў лістападзе 1972 г.

Зразумела, у сувязі з надыходзячым святам Саюз мастакоў БССР будзе праводзіць нямала разнастайных мерапрыемстваў, план якіх распрацоўваецца. Апрача названых, адбудзецца шмат іншых выставак твораў выяўленчага мастацтва.

У ГОМЕЛЬСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРАМ

— Мы заўсёды з задавальненнем уключалі ў свой рэпертуар п'есы драматургаў братніх рэспублік, — сказала дырэктар тэатра Т. Карпава. — У гэтым сезоне, калі ўсё наша краіна будзе адзначаць 50-годдзе Савецкага Саюза, мы вырашылі падрыхтаваць спектаклі па п'есах Р. Назарава «Дзень добры, Крымаў!», Э. Брагінскага і Э. Разанава «Сяслужыцы», украінскага драматурга А. Каламідзе «Першы грэх», інсцэніроўку апавесці І. Ірошнікавай «Як ты жывеш, Зосі!» Галоўны рэжысёр тэатра І. Папоў завяршае работу над спектаклем па п'есе вядомага савецкага пісьменніка Л. Ляонава «Залатая карэта».

Год будзе для нас вельмі напружаным, таму што на сёлетніх гастролях мы не мелі магчымасці рэпэціраваць: тры бригады са спектаклямі «Дзіўны доктар», «Няроўны шлюб» і «Дзесяць сутак за каханне» раз'ехаліся па самых аддаленых кутках вобласці і далі 158 спектакляў. Да таго ж у калектыў улілася вялікая група маладых актёраў, якія прыйшлі да нас па конкурсе. Але мы поўныя жадання стварыць спектаклі, вартыя змяняльнай даты.

НА ЗДЫМАЧНЫХ ПЛЯЦОУНАХ

ПРАЗ ПОШУМ ВІЦЕБСКИХ ДУБРОЎ...

Гэта будзе фільм пра Бацьку, які Савецкую ўладу мацаваў, Вялікую Айчынную на сваіх плячах вынес, гора ад роднага дома адвёў. Твор — пра мужнасць і стойкасць савецкага чалавека ў абставінах, здаецца, немагчымых, невыносных. Экран раскажа аб вялікай бацькоўскай любові. «Вось ужо і не думаў, — скажа бацька, — што дзецці — такое хмельнае шчасце для мужыка». І пры гэтых словах увесь аж засвеціцца...

У аснову сцэнарыя пакладзены дакументальныя факты. Прататыпам галоўнага героя з'яўляецца слаўны партызанскі камандзір Герой Савецкага Саюза Мінай Піліпавіч Шмыроў. Але ў сцэнарыі, які напісаны сынам камандзіра, актёрам студыі «Беларусьфільм»

Расціславам Шмыровым, ёсць не адна з легенд, якімі абрастаюць імяны вялікіх чалавечых натур, змагароў, герояў. Можна менавіта таму многія буйныя партызанскія важакі ўбачаць штосьці і «ад сябе» ў вобразе галоўнага героя. І ён будзе жывой індывідуальнасцю, непаўторным характарам.

Рэжысёра фільма Барыса Сцяпанова, пастаіюшчыка вядомых кінакарцін «Альпійская балада», «Я, Францыск Скарына», ледзь удалося злавіць у калідоры «Беларусьфільма», калі ён з глядзельнай залы спытаўся ў мантажную.

— Здымалі мы не так даўно такую сцэну, — раскажа ён на хаду, — партызаны з лесу тайком прабіраюцца, засаду ро-

ВЕЧАР ЮБІЛЯРА

У сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння вядомага беларускага паэта Анатоля Астрэйкі ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР адбыўся ўрачысты вечар. Яго адкрыў намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Анатоль Грачанікаў. Ён сказаў:

— У жыцці кожнага чалавека наступае пара, калі ён азіраецца на пройдзены шлях, прыгадвае перажытае, перадумае, здзейсніўшае. І як хораша, калі чалавеку з вышнімі пражытымі гадамі не сорамна глядзець на зробленае! Паэзія Анатоля Астрэйкі заняла трывалае месца ў беларускай літаратуры...

У зале — пісьменнікі, папелішнікі па літаратурнай справе, прыхільнікі паэтычнага таленту Анатоля Астрэйкі, яго шматлікія чытачы. Паэта сардэчна вітаюць з юбілеем прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, сябры. Ад імя пісьменніцкай арганізацыі Беларусі Анатоль Астрэйку вітаў першы намеснік старшыні праўлення СП БССР Іван Шамякін. З іранічным сяброўскім словам звярнуўся да паэта Тарас Хадкевіч. Хвалююча гучалі ў зале радні вершы прысвечанага юбіляру. Патром Прыходзькам:

Цвітуць твае лясныя ружы.
Ля партызанскіх буданоў.
У дні вайны твой голас мужны
К нам «Слуцкім поясам» дайшоў.

У заключэнне вечара былі зачытаны віншавальныя тэлеграмы, атрыманыя юбілярам з розных куткоў Беларусі.

Паэт шчыра падзякаваў прысутным за сардэчныя пажаданні і прачытаў свае вершы.

Вечар закончыўся вялікім канцэртам.

ВІНШУЕМ З УЗНАГОРОДАМІ!

За шматгадовую актыўную навукова-педагагічную і грамадскую дзейнасць і ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем з дня нараджэння П'рэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дацэнта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Бугакова Аляксандра Іванавіча Ганарова граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

АЎТОГРАФ А. СЕРАФІМОВІЧА

Адзіна з зачынальнікаў савецкай літаратуры Аляксандр Серафімовіч чула адносіцца да маладых пісьменнікаў. Даламагаў Серафімовіч сяброўскімі парадамі і Федару Гладкову, калі той працаваў над раманам «Цэмент».

Сведчаннем дружбы А. Серафімовіча з Ф. Гладковым можа быць экзэмпляр збірага тома збору твораў Серафімовіча, падараваны аўтарам Федару Гладкову.

На кнізе — аўтаграф: «Ф. Гладкову А. Серафімовіч, 2.III.26 Масква». Кніга знойдзена ў фондах Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.

М. КАНДРАТОўСКАЯ,
старшы бібліятэкар.

УСЕСАЮЗНЫ ФОРУМ ПРАПАГАНДЫСТАЎ КНІГІ

15 верасня ў Мінскім палацы прафсаюзаў адкрыўся другі Усесаюзны злёт грамадскіх прапагандыстаў кнігі, які праводзіцца Камітэтам па друку пры Саўеце Міністраў СССР, ЦК ВЛКСМ, ВЦСПС, Міністэрствам культуры СССР, Цэнтрсаюзам СССР і Міністэрствам абароны СССР.

У злёце прымаюць удзел каля 500 лепных грамадскіх распаўсюджвальнікаў кнігі, дырэктары народных кнігарань, прадстаўнікі партыйных, прафсаюзных і камсамоўскіх арганізацый, работнікі органаў культуры, выдавецтваў, кніжнага гандлю.

Прывітальным словам ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі злёт адкрыў сакратар ЦК КПБ А. Кузьмін. З

дакладам «Задачы грамадскіх прапагандыстаў кнігі ў сувязі з рашэннямі XXIV з'езда КПСС» выступіў старшыня Камітэта па друку пры Саўеце Міністраў СССР В. Стукалін.

Дакладчык адзначыў, што з шасці мільярдаў кніг, атрыманых чытачамі ў мінулым пяцігоддзі, больш за дзвесце шэсцьдзесят мільёнаў распаўсюдзілі грамадскія прапагандысты. На Беларусі з поспехам працуюць каля 25 тысяч энтузіястаў, якія даводзяць друкаванае слова да масавага чытача.

Сваім вопытам прапаганды і распаўсюджвання на грамадскіх пачатках літаратуры падзяліліся намеснік сакратара парткома Яраслаўскага матарнага завода Г. Патапаў, дырэктар народнай

Паэтычная паверка

Пятрусь БРОЎКА

ПАД НЕВЯЛІЧКІМ КУРГАНОМ

І хоць завуць шляхі кругом,
Ды падарожнікам не ўстаць,—
Пад невялічкім курганом
Мае пуцілкаўцы ляжаць.

Хай земляробы, пастухі,
Ім давалося шмат прайсці,
І каб прамерыць іх шляхі —
Такой і меры не знайсці.

Хоць пешку, між цяжкіх часін,
Прайшлі амаль праз цэлы
свет—

Іх Шылка бачыла,
Берлін,
І ў Порт-Артуры іхні след.

Паверыўшы ў чужацкі зман,
Што дзесьці рай з даўных
гадоў,

З іх хтосьці плыў за акіян,
Але варочаўся дамоў.

Дзе родна ўсё: і ціш і гром,
І шыр палёў і сенажаць —
Пад невялічкім курганом
Мае пуцілкаўцы ляжаць.

Як шротам, кроплі дажджавыя
Павыбілі дарог пяскі.
І паразвесілі рабіны
Свае чырвоныя сцяжкі.

Празрысты ранак на ігліцах
Паначапляў з крышталю слёз
І павуцінне, быццам струны,
Напяў паміж ялін, бяроз.

Пажоўклы ліст пад гомам
ветру

Пацалаваў маё вакно...
Чакае сэрца
І чагосьці
Зашмат трывожыцца яно.

Малым, шукаўшы разумення,
Ці летнім днём, ці ў снегавей,
І я стаю ў задуменні —
А што за лесам, што далей?..

Пазнаў нямала за жыццё я,

А больш хацелася б, глыбей,
Як бы і сёння прада мною —
А што за лесам, што далей?..

Ёсць боль пакут
Хваробы лютай,
Брахні,
Якой адорыць чмут,
Ды ёсць —
Прыемныя пакуты,
Калі не можна —
Без пакут!

Пакуты
Творчага шукання,
Няхай часамі надарма
Пакуты
Шчырага кахання,
Хоць і ўзаемнасці
Няма.

Пакуты,
Калі шмат успета,
Знайсці магчымасць,
Хоць адну —
Музыку, спеваку,
Паэту,
Каб быць для ўсіх
У навіну.

Пакуты скульптара,
Не словам,
А з гліны твар жывы
Падаць,
Пакуты думкі навуковай,
Як тайну свету
Разгадаць!

Пакуты —
Новыя дарогі
Пракласці,
Паразмёўшы хлуд,
Відаць —
Ніякай перамогі
І не існуе —
Без пакут!

РАНЫ

І сонечна ў свеце,
і буры і смерчы,
І зорамі неба не ўсюды заткана,
Хай радасці многа
ў жыцці чалавечым,
Прыносіць жыццё
і пакуты і раны.

Бываюць, што бачны —
крывёй залітыя,
Выпадак няшчасны, ці куля
працяла,
Ды раны на сэрцы
найболей цяжкія,
Прызнацца —
і я панасіў іх нямала.

А хто іх падлічыць,
а хто іх узважыць,
Яны ж ад дзяцінства збіраліся
можа,
Калі беспадстаўна,
за крыўды, абразы,
Даведаўся сам,
што салёныя слёзы.

Дзяцінства, дзяцінства,
як роснае ранне,
Ты хутка пад промнямі сонца
мінаеш,
А потым юнацтва
і раны кахання,
Якія прыпомніўшы —
толькі ўздыхаеш.

Жыццё —
сапраўды неспакойнае мора,
І радасці, шчасцю —
прыходзяць на змену
Пякучыя раны
з брахні, нагавораў,
Паклёпаў, падвохаў
людзей несумленных.

Ды часам гаючым
яны заживуцца
І зноўку ад ран супакоіцца
сэрца,
Няма ж больш трывожнай,
няма больш балючай,

Калі —
ўся радзіма твая ў небяспецы.
Калі на шляхах
узнікаюць магілы,
Калі ўжо не бачна жыцця
чалавеку,
Калі на зямлі,
што цябе нарадзіла —
Крывавыя гоні,
крывавыя рэкі.

Калі кроіць сэрца
галосячы поле,
Калі стогнуць пушчы з усходу
да ўсходу —
І трэба мець сілу,
шмат зведаўшы болю,
Здабыць перамогу
зямлі і народу!

ЗЯЛЁНЫМ ПОЛЫМЕМ ШУГАЕ...

Прайшло яшчэ не так багата
З мае юначае пары,
А хтосьці, параўнаўшы даты,
Рашыў сабе, што я стары.
Дарма гады ён падлічае,
Мая душа —

яна не спіць —
Зялёным полымем шугае,
Чырвоным полымем гарыць!

Ані раматусы, ні болі
Не пакрылі мне спіну —
І на сваім шырокім полі
Кладу я роўна баразну,
Кладу і спорна засяваю,
Мая душа —

яна не спіць —
Зялёным полымем шугае,
Чырвоным полымем гарыць!

Прачнуўшыся ў світальным
ранні,

Працую прагна да цямна.
Маім задумам і жаданням —
Заўсёды мэта ёсць адна —
Сабраць, як болей, ураджаю
Мая душа —

яна не спіць,
Зялёным полымем шугае,
Чырвоным полымем гарыць!

1971 г.

Бадрэнікава і ўсе астатнія члены нашай здымачнай групы знайшлі ў тэатры мясцінах патрэбны фільму настрой. Працавалі ўсе з вялікай адказнасцю. Неацэнную дапамогу аказваюць мясцовыя жыхары і парадаі, і тым, што здымаюцца ў масавых сценах. Часта адбываюцца хвалюючыя моманты. Напрыклад, сцэнарыст сцвярджае, што такая ці такая сцена ім дадзена. Але нашы мясцовыя актёры пачынаюць пераконаваць, што ўсё гэта адбывалася іменна ў суседняй вёсцы і нават прыводзяць прывішчы тых, хто ўдзельнічаў у баявой аперацыі. Прабачце, мяне даўно ўжо чакаюць у мантажнай. Вунь ідуць Гарабец і Уладзімірскі. «Адаю» іх вам. Кожнага на пяць хвілін — не больш...

Два кароткіх інтэрв'ю з выканаўцамі галоўных роляў.

ЮРЫЙ ГАРАБЕЦ,
заслужаны артыст РСФСР:

— Выкананне такой ролі, як бацька Мінай, вымагае творчай самаадда-

чы. Але немагчыма сумашчаць у часе здымак тэатра і кіно. Тут трэба выбіраць. І я выбраў. У тэатры сёлета не працую. Я даўно чакаў такой ролі. Нават неяк быў унутрана да ае падрыхтаваны. Мой бацька, палітрук роты, загінуў у сорак першым пад Магілёвам, і было яму тады столькі ж гадоў, колькі мне зараз. Так што мая роля дае магчымасць ушанаваць памяць і майго бацькі, выканаць сыноўні, грамадзянскі, актёрскі доўг. Створана шмат фільмаў, дзе бліскуча пастанавлены батальныя сцены. Але рэдка ўдаецца ўбачыць на экране, як у нашых бацькоў на фронце, у партызанскім атрадзе ныла, балела сэрца па нас, як лны штодня думалі і трызілі пра родных, якія апынуліся на тэрыторыі, часова захопленай ворагам. Вельмі добра, што здымалі ў тых самых мясцінах, дзе адбываліся сапраўдныя падзеі. Менавіта там я адчуў, можа ўпершыню так востра, патрэбнасць, неабход-

насць, важнасць сваёй прафесіі.

Барыс УЛАДАМІРСКІ,
заслужаны артыст БССР:

— Некалі ў нашым кулпалаўскім тэатры ішла п'еса пра бацьку Мінай — «Заложнікі». Галоўную ролю ў ёй выконваў мой бацька, народны артыст СССР Уладзімір Уладзімірскі. Але сцэнарыі, па якім здымаецца фільм «Бацька», зусім інкш трактуе тэму і вобраз героя. Дагэтуль у кіно мне даставаліся ў асноўным эпізоды. Зараз у мяне даволі вялікая і цікавая роля — былога педагога і бывелага партызана Папалава, чалавека інтэлігентнага ў поўным сэнсе гэтага слова. Бацька нават кажа яму ў фільме: «Выліты Антон Паўлавіч Чахаў. Шкада пад кулі пускаяць». У тэатры такія ролі мне неяк іграць дагэтуль не даводзілася. Юра Гарабец — выдатны партнёр, і мы з ім цяпер хораша пасябралі. Унутранае ўзаемаразуменне дапамагло і нашым экранным героям адчуць плячо, ра-

Кадр з будучага фільма «Бацька» Злева направа — у ролі памісара Вірылы народны артыст БССР В. Тараоў, у ролі Ваціны заслужаны артыст РСФСР Ю. Гарабец. Фота Я. ГЕДРАНОВІЧА.

зумець адзін аднаго з першага позірку...

Застаецца дадаць пянонае. Акрамя Ю. Гарабца і Б. Уладзімірскага, у фільме здымаюцца беларускія актёры Любоў Румянцава, Віктар Тараоў, Геннадзь Аўсянік, Расціслаў Шмыроў, а

таксама мінскія школьнікі Лена Альшэўская, Іра Байкоўская, Віця Доубыш і выхаванец дзіцячага сада Ягорка Нікалаеў.

Мяркуецца, што кінакарціну «Бацька» глядач убачыць у першай палове будучага года.

І. РЭЗНІК.

КРЫТЫКА.

ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

РОЛЯ крытыкі ў літаратурным працэсе важная і пачэсная. Ад крытыкі шмат у чым залежыць грамадскі і ідэйна-мастацкі ўзровень літаратуры, пайнота асэнсавання ёю рэчаіснасці, значнасць мастацкіх адкрыццяў, глыбіня і сіла ўздзеяння літаратуры на чытача. Гэта азначае, што мастацкая літаратура толькі тады зможа з поспехам развівацца і выконваць свае адказныя і складаныя сацыяльна-грамадскія задачы, калі і літаратурна-мастацкая крытыка будзе на вышыні задач часу асэнсоўваць і накіроўваць літаратурны працэс.

Быць на вышыні задач часу... Для савецкай літаратурна-мастацкай крытыкі, якая заклікана быць адным з першых памочнікаў партыі ў выхаванні камуністычнай свядомасці, гэта азначае: паслядоўна і цвёрда праводзіць лінію партыі ў галіне мастацкай літаратуры; весці непрымірымую барацьбу з варожай нашаму грамадскаму ладу ідэялогіяй; з марксісцка-ленінскіх пазіцыяў, ва ўсеўзбраенні ўсіх здабыткаў тэорыі і практыкі крытычнага аналізу разглядаць літаратурны працэс; у цеснай сувязі з жыццём народа, з надзвычайна высокай камуністычнай будаўніцтва аналізаваць працу савецкіх літаратараў, сцвярджаюць і адстойваюць высокія крытэрыі ідэйнасці і мастацкасці; плённа змагацца за літаратуру сацыялістычнага рэалізму — літаратуру высокіх ідэалаў, прасякнутую духам ленінскіх прынцыпаў камуністычнай партыйнасці і народнасці, верную праўдзе жыцця і ўзброеную самымі дасканалымі сродкамі пазнання духоўнага свету нашага часу — будаўніца камунізма.

Калі гаварыць аб стане літаратурнай крытыкі ў нашай рэспубліцы, то можна адзначыць яе бясспрэчныя дасягненні ў распрацоўцы многіх складаных пытанняў тэорыі літаратуры, у стварэнні навуковай гісторыі беларускай літаратуры, у асвятленні многіх з'яў нашай літаратурнага жыцця. У актыве беларускай крытыкі і літаратуразнаўства толькі за апошнія гады паявілася няшмала значных па маштабе і ідэйна-мастацкай дасканаласці крытычных і літаратуразнаўчых прац, у якіх глыбока і грунтоўна разглядаюцца многія важныя праблемы і пытанні развіцця нашай літаратуры. З'явілася шмат цікавых і арыгінальных зборнікаў, маюграфіяў, калектыўных даследаванняў, публікацый у перыядычным друку, якія пераканаўча сведчаць, што беларуская крытычная і літаратуразнаўчая думка паспяхова ажыццяўляе творчы аналіз мастацкіх і жыццёвых з'яў, дабратворна ўплывае на нашу мастацкую літаратуру.

У рэспубліцы працуе нешмала атрад крытыкаў і літаратуразнаўцаў, чья творчая праца вызначае стаўленне ідэйна-мастацкіх крытэрыяў і актыўным удзелам у літаратурным жыцці. Кнігі і артыкулы такіх беларускіх крытыкаў, як В. Каваленка, У. Калеснік, Н. Пашкевіч, Р. Шкраба, Д. Бугаёў, Р. Бярозкін, У. Юрэвіч, П. Дзюбайла, Я. Герцовіч, А. Яскевіч, карыстаюцца заслужанай увагай літаратурнай грамадскасці і шырокіх колаў чытачоў. Пэўным укладам у навуку аб літаратуры з'яўляюцца працы А. Адамовіча, Н. Перкіна, І. Ралько, А. Мальдзіса, Г. Кісялёва, М. Грынчэна, М. Лазарука, М. Яроша, М. Барсток, І. Баса, Ю. Пшыркова, Ф. Куляшова, В. Гапалаў, С. Александровіча, А. Ліса і іншых нашых літаратуразнаўцаў. Усё больш адчувальнай становіцца праца маладых крытыкаў і даследчыкаў літаратуры — У. Гнілабёва, В. Рагойшы, В. Бурана, С. Андрэюка, У. Жыжэнікі, Я. Шапоўскага, І. Саламевіча, М. Мушынскага, В. Жураўлёва, А. Пяткевіча, М. Прашчывіча. Няшмала спрыяюць росту аўтарытэту і ўплывавасці крытыкі і літаратуразнаўства сістэматычныя выступленні, артыкулы і даследаванні на літаратурных тэмах многіх нашых пісьменнікаў — М. Лужаніна, Я. Брыля, В. Быкава, І. Навуменкі, А. Лойкі, Н. Гілевіча, У. Караткевіча, М. Ароцкі, А. Вярцінскага, С. Грахоўскага, А. Вялюгіна, С. Гаўрусёва, М. Стральцова, Ю. Гаўрука, Я. Семяжона, П. Макаля, А. Грачанікава, К. Цайркі, Р. Семашовіча...

Аднак стан сучаснай крытыкі і літаратуразнаўства, пры ўсіх бясспрэчных дасягненнях, не можа задаволіць нашу грамадскасць. У Справаздачным дакладзе ЦК і ў рэзалюцыях XXIV з'езда КПСС невыпадкова была ўдзелена ўвага літаратурнай крытыцы. У гэтых дакументах адзначаецца важная роля крытыкі ў барацьбе за ідэйнасць і мастацкасць твораў савецкіх пісьменнікаў і дзеячоў мастацтва і адначасова падкрэсліваецца думка аб неабходнасці рашучага пераадолення ў крытыцы таго, што перашкаджае ёй выступаць як баявому авангарду ў творчай працы.

У гэтым жа духу, у святле гэтых задач разглядалася становішча спраў у нашай літаратурна-мастацкай крытыцы на апошнім рэспубліканскім і ўсесаюзным пісьменніцкіх з'ездах. Адзначаючы дасягненні нашых крытыкаў і літаратуразнаўцаў, нашы пісьменніцкія форумы адначасова канстатвалі і недахопы на гэтым вельмі важным участку літаратурнага жыцця. На пісьменніцкіх з'ездах з заклапочанасцю гаварылася аб зніжэнні патрабавальнасці крытыкі, аб нярэдка праявах «кампліментарнай» або «разноснай» крытыкі, аб выпадках спрошчанага разгляду формы і зместу мастацкіх твораў, аб недапушчальных адступленнях ад класавых і сацыяльных крытэрыяў пры ацэнцы літаратурных з'яў.

Усё гэта асабліва выразна акрэсліла шырокае кола праблем і задач, што стаіць сёння перад нашай крытыкай і літаратуразнаўствам. Крытыкам і тэарэтыкам літаратуры трэба ажыццявіць сур'ёзную і вялікую працу, звязаную з асвятленнем актуальных і складаных праблем мастацкай творчасці ў святле задач, што выцякаюць з рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

XXIV з'езд КПСС унёс шмат новага і важнага ў тэорыю і практыку мастацкай творчасці, у разуменне карніных ідэйна-эстэтычных прынцыпаў, сацыялістычнага рэалізму. Ажыццяўленне задач, пастаўленых перад літаратурай партыйным з'ездам, вымагае істотнага палепшэння спраў у нашай крытыцы.

Даводзіцца з жалем канстатаваць, што наша крытыка і літаратуразнаўства яшчэ недастаткова распрацоўваюць вузлавыя пытанні мастацкай творчасці. У рэспубліцы паяўляецца мала грунтоўных даследаванняў, у якіх разглядаюцца б карэчныя пытанні творчага метаду савецкай літаратуры — метаду сацыялістычнага рэалізму — пытанні класавасці, партыйнасці, народнасці літаратуры, дыялектыка-інтэрнацыянальнага і нацыянальнага ў беларускай літаратуры. У нас мала прац, якія б вызначалі глыбокім пранікненнем у творчы працэс, цэласным падыходам да з'яў мастацтва — разглядаюць іх грамадскай і ідэйна-мастацкай значнасці ў адзінстве і ўзаемадачынненні сацыяльных і ідэйна-эстэтычных асноў. Слаба вядзецца і сінтэтычнае вывучэнне літаратурных з'яў і іх сувязі з іншымі з'явамі мастацтва. Пакуль што мала можна назваць даследаванняў, якія б бачылі і паказвалі міжнародныя далегляды беларускай літаратуры, суаднісілі нашу літаратуру з кірункамі развіцця літаратур і культур братніх народаў. Побач з доказнай, грунтоўнай, прафесійна дасканалай і прынцыповай крытыкай з'яўляецца няшмала рамесніцкіх, малакваліфікаваных крытычных выступленняў. Надараюцца, на жаль, і выступленні беспрынцыповыя, дзе з'явы літаратуры ацэньваюцца з суб'ектыўскай, пазалітаратурных меркаванняў.

Палепшэнне становішча ў літаратурнай крытыцы — справа і клопат усёй грамадскасці. Вось чаму рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» распачынае сёння — выступленнімі М. Лобана і Я. Герцовіча — размову пра стан і задачы беларускай крытыкі і літаратуразнаўства.

Напрамак і мэты гэтай размовы прадывітаваны рашэннямі XXIV з'езда КПСС і Пятага з'езда савецкіх пісьменнікаў.

Як аналізуе беларуская крытыка сучасны літаратурны працэс... Наколькі дасканалыя яе ідэйна-мастацкія крытэрыі... Роля і месца крытыкі ў літаратуры, у фарміраванні сучаснай мастацкай думкі і грамадскай свядомасці... Вось тыя вузлавыя пытанні, на якіх мы хочам засяродзіць галоўную ўвагу ўдзельнікаў размовы.

Хочацца, каб такая размова ахапіла як мага больш з'яў і фактаў нашай літаратурнага жыцця, каб яна была плённай — і крытычнай, і канструктыўнай, каб яна паспрыяла вырашэнню набалельшых праблем крытыкі і літаратуразнаўства. Рэдакцыя разлічвае, што наша літаратурная і чытацкая грамадскасць не застаецца ў баку ад гэтай размовы, і запрашае прыняць у ёй актыўны ўдзел не толькі саміх крытыкаў і літаратуразнаўцаў, але і пісьменнікаў, работнікаў бібліятэк і культурных устаноў, выкладчыкаў літаратуры, чытачоў.

Каб аблегчыць удзел у размове, рэдакцыя прапануе чытачам адказаць на пытанні нашай анкеты:

1. Партыйная прынцыповасць і навуковая аб'ектыўнасць, патрабавальнасць... У якой ступені ўласцівы гэтыя якасці нашай крытыцы, асобным крытыкам і літаратуразнаўцам?
2. Што, на вашу думку, мала асвятляецца і слаба асэнсоўваецца нашай крытыкай у сучасным літаратурным жыцці?
3. Крытык піша цікава... Як вы гэта сабе ўяўляеце?

ГЭТА не будзе размова пра творчую дзейнасць пэўнага крытыка, пра яго аповешнюю кнігу ці газетны артыкул. Няма ў мяне такога намеру. У гэтым невялікім артыкуле хочацца выказаць нейкія свае, пісьменніцкія прэтэнзіі да крытыкі наогул. Можа нават не прэтэнзіі, а хутчэй добрыя пажаданні таварышам па яры з суседняга літаратурнага цэха. Паспехі нашай беларускай крытыкі ў апошнія гады вядомыя, у крытычную катэгорыю ўлічліся свежыя таленавітыя сілы, прыкметна ажыўлялася крытычная думка. Але гэта якраз і выклікае ўсё большую патрэбу ў прафесійнай размове.

Творчая дзейнасць літаратурнага крытыка — гэта ўзаемаадносінны з пісьменнікам і чытачом. Гэта не толькі творчае супрацоўніцтва, не толькі літаратурны сервіс, але і жывы, вельмі актыўны і адчувальны ўдзел у фарміраванні грамадскай думкі, уздзеянне на розум сучаснікаў і людзей будучых пакаленняў.

Узаемаадносінны паміж пісьменнікам і крытыкам у сацыялістычным грамадстве — гэта ўзаемаадносінны аднадумцаў, людзей адзінага мэтанакіравання, і таму зусім натуральна, што яны развіваюцца і павінны развівацца ў рэчышчы супрацоўніцтва і дружбы, асновай на вызнанні праўды і вялікай партыйнай прынцыповасці. Але дружыць — гэта яшчэ не значыць падтрымліваць адзін другога пры любых акалічэннях. Сяброўскай крытыкай — не абавязкова хвалебная, не абавязкова прыемная, але заўсёды прынцыповая, замешаная на чыстай крытычнай вадзе. У сяброўскіх ўзаемаадносінных пісьменніка з крытыкам заўсёды прысутнічае, ніколі не бывае лішняй, трэцяя асоба — чытач. У крытыка, як і ў пісьменніка, ёсць, акрамя ўсяго — не, не акрамя ўсяго, а перш за ўсё — грамадскі абавязак. абавязак перад чытачом, правы якога ён закліканы абараніць, засцерагаць ад ідэйнай пустаты і пошласці, ад мастацкай бездапаможнасці.

Крытычны талент — талент рэдкі. Я б сказаў — талент мнагаборцы ў літаратуры. Гэта чалавек, абцяжараны вялікім багажом ведаў, які высока ўзнімаюць яго над жыццёвымі драбніцамі, дазваляюць кожнаму новаму мастацкаму з'яву разгледзець як элемент самога жыцця, дакладна вызначыць — заканамерная яна, гэта з'ява, а таму — тыповая, ці вынадковая — плод хваравітага розуму, бачыць твор не адасоблена, а ў акружэнні іншых мастацкіх з'яў. Крытык — не тлумач мастацкага твора, калі крытык астаецца на гэтым узроўні, ён астаецца прымітыўным рэцэнзентам. Крытык — самастойны мысліцель, у сваіх разважаннях ён далёка выходзіць за межы мастацкага твора, які з'явіўся прадметам яго мыслення, правільнай — прычынай гэтага мыслення. Праз глыбокі аналіз ідэйна-мастацкага багацця твора да шырокіх сацыяльных абагульненняў — вось, здаецца, шлях сапраўднага крытыка.

Мне заўсёды хочацца бачыць нашу крытыку мудрай і аб'ектыўнай. Зрэшты, «і» тут, здаецца, ні пры чым, бо «мудрасць» і «аб'ектыўнасць» выглядаюць сінонімамі. Мудрае заўсёды аб'ектыўнае, а аб'ектыўнае заўсёды мудрае. Аднак ці заўсёды крытык мудры ў сваіх развагах і ацэнках? Ці можа ён пазбегнуць суб'ектывізму, ва ўсіх пытаннях лёгка знайсці аб'ектыўны пункт гледжання? Думаю, што не. Мудрае, аб'ектыўнае часта прыходзіць як вынік многіх суб'ек-

ПРАЗАІК лісаў кнігу за кнігай, сустракаўся з чытачамі і кожны раз пераконваўся, што творы яго падабаюцца рабочым, калгаснікам. Адным толькі літаратурным крытыкам таленавіты пісьменнік ніяк не мог дагадзіць. Кнізе аб людзях працы прышпільваўся ярлык: «вытворчы раман». Адлюстраванне сямейнага жыцця герояў ацэньвалася не меней катэгарычна: «дурная бытаўшчынка». Калі пісьменніка цікавілі грамадскія праблемы, крытыкі адкулься: «голая публіцыстыка». Спляжаны, збіты з панталыку такім няспынным абстрактным, пісьменнік звярнуўся да разумнага чалавека, каб той дапамог разабрацца ў прычынах такой непрыязнасці крытыкаў. Адказ за-слугоўвае сур'ёзнай увагі:

Якаў ГЕРЦОВІЧ

САЛАЎЯ БАЙКАМІ НЕ КОРМЯЦЬ...

«Вы надта выразна занялі партыйныя пазіцыі ў літаратуры, надта выразна абнародавалі сваё крова. Значыцца, добраахвотна сталі ў перадавы

атрад барацьбы за камуністычную будучыню. Чаго ж здзіўляцца таму, што кулі ляцяць раей за ўсё ў вас і ў такіх, як вы?.. У мяне барон Урангель страляў... У вас... Вось ужо разбярэйцеся самі, хто ў вас страляе».

Гэта ўжо нават не халодная вайна, а нешта большае, бо над галовамі пісьменнікаў, што стаіць на партыйных пазіцыях, свішчуць кулі... І зусім зразумела: калі крытыкі страляюць па сваіх, то неабходна гэтых «снайпераў» абязброіць, каб яны болей не маглі дзейнічаць «тымі метадамі, якімі ў барацьбе супраць савецкай літаратуры карысталіся буржуазныя замежныя абражальнікі». Чытачы, напэўна, зацікавіцца: дзе, у якой пісьменніцкай арганізацыі існуе такі антаганізм. Мусім сказаць, што ў рэальным жыцці ніхто з нас падобных

страхоўваў не бачыў. Але час ад часу ў некаторых творах нашых пісьменнікаў маюцца ледзь не такая карціна.

Ніколі не было і не будзе такой ідыліі, пры якой усё без выключэння працавікі, паэты, драматургі палюбяць літаратурную крытыку і стануць прыслухоўвацца да яе голасу: графаманы з удзячнасцю скажуць, што крытыка адвучыла іх несаваць без карысці перу, аматары гладкапісу, ілюстрацыйнасці, бесканфліктнасці і нуднага маралізатарства паклоняцца ў пояс строгім апанентам і згодзяцца з кожнай іх слушнай заўвагай; самазакананыя парцызы стануць сціпымі людзьмі і іх пацігне нават на самакрытыку... Тады і сама крытыка праз нейкі час стане лішняй, бо існаванне яе немагчыма без творчых дыскусій, палемікі, супастаўлення розных думак. З такой сітуацыяй не змірыліся б нават тыя, хто цяпер адхіляе любую заўвагу ў свой адрас. Ды і пшаматлікі чытачы не згодзяцца, каб «па скарачэнні штатаў» з літаратуры «выпаў» адзін з баявых яе жанраў. А калі гэта так, то ў нашых агульных інтарэсах, каб крытыку крытыкі не пера-

тыўных ацэнак, як нейкая раўнадзеючая поглядаў і адносінаў. Даючы ацэнку той ці іншай з'яве, выказваючы свае адносіны да яе, крытык не карыстаецца ні лабараторнымі дадзенымі прабных аналізаў, ні наслугамі вылічальных машын. У арсенале яго сродкаў свой суб'ектыўна набыты аб'ектыўны вопыт, багата ўстаўлены дарожнымі знакамі, якія часта не трымаюцца абочыны, а нахабна вылазіць на праездную частку; свой суб'ектыўны густ—тут тансама без слуха не абыйшлося—«густаўшчына»—і, нарэшце, блудная авечка—інтуіцыя. Як бачым, дзірак у агарод суб'ектывізму яшчэ многа. Але запытайце ў мяне, якога крытыка я хачу, я закрычу—суб'ектыўнага, не зашпіленага на ўсе частыя вузкі, не адгладжанага і

ку шахматнай дошкі, праз якую ў цябе няма ўжо больш кантакту з тваімі героямі, з якімі ты некалькі год пражыў у вялікай дружбе.

Духоўны і фізічны цяжар, які табе давялося выхвараць, пакуль ты выводзіў, выбудоўваў, вылашчываў і вылізваў сваё дзецішча, змяніўся хваліваннем за яго лёс. Можна не столькі з-за таго, ці ўбачыць яго свет (а навошта ж тады пісаць?), колькі з-за таго, ці варта яго друку, ці тое гэта, што ты хацеў стварыць. Можна табе толькі здаецца, што добра, што варта ўвагі, а на самай справе гэта—нікчэмнасць, дакучліва банальнасць, паўтарэнне прайдзенага? Можна, прачытаўшы твой опус, паціснуць плячамі, паглядзіць на цябе, як на дзівака? Наступіла тая хвіліна, калі твор трэба некаму паказаць, каб яго нехта прачытаў. Але хто гэты «нехта», каму ты дазволіш дакрануцца да аголенага нерва сваёй душы, да таемніцы, запаветнай і некрапутой? Першы чытач—гэта першы і крытык. Гэта ён даць першую вельмі адказную ацэнку тваёй работы, гэта ён возьме смеласць на сябе зрабіць табе першыя парадзі, такія парадзі, якія табе павінны захацецца прыняць. Гэтыя парадзі павінны быць зроблены вельмі шчыра, чалавекам, які стаіць на той жа творчай хвалі, што і ты сам, і, вядома ж, вельмі кваліфікаваны. Запытайце: але што ж залежыць ад першай ацэнкі, калі твор ужо напісаны і калі за першым чытачом будзе другі, трэці, дзесяты, і думка першага чытача згубіцца, затрэцца ў хоры іншых, згодных і супярэчлівых думак. І рашэнне ты прымееш у згодзе з той жа раўнадзеючай? Якраз не, бо ты не шукаеш такім чынам выведзенага аб'ектыўнага рашэння, а шукаеш тую думку, якая ўнікла ў выніку глыбокага працінення ў тваё запаветнае. Ад першага чытача табе патрэбна не толькі ацэнка вартасці твора, але і тое, як гэты першы чытач пройдзе па пратаптанай табою сцежцы. Ты ў яго словах прачытаеш больш, чым ён табе скажа, чым ён ведае пра тваіх герояў і твор у цэлым, ты не ўпрошваеш яго быць паласкавым, ты не змагаеш стварэнне, на якое трэба хукаць, якое трэба ўкрываць ад сусвету, ты просіш—скажы мне ўсю праўду, не ўтойвай. Як дождж у засуху—чыстае золата, так словы твае ўзгарацца творчым полымем у маёй апусцелае душы.

Часам можна пачуць, што крытыка заклікана быць пасрэднікам паміж пісьменнікам і чытачом. Быццам крытыка—гэта тая інстанцыя, праз якую ў абавязковым парадку павінна прайсці «мастацкая прадукцыя», перш чым яна трапіць да спажываўца расфасаванай, без адзінай неразмарожанай косткай, нейкае падабенства чытацкай нянькі, якая, трэба ці не трэба, клапатліва расказае змест кнігі, раскідае герояў на дадатных і адмоўных, укажа, якім героям сімпатызуе аўтар і якім павінен сімпатызаваць чытач, якую ідэйную і кампазіцыйную слабінку дапусціў аўтар і да якіх вывадаў павінен прыйсці той жа чытач. Не, здаецца, не ў гэтым парадку парадчак. Нашу сучасную крытыку хочацца бачыць абцяжаранай больш складанай функцыяй, чым гэта прымітыўнае рэцэнзаванне. Мы не павінны забываць, што наш чытач—гэта адукаваны чалавек, актыўны наведвальнік бібліятэк, дзе фармулар яго густа спісаны назвамі прачытаных кніг, ён любіць сам разабрацца ў мастацкіх творах, сам хоча памысліць разам з аўтарам. А крытыка? Яна патрэбна, калі яна павяжае інтэлект чытача, не скоўвае, а разгортвае яго

думку, памагае знайсці ў мастацкім творы ўвесь інтэлектуальны зарад, умее выцягнуць з яго ўсю яго мысліцельную энергію, даць твору новае жыццё.

У рэдакцыйнай анкеце ёсць пункт: «Крытык піша цікава. Як вы гэта ўяўляеце?» Крытычная літаратура можа быць і павінна быць цікавай. Трэба, каб яе хацелася чытаць. Цікавае больш даходлівае і больш чытабельнае. А гэта ўжо дастатковая падстава для таго, каб пісаць цікава. Але ў чым праяўляецца гэта цікавае ў крытычным творы? Вядома ж у думцы, у багатай, арыгінальнай, прыгожа аформленай думцы, як смак шашлыку ў добра прыгатаванай бараніне. Любы твор мастацтва цікавы думкаю.

Яшчэ класікі гаварылі: літаратура—зброя. Так, літаратура—магніцная зброя, і ёй трэба карыстацца як зброяю, а не ператвараць яе ў бутарыю. У літаратуры закладзены вялікі энергетычны патэнцыял, гэта сіла, здольная рухаць, сіла, якая павінна быць ва ўпражцы недзе побач з караніком, і цягнуць воз, абавязкова цягнуць, а не вісець на пастронах.

Неяк з пісьменніцкай трыбуны было прамоўлена: «Ужо скоро будзе пабудаваны Полацкі нафтаперагонны завод, а рамана пра яго будаўнікоў яшчэ няма». Крычу, колькі сілы стасе: не ў гэтым галоўная задача нашай сацыялістычнай, абавязкова партыйнай літаратуры. Не ў фатаграфічным адлюстраванні нашага жыцця, нават калі яно і цудоўнае і героічнае, задача мастацкай літаратуры. Няхай гэтым займаюцца дакументалісты, некалі гэта будзе каштоўнейшы матэрыял для наступных гістарычных, сацыяльна-палітычных, эканамічных і сацыялагічных даследаванняў. Нам жа патрэбна «мыслячая» літаратура. Вядома, такая літаратура прыносіць многа клопату, многа спрэчак, але хіба нам шукаць спакойнага, «абыцха», жыцця? Як гэта сказаў Л. М. Талстой пра спакой? «Спакой—душэўная подласць». Нам патрэбна не самалюбаванне, якім звычайна суправаджаецца «атабражацельская» літаратура, а суровы партыйны позірк на наша жыццё, позірк будаўніка, а не гарманіста. Вось гэтай партыйнай цяжарнасці часам не хапае нашай крытыцы.

Яшчэ адзін аспект. Наша беларуская крытыка—нейкая, не хачу, сказаць правінцыяльна—справа не пра навуковы ўзровень, нейкая хутчэй абласніцкая—па коле сваіх інтарэсаў. Я не помню ў нашай беларускай перыёдыцы артыкула, які б знаёміў беларускага чытача з падзеямі, што адбываюцца ў развітых зарубажных літаратурах, такіх, напрыклад, як амерыканская, англійская, французская, нямецкая, італьянская, у літаратурах брацкіх сацыялістычных краін. Ці там нічога не адбываецца і нам няма чым цікавіцца, ці тое, што там адбываецца, нас не цікавіць, мы абыякавыя да гэтага? Калі нават не гаварыць пра карысць кантактаў, знаёмстваў, пра карысць вывучэння поспехаў як сродку ўзаемнага духоўнага абагачэння, то нельга не гаварыць пра тое рэакцыйнае і шкоднае, з чым мы павінны весці барацьбу. Ідэалагічная барацьба, здаецца, не знята з нашай праграмы, і мы павінны не толькі весці ідэалагічную барацьбу, але і перамагаць у ёй. Хіба нам усё роўна на чым баку сімпатыі вялікіх прадстаўнікоў буржуазнай культуры? Успомнім жывое горкаўскае «З кім вы, майстры культуры?» Нікому не забаронена насіць у сваім ранцы гэркаўскі жэзл. Але з-за сцен лакальных інтарэсаў падобных слоў не прамовіш.

Мікола
ЛОБАН

КАЛІ Б У МЯНЕ ЗАПЫТАЛІ...

выфуканага, не расфасаванага па аб'ектыўных палічках, а чалавечнага, з жывіцкай думкі. Я дарую, калі ў пачырым захапленні ён часам і ўступіць на мой добры мазол. Ці патрэбна агароджа, што я ні ў якім разе не дадуца сюды, да суб'ектыўнай крытыкі, тую крытыку, якая здольна выказаць суджэнні і даваць ацэнкі, процілеглыя сваім жа перакананням. Такая «крытыка» не ідзе ні ў які разлік, яна стаіць па-за крытыкай і носіць назву несумленнай.

І яшчэ пра мудрасць крытыка. Крытык павінен быць настолькі мудры, каб умець адрозніваць пахвальныя намеры аўтара ад іх ажыццяўлення. Успамінаецца вясковасць. Быў такі Яўмен, майстар на ўсе рукі. Ён мог і печ злажыць, і боты пашыць, і з многа ўсяго-ўсякага зрабіць. А адна буда была ў Яўмена: за яго работу ніхто ніколі гроша ломанага не заплаціў. А ражна з хаты часцяком перападала. Літаратурныя Яўмены ў лепшых умовах: тут і грошы плаціць, і ражна не даюць.

Пісьменнік завяршыў працу над апавесцю, раманам, п'есай, паэмай. Перад ім рукапіс—плод праціглых творчых пакут, многа раз прачытаны і перапісаны. Стала нават трохачці сумна, такое адчуванне, быццам цябе нехта ўзяў за загрывак, як бяруць шахматную фігуру, і перанёс за рыс-

тваралі, як гэта зроблена ў рамана Ус. Кочава, у знішчальны разгром.

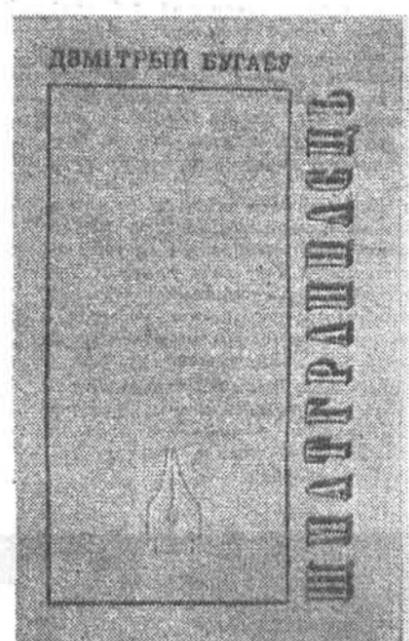
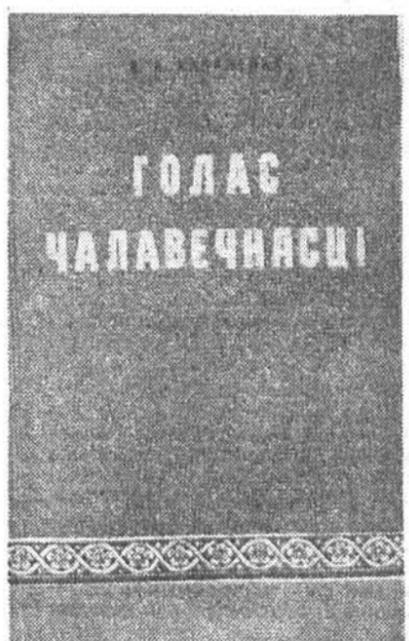
Крытыка наша не бяздзейнічае. Ёсць у яе антыве німала добрых кніг, баявых артыкулаў, манаграфій, літаратурных партрэтаў. Многа зроблена для выяўлення і правільнай ацэнкі духоўнай спадчыны ранейшых гаў. Ёсць даволі ўдалыя спробы вываць на сучасны літаратурны працэс. І тым не меней, крытыка адстае, пра што зусім слушна гаварылася на XXIV з'ездзе КПСС, на ўсеагульным пісьменніцкім з'ездзе. Адстае не колькасцю кніг, не адсутнасцю кадраў. Калі карыстацца аднымі з гэтых лічбамі, то крытыку можна смела ставіць побач з іншымі жанрамі. Але колькасць, на вялікі жал, у дадзеным выпадку не перарастае ў якасць. І ўсе мы змушаны пагадзіцца з папкокам, што крытыка адстае ў самым галоўным. Задачы ў яе вялікія, роля самая адказная, быць ёй трэба не ў бліндажах і траншэях, на загадзя ўмацаваных і добра ўкрытых паўзях, а ў разведцы, наперадзе.

Разведка новых тэм, новых тэндэнцый грамадскага развіцця, новых асаблівасцей літаратурнага працэсу,

новых сродкаў ідэалагічнай барацьбы—абавязак, з якім мы, крытыкі, пакуль што спраўляемся слаба. Ад нас саміх, ад нашай партыйнай прычыновасці, ад нашай прафесійнай паўрэхтаванасці залежыць далейшы лёс вельмі патрэбнага жанру. Ніякімі пастановамі, дэкларацыямі, пісанымі і няпісанымі аб'явамі не ўзімеш аўтарытэту крытыкі, пакуль яна сама не адчуе сваёй адказнасці за ўвесь літаратурны працэс, за творчы рост кожнага пісьменніка, а не за жменьку раз і назавуць аблюбованай эліты. Няхай самакритычна задумаюцца аўтары паасобных рэцэнзій, артыкулаў, і манаграфій, календальных і індывідуальных зборнікаў, і ўны абавязкова заўважаць, што ўвесь іх пафас скіраваны на праслаўленне некалькіх працаў і паэтаў. Нават недахопы, пралікі, а часам і сур'ёзныя адхіленні ад сацыялістычнага рэалізму гэтым абранікам не толькі даруюцца, але нярэдка выдаюцца за эталон творчай смеласці. Да гэтага часу, напрыклад, яшчэ не спынены спробы рэабілітаваць справядліва раскрытыкаваныя творы, у якіх скажаецца гісторыя па-

рода, ідэалізуецца феадальная мінуўшчына. Крытыку, як і кожнаму жывому чалавеку, не супрацьпаказаны асабістыя сімпатыі і антыпатыі, але пры гэтым не павінна страчвацца мера аб'ектыўнасці.

Ніякіх аб'ектыўных прычын для адставання літаратурнай крытыкі цяпер няма. Застаецца толькі зрабіць так, каб ёй не заміналі фактары суб'ектыўнага плана. Мне здаецца, што ўсё стане на сваё месца, калі дэкларацыі аб павышэнні ролі нашай крытыкі будуць падмацаваны практычнымі заходамі, каб яна фактычна атрымала такія ж магчымасці і правы, як паэзія, проза, драматургія. Гэта і зялёная вуліца для выдання і перавыдання літаратурна-крытычнай прадукцыі, і больш справядліва аплата гэтай прадукцыі, і заахвочванне такіх малых форм, як рэцэнзія, артыкул для газеты, Паэту, напрыклад, ніхто не загадае, каб ён не ўключыў у свае кнігі кароткі верш, лірычную мініяцюру. Крытыка ж ледзь не падмаюць на смех, калі ён спрабуе ўключыць у зборнік свае лепшыя рэцэнзіі. Або такое: нядаўна адзін аўтар пры мне атрымліваў гапа-

Кнігі беларускіх крытыкаў, выпушчаныя ў апошнія гады.

пар за газетную рэцэнзію на раман аб'ёмам у 35 уочна-выдавецкіх аркушаў. Працаваў ён тыдні два, а зарабіў... і гаварыць няёмка. Не дзіва, што кваліфікаваныя крытыкі нехавотна згаджаюцца пісаць рэцэнзіі.

Пры больш гаспадарлівай, удумлівай расстаноўцы пісьменніцкіх кадраў можна было б зрабіць так, каб пераважная большасць крытыкаў працавала ў выдавецтвах, у літаратурных аддзелах газет і часопісаў. Такая «служба» не замінала б людзям у выкананні свайго асноўнага абавязку. Ды і рэдакцыі не праігралі б ад наяўнасці кваліфікаваных крытыкаў у сваім штаце. Хіба цяжка гэта зрабіць?

Вельмі добра, што XXIV з'езд надаў самае вялікае значэнне крытыцы як баявому жанру літаратуры і мастацтва. Ёсць усе падставы спадзявацца, што агульным намаганнем мы пакончым з адставаннем гэтага жанру.

Прозвішча кандыдата архітэктуры, намесніка галоўнага архітэктара горада Мінска Я. Заслаўскага вядома чытачам «Літаратуры і мастацтва». На старонках газеты ён не аднойчы выступаў з артыкуламі па праблемах горадабудаўніцтва.

Сёння пачынаем друкаваць цыкл яго артыкулаў, прысвечаных архітэктуры Мінска ў новай пяцігодцы. Я. Заслаўскі закранае праблемы жыллёвага будаўніцтва, росту прамысловых прадпрыемстваў, развіцця сталічнага цэнтара, абвяднення горада і стварэння зон адпачынку, добраўпарадкавання і якасці будаўніцтва.

1. МІКРАРАЁНЫ: ПЛАНІРОВАЊКА І ЖЫЛЛЁ

ВОСЬМАЯ пяцігодка — важны этап у ажыццяўленні новага генеральнага плана Мінска, зацверджанага Саветам Міністраў рэспублікі ў сакавіку 1965 г. У поўнай адпаведнасці з гэтым планам забудоўваліся жыллыя масівы сталіцы. Калі ў папярэдніх генеральных планах асноўнай структурнай ячэйкай жылой зоны быў квартал, а ў наступным — мікрараён, дык у апошнім генеральным плане — жылы раён. Па гэтым прынцыпе створаны Чыжоўка, Усход, Зялёны Луг, жыллыя раёны па Ракаўскай шашы і іншыя. Архітэктары ў кароткі тэрмін сфарміравалі буйныя фрагменты горада. Больш гарманічна вырашаюцца функцыянальныя, эканамічныя і эстэтычныя задачы горадабудаўніцтва.

Чыжоўка. Масіў на 60 тысяч жыхароў. Забудова — па адзінай архітэктурна-планіровачнай задуме, у кампазіцыі якой важную ролю адыгрываюць прастора і зялёныя зоны. Вырашаны ў адзіным ансамблі высотныя дамы і прадпрыемствы абслугі пераўтвараць Чыжоўку ў адзін з найбольш прыгожых і зручных раёнаў горада.

Раён Усход — наступны этап у развіцці архітэктурна-планіровачнай арганізацыі жылой забудовы. На аснове папярэдня праведзенага ўсесаюзнага конкурсу тут былі ўжыты новыя прыёмы арганізацыі забудовы — гмехі рознай канфігурацыі, вышыні і даўжыні. Тут яшчэ трэба завяршыць аднасны комплекс па фронце Ленінскага праспекта, які павінен утварыць парадны ўезд у беларускую сталіцу з боку Маскоўскай шашы.

У асноўным завершана забудова Зялёнага Луга-1 і Зялёнага Луга-2. Тут пачаўся апошні гадоў выгадна адраўняюцца ад першых. Асабліва яркі вынік дасягнуты ў заходняй частцы горада — у раёнах Ракаўскай шашы, вуліцы Адоеўскага. Хто не быў тут некалькі гадоў — не пазнее гэты раён.

У канцы мінулай пяцігодкі пачалася забудова буйнейшага мінскага масіва — Серабранкі, разлічанага на 140 тысяч жыхароў. Тут, як і ў раёне Усход, узводзяцца пераважна будынкі з павышанай колькасцю паверхоў. Гэты фрагмент горада знамянуе новы маштаб забудовы Мінска.

Непазнавальным стаў паўднёвы раён горада ў Курасоўшчыне. Актыўна забудоўвалася і паўднёва-ўсходняя частка сталіцы ў раёне вуліц Ангарскай і Алтайскай.

Пералічаныя раёны размешчаны на свабоднай перыферыяльнай тэрыторыі. А ў мінулай пяцігодцы больш актыўна сталі рэканструювацца і жыллыя масівы ў забудаванай частцы горада. Узяць, напрыклад, раён вуліцы Ціянскай. Вопыт рэканструкцыі гэтага раёна паказаў поўную мэтазгоднасць прынятага рашэння. Тут узнік вельмі зручны буйны жылы масіў, які пера-

ева ад Партизанскага праспекта да вуліцы Казлова. Сціплымі сродкамі ўдалося выразна вырашыць ансамбль гэтай вуліцы, які «працуе» і на Партизанскім праспекце.

Добры ансамбль складваецца ў пачатку вуліцы Якуба Коласа. Існуючы фронт забудовы з боку Зялёнага Луга, кантрастна дапоўніцца працяглым 9-павярховым і групай 12-павярховых дамоў на другім баку вуліцы.

Размешчаныя на Партизанскім праспекце мікрараёны таксама актыўна ўдзельнічаюць у фарміраванні аблічча гэтай важнай гарадской магістралі. Для ўезду ў горад з Могілёўскай шашы ўтварылася шматпланавая кампазіцыя мікрараёна, адкрыюць якую 12-павярховыя інтэрнаты аўтазавада. Па фронце Партизанскага праспекта хутка ўзнімуцца чатырнаццаціпавярховыя будынкі. Гэты раён літаральна пераўтворацца.

Нарэшце, трэба адзначыць шырока вядомы комплекс на бульвары Талбухіна, які завяршаны ў мінулай пяцігодцы. Група дзевяціпавярховых па-

Гэтыя якасныя змены спалучаюцца з нарошчваннем аб'ёмаў жыллёвага будаўніцтва ў горадзе. У цэлым за пяцігодку пабудавана дамоў з агульнай карыснай плошчай 3342 тысячы квадратных метраў, што ў 2,5 разы перавышае ўсё аб'ём жыллага фонду Мінска да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Пры гэтым на практыцы вырашаны пытанні пасямейнага рассялення. Сацыяльную значнасць вырашэння гэтай праблемы цяжка пераацэніць.

Разам з тым, было б няправільным не зважыцца і значных недахопаў у пытаннях планіроўкі масавай жыллёвай забудовы. Яшчэ не жывы штамп, трафарэт у прыёмах архітэктурна-планіровачнай арганізацыі жылля. Да прыкладу, у радзе мікрараёнаў горада назойліва ўжыты адзін і той жа кампазіцыйны прыём спалучэння 9- і 5-павярховых будынкаў, своеасабліва «кропка-працяга». Мы яшчэ недастаткова ўмела выкарыстоўваем рэльеф мясцовасці і нярэдка замест таго, каб арганічна выкарыстаць выразны рэльеф у забудове, пускаем у ход бульдозер для нівеліроўкі гэтага рэльефу. Дзеля справядлівасці варта адзначыць, што ў гэтым вінаватыя не толькі архітэктары, але і забудоўшчыкі, бо актыўнае выкарыстанне рэльефу патрабуе больш пругкай тэхналогіі будаўніцтва. У сувязі з гэтым трэба нагадаць пра вопыт архітэктараў і будаўнікоў Вільнюса, якія ў новым мікрараёне Лаздзінай вельмі смела і цікава выкарыстоўваюць рэльеф мясцовасці, узводзячы каскадныя дамы. Многія мінскія архітэктары былілі

Я. ЗАСЛАЎСКІ,

намеснік галоўнага архітэктара г. Мінска, кандыдат архітэктуры

К Р А С У Й, М А Я.

ўтварыў аблічча раёна. Гэтак жа пераўтвараюцца і раёны вуліц Пулішава, Захарова, Веры Харужай, Горкага і іншыя.

Сярод архітэктараў і грамадскіх пераважваюць негатывныя адносіны да практыкі масавага будаўніцтва. Бясспрэчна, многія нараванні на тыпавую масавую забудову справядлівыя. Аднак нельга з пенай выплюхнуць і дзіця — за апошнія гады ў масавай забудове намі накоплены немалы станоўчы вопыт.

Спынімся на некаторых прыкладах. У бліжэйшы час заканчваецца забудова мікрараёна ў межах бульвару Луначарскага і вуліцы Высокай. Дзякуючы ўмеламу скарыстанню мясцовага рэльефу, удала пастаўленым на ўзвышшы дванаццаціпавярховым жылым домам, правільна спраектаваным гандлёвым прыбудовам, тут утвораны выразны ў архітэктурна-мастацкіх адносінах ансамбль. Ён прасторава развівае кампазіцыю плошчы Якуба Коласа і ўдала замыкае перспектыву вуліцы Веры Харужай.

Удала рэканструювана вуліца Ване-

нельных будынкаў у спалучэнні з устаноўкамі культурна-бытавога і гандлёвага прызначэння ўспрымаецца як значны архітэктурны ансамбль. Ён сведчыць, што магчыма і фарміраванне выразных архітэктурных комплексаў сучаснымі сродкамі заводскага домабудавання яшчэ далёка не вычарпаны.

За мінулыя гады значна палепшана і якасць архітэктурна-планіровачнага вырашэння кватэр. Абмежаваная наменклатура буйнапанельных будынкаў, якая існавала да 1966 года, стварала цяжкасці ў рацыянальным рассяленні сем'яў рознага складу. У выніку ўдасканалення тыповых праектаў дасягнута значна большая разнастайнасць планіроўкі кватэр. Палепшыліся габарыты і прапарцыі пярэдніх і кухняў, створаны раздзельныя санітарныя вузлы. Кватэры, як правіла, будуюцца з непраходнымі пакоямі, палепшылася знешняя аддзелка будынкаў, дамы сталі тэхнічна больш даканалымі.

Інстытут «Мінскпраект» распрацаваў серыю дзевяціпавярховых жылых буйнапанельных дамоў на базе блок-секцый. Гэта дазваляе будаваць дамы любой працягласці і канфігурацыі. На вопыце забудовы эксперыментальнага раёна Усход наглядна праявіліся вартасці гэтага метаду, які з'яўляецца новым этапам у развіцці заводскага домабудавання.

На працягу мінулай пяцігодкі ў Мінску ўзведзены першы ў краіне завод аб'ёмнага домабудавання. Блок-пакой, які выпускае гэты завод, дазваляюць перанесці да 80 працэнтаў агульных выдаткаў працы на завод, што ў тры-чатыры разы скараціць тэрміны будаўніцтва.

Нарэшце, гаворачы аб жыллёвым будаўніцтве, нельга не адзначыць такога важнага факта, як масавы пераход да будаўніцтва дамоў з павышанай колькасцю паверхоў. Калі ў пачатку папярэдняй пяцігодкі ўдзельная вага гэтых дамоў складала да 10 працэнтаў, а да канца мінулай пяцігодкі — каля 40 працэнтаў, дык да канца 9-й пяцігодкі яна складзе прыкладна 70 працэнтаў усёй забудовы.

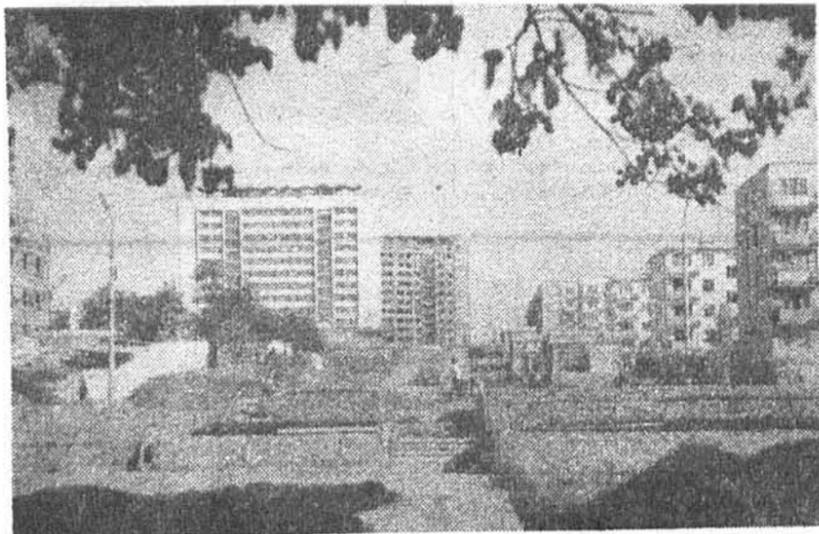
ўжо ў Вільнюсе і паглядзелі гэты раён, зрабіўшы сабе адпаведныя вывады. Было б добра пабываць там і нашым будаўнікам і запазчыць у Вільнюскага домабудаўнічага камбіната вопыт у вырашэнні тэхнілогіі для такой забудовы.

Для далейшага палепшэння архітэктурна-мастацкага аблічча масавай забудовы мы абавязаны прад'явіць больш рашучыя патрабаванні Міністэрства прамысловасці будматэрыялаў БССР. Параўнаўча нядаўна ў Доме архітэктараў прадставінікі міністэрства і асобных прадпрыемстваў дэманстравалі свае магчымасці, узоры прадукцыі. Але што ж мы маем на практыцы? У Мінску па некалькі гадоў стаяць не абліцаваныя цагляныя будынкі, а знаворныя панелі будынкаў серыі 1-464 выкананы хоць і якасна, але аднастайна. Усюды для абліцоўкі цагляных будынкаў і нават панеляў (серыя 1-335) мы ўжываем адны і тыя ж абліцовачныя пліткі тыпу «кабанчы» і ёсць небяспека, што яны таксама хутка апыраюцца. Трэба хутчэй вырашаць пытанне забеспячэння горада шклокерамічнымі пліткамі, абліцовачнай цэглай і іншымі больш разнастайнымі матэрыяламі.

Сур'ёзны рахунок мы абавязаны прад'явіць заводу аб'ёмнага домабудаўніцтва, які своечасова не забяспечыў тэхналогію аддзелкі дамоў з аб'ёмных кабінаў, у выніку чаго першыя дамы гэтага завода, замест устойлівай працяглай аддзелкі, фарбуюцца. Нам не хапае ўстойлівых высока якасных фарбаў, а вопыт так званых «напылення» з ужываннем латэксу яшчэ недастаткова шырока ўжываецца.

Сур'ёзныя патрабаванні ёсць і да якасці аддзелкі кватэр. Узяць, напрыклад, убудаваную мэблю. Гэтая мэбля пакуе што значна горшая за тую, якую мы бачым у магазінах, хоць у кошце розніца не такая вялікая.

Савет Міністраў БССР летась разгледзеў і ўхваліў мерапрыемствы, накіраваныя на палепшэнне якасці, тэхнічнага ўзроўню будаўніцтва ў Мінску. У адпаведнасці з гэтымі мерапрыемствамі Міністэрства лясной прамысловасці БССР, пачынаючы з 1971 года, павінна арганізаваць вы-

Фрагмент мікрараёна на бульвары Луначарскага. Прыклад удалага спарыстання рэльефу, кампазіцыі забудовы. Фота аўтара.

СПРАВАЗДАЧА МАЛОДШАГА КАЛЕГІ

У студэнці жыхары і госці Мінска убачылі першы спентакль Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР —

аперату Ю. Семянкі «Спявае «Жаваранак». Летам малады налётны выязджаў у Гомель, Брэст, Могілёў. 8 верасня

кіраўнікі і артысты тэатра ў рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў сустрэліся з прадстаўнікамі тэатральнай грамадскасці сталіцы.

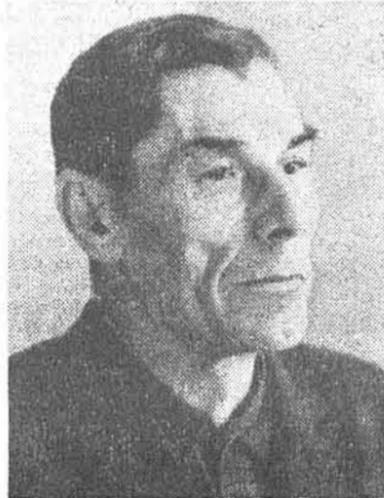
Першы тэатральны сезон быў для нас напружаным часам пошуку і станаўлення, — сказаў выконваючы абавязкі

дырэктара А. Паніхін. Аб тым, як тэатр набыў сваю творчую індывідуальнасць, аб творчых планах на будучы тэатральны сезон раскажалі галоўны дырыжор заслужаны артыст БССР П. Мірыльшанка, рэжысёр В. Вярбоўскай. Ужо цяпер у афішах з'явілася аперэта «Каў-

назская пляменніца». Гэта насычаны гумарам твор аб сучаснасці і малодасці. Аўтары «Каўназскай пляменніцы» — народныя артысты Азербайджанскай ССР Р. Гадыміеў, пісьменнікі В. Есьман і К. Крыкаран пранавалі сваю новую аперэту «Чачвэрты» пазванок па творы М. Ларні. Тэатр першым пазнаёміць глядача з гэтай сацыяльнай музыкай на медыялі. Мярнуецца па-

ставіць бытавую сатыру «Рэпартаж з пенка» беларускага кампазітара Я. Глебава на лібрэта П. Харнова. На вечары артысты паказалі урыўкі са спектакляў. Удзельнічаў сустрэчы ад імя Беларускага тэатральнага таварыства вітала старшыня прэзідыума таварыства, народная артыстка СССР Л. Александровіч.

АНТОН АЛЕШКА

Пасля цяжкай працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, член КПСС Антон Антонавіч Алешка.

А. А. Алешка нарадзіўся ў 1913 г. у в. Балочыцы Слуцкага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і.

У 1931 г. скончыў двухгадовыя педагагічныя курсы пры Слуцкім педтэхнікуме і чатыры гады настаўнічаў у мястэчку Лапчы Асіповіцкага раёна.

Вучыўся ў Варонежскім медпінстытуце, а з 1936 г. у Ваенна-медыцынскай акадэміі імя С. М. Кірава, якую скончыў у 1941 г.

Удзельнічаў у вайне з беларусамі. У час Вялікай Айчыннай вайны

ваваў на Заходнім і 3-м Беларускам франтах. Пасля вайны доўгі час служыў у часцях знішчальнай авіяцыі.

Першае апавяданне «Песня восені» Антон Алешка надрукаваў у 1932 г. у часопісе «Беларусь калгасная». У 1938 г. часопіс «Полымя» апублікаваў яго апавесць «Малодосць» і шэраг апавяданняў. У 1949 г. была выдадзена апавесць «Раніца». Потым выйшлі кнігі пісьменніка: «Іх першых вітае сонца», «Пяць сутак», «Над намі мільён вышні», раман «Дарогі без слядоў».

Галоўная тэма твораў Антона Алешкі — апаванне воінскага подзвігу, гераічных спраў савецкіх лётчыкаў, жыццё і быт лях добра ведаў пісьменнік. Творчасць А. Алешкі адзначана высокім патрыятызмам, шчырай любоўю да роднай партыі і народа.

А. А. Алешка за шматгадовую службу ў Савецкай Арміі і літаратуры дзейнасць узнагароджан ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны II ступені, двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, ордэнам «Знак Пашаны» і медалямі.

Антон Алешка прымаў актыўны ўдзел у жыцці пісьменніцкай арганізацыі. Ён быў членам праўлення Саюза пісьменнікаў, неаднаразова выбіраўся ў склад партбюро, дбайна працаваў як намеснік старшыні праўлення Беларускага аддзялення Літфонда СССР.

Светлы вобраз Антона Антонавіча Алешкі назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

А. Асіпенка, М. Аляксеў, А. Байко, П. Броўка, Я. Брыль, А. Васілевіч, А. Вялюгін, І. Грамовіч, А. Грачнікаў, І. Гурскі, Хв. Жычка, П. Кавалёў, У. Карпаў, М. Калачынскі, Я. Казека, К. Кірзенка, К. Крапіва, А. Кулакоўскі, А. Куляшоў, М. Лужанін, М. Лынькоў, А. Макаёнак, І. Мележ, П. Панчанка, Г. Папоў, П. Пестрак, М. Паслядовіч, Л. Прокша, І. Пташнікаў, Р. Сабаленка, А. Савіцкі, А. Слесарэнка, М. Таік, М. Татур, М. Ткачоў, Т. Хадкевіч, І. Шамякін, А. Шаўня, В. Хомчанка, А. Якімовіч.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР смуткуе з прычыны смерці вядомага беларускага пісьменніка Антона Антонавіча Алешкі і выказвае шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

СЭРЦА НЕ ХОЧА ПАГАДЗІЦА...

Нечаканая, неспадзяваная смерць выражала з нашых радоў Антона Антонавіча Алешку, сумленнага пісьменніка, найлепшага майго таварыша, шчырага сябра. Проста не верыцца, не хэпае дыхання, каб вымавіць гэтыя словы.

Яшчэ зусім нядаўна ён быў побач з намі, мы чулі яго энергічную, вясёлую, поўную жыццёвага тэмпераменту газорку. Мы разам з ім абмяркоўвалі шмат якіх службовых, грамадскіх і творчых справах, часта з ім раіліся.

Нас заўсёды захаплялі нястомная дзелавітасць Антона Антонавіча і яго грамадская актыўнасць, шчырая, сумленная прынцыповасць у адносінах да важнейшых жыццёвых спраў. Гэты чалавек ніколі не крываў душой, не пасваў перад цяжкасцямі, перад рознымі выпрабаваннямі лёсу, хоць ён, яшчэ лёс, быў доволі складаны.

Дзіцячыя і юнацкія гады Антона Антонавіча прайшлі ў глухой вёсцы на Слуцчыне, у сям'і селяніна-бедняка. Пазней закончыўшы двухгадовыя настаўніцкія курсы ў Слуцку, Антон Антонавіч нейкі час працаваў настаўнікам. У гэты ж гады пачаў пісаць. Тут бы, здавалася б, і магло пайсці ўсё проста, нават лёгка: можна было падацца на літаратурны факультэт або пайсці на работу ў якую-небудзь рэдакцыю.

Аднак Антон Антонавіч едзе ў Варонеж і паступае там у медыцынскі інстытут. Вучыцца ў Варонежы,

а потым паступае ў Ваенна-медыцынскую акадэмію імя С. М. Кірава. Заканчвае гэтую акадэмію перад самай вайною, і потым усе гады вайны служыць ваенным урачом у воінскіх часцях, удзельнічае ў баях на 2-м Беларускам фронце і на іншых франтах. Сотні, тысячы воінаў атрымалі дапамогу ад франтавога ўрача Антона Антонавіча Алешкі. Многім і многім з іх было выратавана жыццё. Ваенным урачом служыць ён у лётных часцях і пасля вайны.

У пасляваенныя гады Антон Антонавіч зноў бярэцца за пісьменніцкае пяро і прысвячае свае творы сваім бакавым сябрам. Адна за адной выходзяць яго кніжкі пра гераічнае змаганне нашых паветраных сакалаў з фашысцкімі сцяраватнікамі.

Антон Антонавіч да самай апошняй часіны быў актыўным творчым і грамадскім дзеячом, аддаваў усе свае сілы літаратурнай працы і выкананню тых грамадскіх, партыйных абавязкаў, якія на яго ўскладаліся. У гэты адносінах ён быў сапраўды нястомным і з'яўляўся прыкладам для нас.

Светлая памяць пра Антона Антонавіча назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах, нашых душах.

Аляксей КУЛАКОЎСКІ.

17.IX.1971.

творчасць высакаякаснай мэблі, старлярных і іншых вырабаў з аддзелкай мікра-эмалямі, пластыкам, плёнкамі і іншымі сучаснымі матэрыяламі. Павінна быць палепшана якасць скабяных вырабаў санітарна-тэхнічнага абсталявання і інш. Ад гэтых «дробязяў» у многім залежыць якасць і камфорт жыцця.

Нас не можа задаволіць і абмежаваная наменклатура дамоў з аб'ёмных кабін. На Сусветнай выстаўцы ў Манрэалі дэманстраваліся магчымасці аб'ёмнага домабудавання. Гэты магчымасці мы пакуль што выкарыстоўваем вельмі абмежавана, хоць ёсць цікавыя праекты прапановы. Архітэктары і інжынеры «Белдзяржпраекта» і асабіста з будаўнікамі першыя ў краіне практычна вырашылі пытанні заводскага домабудавання з аб'ёмных кабін, унеслі нямала цікавых прапаноў, але ўкараняюцца яны пакуль што недастаткова.

Да нядаўняга часу на фоне масавай пяціпавярховай забудовы асобныя 9-павярховыя будынікі размяшчаліся ў выглядзе архітэктурных акцэнтаў. Але калі 9-павярховыя будынікі робяцца як бы асноўнай тканінай жылой забудовы, вельмі неабходна, каб 10—15 працэнтаў дамоў былі вышэй 9-ці паверхаў. Гэтае пытанне мяркуецца вырашыць пасля збудавання новага ДБК-4. Але будаўніцтва яго ідзе марудна.

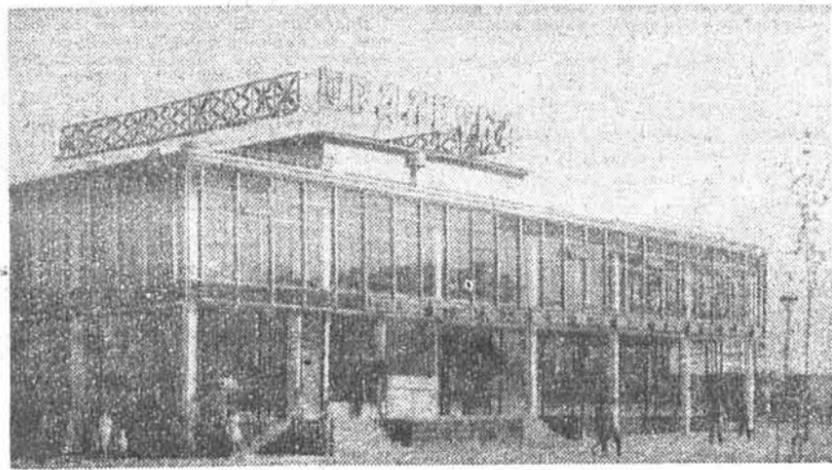
Ужо наспела пара перайсці на будаўніцтва індывідуальных жылых дамоў на аснове уніфікаванага каталога вырабаў заводскага выпуску. Такі метад праектавання і будаўніцтва рас-

новы сапраўды ўзводзяцца ў новых жылых масівах, хоць будаўніцтва іх нярэдка позніцца.

Але ёсць другая група ўстаноў культурна-бытавой абслугі. Гэта ўстановы перыядычнага карыстання — кінатэатры, бібліятэкі, паліклінікі, камбінаты бытавой абслугі, праматарныя магазіны, рэстараны, клубы, спартыўныя залы. Яны будуцца за кошт міністэрстваў і ведамстваў. І таму ў Чыжоўцы, Зялёным Лузе, у раёне Ракаўскай шашы, дзе жылі ў асноўным збудавана, устаноў перыядычнага карыстання яшчэ мала. Відаць, гэкі парадак фінансавання перашкоджае рэалізацыі прагрэсіўнага прынцыпу комплекснай арганізацыі сістэмы культурна-бытавой абслугі. Узяць, напрыклад, Чыжоўку. Тут жыве прыкладна столькі людзей, колькі ў Маладзечне, але там няма ні кінатэатра, ні універмага, ні камбіната бытавой абслугі. Яны будуць, але як без іх тым, хто сёння жыве ў мікрараёне? Відаць, Дзяржплану рэспублікі варта было б больш прынцыпова падыходзі да гэтых пытанняў, бо без матэрыяльнай забеспечанасці ніякія добрыя пажаданні не дадуць плёну. Недахопы ў комплекснасці забудовы не дазваляюць дабіцца і належнага горадабудуўніцкага эфекту, бо пусты на ўчастках, прызначаных для арганізацыі грамадска-гандлёвых цэнтраў, не ўпрыгожваюць жылыя раёны.

І яшчэ важнае пытанне. Сёння будаўнікі трымаюць справаздачу толькі па ўводзе жыцця. З-за гэтага вольна ці міквалі ўвага да адначасовага ўводу ўстаноў культурна-бытавой

СТАЛІЦА!

Гандлёва-грамадскі цэнтр у мікрараёне «Чыжоўка-2» — першая спроба арганізацыі комплекснага абслугоўвання насельніцтва мікрараёна рознымі прадпрыемствамі, размешчанымі ў адным будынку.

Фота аўтара.

працаваны і пачаў укараняцца ў Маскве. Група мінскіх архітэктараў і будаўнікоў пабывала ў Маскве, вывучыла гэты вопыт і зарага метад працаваць свой каталог.

Укараненне каталога уніфікаваных індустрыяльных вырабаў дазволіць практычна неабмежавана вер'іраваць забудову, бо аб'ектам стандартызацыі становіцца не дом і не жылая секцыя, а больш буйны індустрыяльны выраб. Можна сказаць, што мы зноў вяртаемся да старога метад праектавання і будаўніцтва, які дазволіў пабудаваць нам Ленінскі праспект, але з той прынцыповай розніцай, што будаўнічым матэрыялам становіцца не цэгла, а буйны элемент заводскага вырабу.

Адной з важнейшых у жыллёвым будаўніцтве застаецца праблема комплекснай забудовы. Сутнасць яе ў тым, што адначасова з жылёвым будаўніцтвам комплексна неабходна ажыццяўляць і будаўніцтва ўстаноў культурна-бытавой абслугі, гандлю, грамадскага харчавання, выканання работ па добраўпарадкаванні і азелененні. Недахопы ў комплекснасці забудовы нашых гарадоў падааргаліся справядлівай крытыцы ў дакладзе першага сакратара ЦК КПБ П. М. Маўрава на XXVII з'ездзе Кампартыі Беларусі.

Вырашэнне гэтай праблемы звязана з некалькімі вельмі істотнымі пытаннямі. Першае з іх — неабходнасць упарадкаваць фінансаванне комплекснай забудовы. Зараз адначасова з жылёвым будаўніцтвам гарыжанком мае права і абавязаны ажыццяўляць за кошт жыллёвага будаўніцтва (5,4 працэнта) будаўніцтва ўстаноў штодзённага карыстання (мікрараённага значэння). Да іх адносяцца прадуктовыя магазіны, прыёмныя пункты, стеловыя магазіны па продажы гародніны, аптэкі і інш. І гэтыя уста-

абслугі паслабляецца. Нядаўна ўзаконена разам з уводам жылых дамоў здаваць і ўбудаваныя абслугоўваючыя ўстановы. Аднак, відаць, трэба ісці далей і абавязаць будаўнікоў адказваць за комплексны ўвод усіх устаноў абслугі. Магчыма на першы час гэта варта было б ажыццявіць у парадку эксперыменту, з адпаведным матэрыяльным заахочваннем за дасягнутыя вынікі.

Гаворачы аб сістэме абслугі насельніцтва, трэба прызнаць, што ў горадзе многае зроблена для развіцця ўстаноў абслугі, гандлю. Мінск адзін з першых гарадоў, дзе ідэя арганізацыі грамадска-гандлёвых цэнтраў атрымала матэрыяльнае ўвасабленне.

У горадзе ўжо ўзведзена рад такіх цэнтраў у Чыжоўцы, Зялёным Лузе, на Ракаўскай шашы і інш.

Тэндэнцыя арганізацыі грамадска-гандлёвых цэнтраў прагрэсіўная. Яна стварае зручнасці для насельніцтва, дазваляе палепшыць тэхналогію вытворчасці, зрабіць таннейшым будаўніцтва. Пры гэтым ліквідуюцца многія нязручнасці, звязаныя з размяшчэннем устаноў у першых паверхах жылых дамоў. На жаль, ужытыя ў мінулыя гады для будаўніцтва тыпавыя праекты гандлёва-грамадскіх цэнтраў мікрараёнаў, распрацаваныя цэнтральным навукова-даследчым практычным інстытутам навукальных будынкаў (Масква), аказаліся са значнымі дэфектамі. Гэтыя дэфекты адмоўна ўплывалі на функцыянальную арганізацыю, тэхналогію, знешні выгляд гандлёвых цэнтраў. Зараз «Мінскпраект» і «Белгіпрагандль» працягваюць над уласнымі праектамі такіх устаноў. Гэта вельмі важная работа, у вырашэнне якой нашы дойдзі павінны ўнесці свой творчы ўклад.

ПАМ'ЯЦЬ ПРА СОНЦА

Хто лепей скажа за самога паэта, чым ягоныя вершы? Калі чытаеш вершы Гаўрыіла Шутэнкі, адчуваеш, што з табою гаворыць чалавек мужны і шчыры. Адчуваеш і няпростасць яго жыццёвага лёсу, і душэўны гарт. Паэт піша пафасна і адначасова стрымана:

Он не упал —
Лишь пошатнулся,
Когда огнем хлестнул снаряд.
Вперед из пламени рванулся
И снова в строй шагнул солдат...

Адчуваеш волю, характар, сілу духу. І здаецца, што паэту даецца слова нялёгка, што яго каштуе жыццёвых і творчых намаганьняў.

Ён жыве на беразе казачнай Свіцязі, між высокіх елак, непадалёку ад люстраной празрыстай вады. Тут ціша, спакой, панаванне зеляніны і святла. Тут нараджаюцца і паэтычныя песні, але яны — зусім не ціхія. Яны напоўнены і гэтай жыццёвай святочнасцю, але яшчэ больш — грывотамі і агнямі Вялікай Айчыннай...

Яго юнацкую бесклапотнасць (васемнаццаць гадоў за плячыма) раптоўна абарвала вайна. Хлапец з Бакінскай швейнай фабрыкі стаў палкавым разведчыкам. Хадзілі па тылах гітлераўцаў, бралі «языкі», вялі разведку боем. Ён помсціў за бацьку, расстралянага фашыстамі, за пакуты роднай краіны... У час адпачынку, не звяртаючы ўвагі на страляніну і выбухі, даставаў кавалак паперы і хімічным алоўкам штосяці пісаў. Сябры не ведалі, што ён спрабаваў пісаць вершы. А ён шукаў словы, у якіх можна было б выказаць усё гэта: нянавіць да ворага, люты напал бою, жаданне адстаяць свабоду Радзімы. Словы былі неслухмяныя, непадатныя, але не пісаць ён не мог. Жыццёвы, душэўны вопыт імкліва ўзрастаў, акрэсліваліся светлацені галоўнага і друга-раднага. Галоўнае — ён вучыўся бачыць і адчуваць выразна:

Юным шагнув в разрывы,
в бездне военных дней
я помнил у дома слей,
Родину видел в ней...

Калі б цяпер удалося адшукаць ваенную карту з паметкамі «жнівень 1943 год», можна было б лёгка прасачыць шлях яго дывізіі. Можна было б адшукаць зямлю Данбаса, якую абараняў Гаўрыіл Шутэнка.

Ён сам асабліва выразна, дакладна і да драбніц памятае адзін франтавы дзень, дакладней — вечар, захад сонца і шчодра-цёплую жывёўскую ноч. Пра многае думалася. Ужо другія суткі, закапаўшыся ў зямлю, ляжалі яны пад носам у ворага. Ён пашкадаваў, што, ідучы ў разведку, не ўзяў у старшыні пісьмо ад сястры: «Няма калі зараз, вярнуся з задання — тады і прачытаю». Дарма, канечне, не ўзяў. У канверце, напэўна, і фотакартка была. Сястра абяцала высласць... Ён спахаліўся, пачуўшы звонкае пацхоўкванне ў хмызняку. Прыслухаўся: ігралі салаўіны аркестр. Моцна захацелася спаць. «Нельга засынаць, — загадаў ён сабе. — Нельга, нельга!»

На захадзе дагарала яркае зарыва. Суха трэснула галінка. Ён крайком вока заўважыў, як мільгануў сярод ствалоў сілуэт, заўважыў нямецкую каску з сэтчайкай: таксама разведчык. Аўтамат ляжаў на брустверы акупа побач з гранатамі і лапатай.

На ўсё жыццё запомніўся твар гэтага фашыста, самаўзрунены і спакойны. Шутэнка ўбачыў фашыста на нейкае імгненне раней, а потым іх позіркі сустрэліся. Апярэдзіў ён, савецкі разведчык, — пісьму націснуў спуск аўтамата. Адным ворагам стала меней. А потым — новае заданне...

Ён многае яшчэ не паспеў спасцігнуць у свае дзятнаццаць. Былі радасць вяртання дамоў пасля дзёрзкай вылазкі, быў медаль «За баявыя заслугі», — тады яшчэ рэдка каго ўзнагароджвалі, — кароткія

БУДЗЕМ ЗНАЁМЫ...

На семінары нас больш за сотню. Таму, зразумела, праблемай нумар адзін было знаёмства. Увечары перагара для ўсё ўдзельнікі сабраліся ў сталовай — прыгледзецца адзін да аднаго, пазнаёміцца, пажартаваць.

Іншыятыўная група па арганізацыі вечара загадзя размеркавала «хатнія» заданні для вучоных, кінематаграфістаў, актёраў, мастакоў, музыкантаў, пісьменнікаў. Цэлы дзень у штабе семінара, у доміках, дзе жывуць удзельнікі, нават у сталовай, гучаў смех — рыхтаваліся да вечара. Здаецца, ні адна вольная хвіліна не трацілася марна.

Вучоных павінны былі дзвесці, якую ролю адыгрывае інтэграл у творчэсці кампазітараў, архітэктары — падрыхтаваць і разыграць трагікамедыю, актёры — выканаць драматычную феерыю з цырмам, балетам і феерверкам, кампазітары — падрыхтаваць шарады і загадкі, паэты — спяваць песні, мастакі — сіласці ўрачысты харал у гонар семінара.

У поўдзень пачаўся дождж. Церушысты, нудны, восеньскі... З неба сыпала і сыпала, пануль у паветры не павісла шэрая імжа і не размокла, не раскісла, здаецца, усё, што можа размокнуць.

Усё, акрамя гумару і веселасці...

Пасля вячэры, пераапрацуўшыся, сабраліся ў сталовай. У адной зале ўсім было цеснавата, але ніхто не крыўдзіўся. Саставілі столікі. Разнеслі каву, яблыкі, іначэньне... Сакратар ЦК ЛКСМБ Генадзь Анціпаў сказаў кароткае прывітальнае слова, а потым кіраўнікі груп прадставілі ўдзельнікаў семінара, расказалі, над чым яны зараз працуюць.

Публіка падабралася цікавая. Іншы раз нават дзіўна рабілася. Падумаецца невысокі, кучаравы юнак, на першы погляд, яшчэ студэнт. Кажуць — кандыдат навук, займаецца распрацоўкай фундаментальных пытанняў фізікі. Знаёмяць з кірпатай, сарамлівай дзівунай — архітэктар, мае цэлы шэраг сур'ёзных, самастойных прац...

Пасля знаёмства пачалі выконваць хатнія заданні. Першымі паказалі свае здольнасці пісьменнікі. Праўда, спяваць яны пасаромеліся, але «выкруціліся», трэба сказаць, удала. Дапамог ім Мікола Вярышнін, з трантарнага заводу, інжынер па прафесіі, паэт-гумарыст па прызначэнні. Імя яго часта сустракаецца на старонках «Вожына», нярэды госьць ён і на шаснаццаціх старонцы «Літаратуры і мастацтва». Мікола шчыра прызнаўся, што не спаў ноч і што нават не слухаў лекцыю — пісаў сатырычную оду, прысвечаную семінару. Зразумела, пасля такога ўступу яго ода была сустрэта доўгімі апладысмантамі.

Вучоных, які гэта і належыць вучоным, падрыхтавалі фундаментальна. Супрацоўнік Інстытута фізікі АН БССР Генадзь Сінякоў па ўсёй форме абараніў дысертацыю, у якой даказаў, што скрыпачны ключ не што іншае, як знак інтэграла, немаведама дзеля чаго аздоблены незразумелымі «фініціфлюшкамі».

Архітэктары Яўген Фарбераў і Галя Марцішонок пачалі сваё выступленне сапраўды трагічна:

— Было ў бацькі тры сыны. Два разумныя — трэці архітэктар...

Потым яны развілі гэтую думку, вельмі ірасамоўна расказалі пра пакуты трэцяга сына, пра тое, з якімі неверагоднымі цяжкасцямі яму даводзіцца сустракацца, каб дасягнуць вяршынь прафесійнага ўмельства, але, як і ў кожнай нацыі, іх герой урэшце рэшт выйшаў з усіх выпрабаванняў пераможцам і аўтары трагікамедыі былі ўзнагароджаны смехам і апладысмантамі.

Кінематаграфісты вырашылі абхітрыць усіх і замест таго, каб прадставіць на суд прысутным сваё хатняе заданне, прапанавалі правесці конкурс на лепшую расшыфроўку абрэвіятуры «кіно». За што і былі «пакараны» — лепшым адказам быў прызнаны: «Кто идет не оттуда? Кто идет ниоткуда? Кому идти неоткуда?»

Вечар быў напоўнены жартамі, смехам, песнямі...

І калі ў пачатку ўсё сядзелі, калі можна так сказаць, на прафесійных прызнаках, то ў канцы ўсё перамянілася: мастакі аб'ядналіся з архітэктарамі, паэты з вучонымі, кінематаграфісты з кампазітарамі. Пачалася агульная гутарка, у якой кожны разумеў другога з наўслова, кожны знаходзіў у другім уважлівага, добразычлівага і цікавага суб'ядзінка.

праводзіць яго група, пра мадэліраванне ўзаемаадносін паміж людзьмі, якія ўваходзяць у так званыя малыя групы.

Слухалі яго ўважліва, з захапленнем. Я. Каламінскі здолеў вельмі проста расказаць пра сур'ёзны і складаны рэчы. Аднак яго лекцыю не была і сугуба папулярнай. Ды гэтага і не магло быць. Аўдыторыя аказалася доволі падрыхтаванай па гэтым пытанні. Дапамаглі, відаць, не так даўно выйшаўшы ў свет кніга Я. Каламінскага «Чалавек сярод людзей», якую многія чыталі, і вялікі яго артыкул у часопісе «Навука і жыццё».

Бурныя спрэчкі выклікала лекцыя супрацоўніка рэдакцыі часопіса «Дэкаратывное искусство» В. Глазычава.

Вопытны палеміст, ён наўмысна «падкінуў» некалькі на першы погляд слабых тэзісаў і што называецца — выклікаў агонь на сябе.

«Слабыя» тэзісы раптам аказаліся моцнымі арэшкамі, спрэчнае — бяспрэчным. Абмеркаванне яго лекцыі было вельмі гарачым. Асабліва «рваліся ў бой» — абараніш мастацтва, якое быццам бы зніважыў лектар, — вучоных. Але пазіцыя В. Глазычава была лепшай. І ён здолеў даказаць, што да мастацтва, пра якое, здавалася б, усё ведаюць усё,

тэў, пачаў іранічна ўсміхацца — маўляў, чудзі мя гэтыя байкі.

Але лектар не разгубіўся, дастаў з кішэні невялічкую кніжку і прапанаваў чытаць тую самую вершы.

Слухалі ўважліва. Калі А. Гарэлік скончыў, іранічных усмешак не было. Нават такі паніцель паэзіі, як Анатоль Вярышнін, прышчокваў — нешта ёсць!...

Дасталося ад машыны не толькі паэтам. А. Гарэлік прывёў матэрыялы эксперыменту, які зрабілі нашы савецкія вучоныя. У розны час рознымі групам музыкантаў і літаратурнаўцаў яны прапанавалі з васьмі мелодый выбраць лепшыя. З гэтых васьмі — чатыры былі машыннымі, чатыры чалавечымі. Абсалютная перамога дасталася машыне. Але гэта не сапсавала настрою ні паэтам, ні кампазітарам. Што гэтак прычына, ці недавер да тэхнікі, ці наадварот — юнацкая ўпэўненасць у сваіх сілах? Хто ведае...

ЗАКАСВАЕМ РУКАВЫ!

Пяты дзень семінара быў запланаваны як дзень працоўнага дэсанту. Нас «разбілі» па групах, размеркавалі па каліграфіях і саўгасах і рапнішай у суботу, адра-

СТО ТАЛЕНТАЎ,

Пататкі з IV рэспубліканскага семінара творчай і навуковай моладзі

Калі разоходзіліся, дождж перастаў. З вымытага неба глядзеў чысты месяц, святлілі ясныя зоры. Дзень абяцаў быць добрым.

НАС ВУЧАЦЬ...

Трэба сказаць, што без лекцыяў мы не сумуем... Праграма вельмі насычаная. Дзве лекцыі да абеду, тры — пасля. Дадайце сюды пытанні да лектара, абмеркаванне выступленняў — і зразумеце, што вольнага часу амаль не застаецца.

Праграма стратэжная. Да абеду расказваюць пра ролю мастацтва і літаратуры ў выхаванні новага чалавека, пасля абеду — пра праблемы фізікі элементарных часцінак. Не паспеўшы як след «справарыць» пытанні, якія стаяць перад эканамічнай навукай, бяромся за праблемы маладой беларускай літаратуры альбо слухаем наведанне аб эксперыментах, якія праводзяць сацыяльныя псіхологі.

Аўдыторыя зубастая. Лектарам даводзіцца цяжкавага. Нават па такой, здавалася б, сугуба спецыяльнай дысцыпліне, як фізіка элементарных часцінак (лектар — выкладчык БДУ А. Тамільчык) было німаць пытанняў.

Вельмі цікавую лекцыю аб праблемах і метадалогіі сацыяльнай псіхалогіі прачытаў Я. Каламінскі.

Ён адразу ўзяў «быка за рогі» і бездакорна абгрунтаваў тэзіс, у якім даводзіў, што сёння найбольшую эканамічную аддачу, як ні дзіўна, з усіх навуў прыносяць менавіта псіхалогія. Потым ён расказаў пра гарызонты вычырыстання гэтай навукі, пра эксперыменты, якія

нельга падыходзіць без грунтоўнай, сур'ёзнай падрыхтоўкі, што праблемы мастацтва такія ж сур'ёзныя і важныя, як і праблемы фізікі, хіміі, матэматыкі, кібернетыкі.

З вялікай цікавасцю ўсе прысутныя выслухалі яго наведанне аб тым, што зараз ужо распрацавана і амаль заверджана Акадэміяй педагагічных навук адзіная метадыка выкладання прадметаў на эстэтычным выхаванні ў нашых сярэдніх школах.

Паслядоўна, сур'ёзна, грунтоўна расказаў аб маладой беларускай літаратуры крытык В. Рагойша.

Ён спыніўся на генезісе беларускай літаратуры, вызначыў пытанні, якія жывяць наш літаратурны маладык, кінуў позірк у будучае. В. Рагойша не намагаўся намалюваць прыгожа расфарбаваную карцінку. Ён прааналізаваў недахопы маладых літаратараў, сярод якіх назваў тэматычную і эмацыянальную збедненасць твораў, дрэннае валоданне літаратурнай беларускай мовай.

Здаецца, адразу за В. Рагойшам са сваім наведаннем пра тую задачу, якія выразна сёння кібернетыка, выступіў кандыдат тэхнічных навук А. Гарэлік. Каротка расказаў ён пра гісторыю ўзнікнення гэтай незвычайнай навукі, пра яе вінаходцу і тэарэтыка Норберта Вінера, а потым перайшоў да сённяшняга стану навукі пра сувязі, да яе дасягненняў і перспектывы.

Калі ж А. Гарэлік расказаў пра тое, як у Заходняй Германіі адзін вынаходца зрабіў машыну, якая піша вершы, ды такія, што містыфікаваныя крытыкі і паэты кніжку машынных вершаў называлі з'явай дэсіцігоддзя ў імянкай паэзіі, шмат хто з прысутных, у асноўным паэ-

зу пасля снідання, «пагрузілі» ў машыны...

Я прыстасавалася да тэлеаператараў, якія здымаюць фільм пра семінар, і вырашыў разам з імі аб'ехаць некалькіх гаспадарак, паглядзець, як працуюць «семінарысты».

У налгас імя Янікі Купалы ледзь добраліся. Наш «рафік» куляўся на неверагодна разбітым шляху, ледзь не па фары ныраў у глыбокія лужыны, яго «насіла» юзам, паднівала, трэсла... Як мы даехалі — не разумею да гэтага часу. Шафёр пры кожным удары толькі войкаў, як быццам гэта яго, а не машыну з усяго маху нідала вобзема.

— Тры-чатыры гады ходзіць машына па гэтых дарогах, — з болам у голасе звярнуўся ён да нас. — Ну хіба не танней насыпаць хоць бы гравійку, чым так бяэлітасна гробіць машыны?!

Што можна было яму адказаць? Нашы хлопцы і дзяўчаты працавалі ў садзе, абіралі яблыні. Сад быў влілі, але недагледжаны. Усё зарасло будзямі, галіны яблыні паабломаліся...

Брыгадзір, які прывёз нашу брыгаду ў сад, папярэдзіў: «Асабліва не старайцеся, збірайце толькі выдатныя яблыні, астатнія — хай яго ліха... Усё роўна агніе — нарыхтоўшчыкі не прымаюць».

Дзіка было слухаць гэта. Яшчэ больш дзіка пакаіда на зямлі цудоўных, духмяных, салодкіх яблыні (усё роўна нарыхтоўшчыкі не прымаюць).

Гэтую брыгаду счлалі ў асноўным з кінематаграфістаў і вучоных, ды яшчэ быў адзін кампазітар — Алег Янчанка, ванол якога заўсёды жарты і смех.

Убачыўшы, што «тэлевізаршчыні» наладзілі свае камеры, Алег адзін схаліў паўночкую скрынку і пацягнуў не блі-

развітаны і баявымі сябрамі, забітымі ў разведцы. Письмы... Але ён не ведаў яшчэ, што такое каханне, радасць сустрэчы з любімай, ноч да святання з кнігай паэта. Усё гэта закрэсліла вайна. Быў салдат, разведчык Шутэнка. І быў абавязак салдата і заданне, выразнае і яснае, як баявы загад: узарваць раптоўна ажыўшую агнявую кропку гітлераўцаў. Ён прыкрываў групу і павінен быў пільна сачыць за таварышамі і за праціўнікам. Але, як на зло, у вочы кідаліся кветкі. Няяркія, але непаўторныя ў сваёй праце палявыя кветкі. І ён глядзеў на кветкі, на лісце дрэў, на пракрытыя кожнага лісця. Есць усё ж, напэўна, нейкае прадчуванне бяды...

Разведчыкі прайшлі адну пагчыну, другую. Падаўлі да перадавой. Залеглі. Ён лёг у ячэйку, паклаў пад галаву аўтамат і зноў убачыў кветку, якая невядома адкуль узлязла на гэтай апаленай металам зямлі. Сіні васілёк. Апошняе, што ён бачыў, быў пшанічны колас, што калыхаўся на чырвонай хвалі дэгаруючай зары. Потым побач з ячэйкай упала граната з доўгай ручкай. Упала і закруцілася, як вайчок. Ён хацеў схваціць яе за ручку, каб кінуць назад. У запасе было шэсць секунд... Не паспеў. Польша ўдарыла па вачах, і ўсё правалілася ў жудасную цемру. Адчуў, што пясоч, на які яго кінула выбухам, быў гарачы. Апошняе, аб чым ён падумаў, гэта пісьмо сястры, якое ён так і не паспеў распячатаць і прачытаць...

Рванула свет фашистская граната
І глыба тьмы свалілася на мяня.
Но все равно я остаюсь солдатом —
Мои стихи на линии огня...

У разведчыкаў ёсць закон: забітых таварышаў не пакідаць на тэрыторыі ворага. Яго таксама палічылі забітым, і толькі праз суткі, вечарам наступнага дня, выцягнулі з пярэдняга краю. Ён апытомнеў ужо ў самалёце, у якім яго, знявечанага асколкамі (больш

за трыццаць ран), везлі ў тылавы шпіталь. І тады падумаў: «А што будзе далей?»

Наперадзе яго чакалі нялёгкае выпрабаванні, душэўныя пакуты і сумненні. Пазней яны, невыказаныя прысутныя яго паэтычнай творчасці, далі асаблівую вагу ўсяму таму, пра што ён пісаў:

Ночная мгла в окопе до краев.
На фоне неба — силуэт солдата.
Я вижу кончики усов
И ствол настороженный автомата.
Зовёт ракета — мне вперед ползти.
Ну что ж, бывай, усатая пехота!
И прилипает чернозем к груди —
Такая у разведчиков работа...
Короткий поиск. И бросон назад...
И вот то место рубежей исходных.
И тот окоп, и тот солдат,
Но вместо глаз лишь две звезды холодных...

Праз дзесяць сутак пасля аперацыі ўраны абяцалі зняць бінты. Гаўрыіл ведаў аб гэтым і спытаў:

— Сястрычка, скоро раница? Я хочу ўбачыць сонца...

— Раница? Не, не, спі, салдат. Яшчэ ноч, — зманіла медсястра, таму што сонца ўжо даўно ўзышло над зямлёй...

Было потым усё: і горкія мінуты паняверкі, і стомленасць, і разгубленасць, і адчай. Адчуванне адзіночкі. Але знайшоўся вялікай душы чалавек, які падзяліў з ім усё гэта, дапамог сваім душэўным цяплом, сваёй спагадай, верай, любоўю. Ён знайшоў верную сяброўку на ўсё жыццё — Шуру.

Ужо дваццаць пяць гадоў ідзе яна побач з ім. Кім толькі ні была яна за гэтыя гады: медсястрой і першым крытыкам яго вершаў, асабістым сакратаром, калі трэба было рабіць справядзачу чытачам, спадарожнікам у яго бясконцых паездках; і заўсёды — сябрам, здольным радасць і боль дзяліць пароўну.

Ён з удзячнасцю прысвяціў ёй свой першы зборнік вершаў «Мои глаза». У першай кнізе ён пісаў пра

вайну, баі, суровую памяць і адначасова — пра мір і спакой на зямлі, якія трэба бераччы:

Откатились в прошлое раскаты
боевых гвардейских батарей.
Молодость прошла. Уже в солдаты
отправляем наших сыновей.
Нам на службу провожать их легче.
Возвратятся к нам опять сыны.
Ведь не зря грубели наши плечи
под суровой ночью войны...

Ён часта ў снах вяртаецца ў тыя гады, што прайшлі да незабыўнага агнявога досвітку, выразна бачацца яму — у незабыўна прыгожых колерах — бярозы, травы, неба і сонца. У верхах ён таксама вяртаецца ў той час зноў і зноў. Ён здабывае з душы, з памяці новыя і новыя невычэрпныя запасы жыццёвасці, ён востра адчувае радасць чалавечага быцця ў невыказна прыгожым свеце. Зноў і зноў ён ідзе ў разведку, трывожна кляпоціцца за шчасце жывых, не аддае небыццю тых, хто загінуў:

Дошли ли вы до той берлоги,
откуда выполз битый нами зверь?
Иль, как Кирсанов Саша, у дороги
Вы звездочками светитесь теперь?
Иду почтальона у своей калитки,
Не позабыли старого бойца.
Я получаю и за вас открытки,
в них благодарность с берегов Донца...

Другі зборнік яго вершаў называецца «Памяць». Мы трымаем у руках даве кніжкі вершаў. Маленькія, тоненькія кніжкі. Іх аўтар — былы палкавы разведчык Гаўрыіл Шутэнка. У гэтых кнігах вельмі многа востра схопленых дэталей дэсп ваенных і мірных. Вачыма такога ўбачыць нельга. Гэта можна адчуць толькі сэрцам. Так, сэрцам. Сэрцам паэта і салдата, чалавека-грамадзяніна. І гэта — сапраўдныя кнігі, сапраўдныя паэзія.

І. КАЛЮТА,
У. ЛЕВІН.

жэй да дарогі, падражняваючы аператара.

— Давай, Лёня! Здымай! Такі надр прападае...

Але жартаваў ён дарэмна. «Тэлевізарчыкі» і сапраўды спадабася гэты надр і яны ўхапіліся за Алега «мёртвай хваткай».

— Алегі! Хвіліначку! — упростаў яго рэжысёр М. Паўлаў, — Пачакай! Вярніся ірыху! Яшчэ, яшчэ, яшчэ... Выдатна! Пайшоў! Стой, стой... Вышэй скарынку, яна табе пераходжае... Пайшоў! Не, не так... Яшчэ раз паспрабуем! Стой! Назад! Ногі, ногі! Ты ставіш? Хлопцы, «вылезце» з індра — пераходжае... Крыху назад, Алегі!

Тан паўтаралася разоў сем, пануль безадназначна Янчанка не зніскае і не ўзманіўся:

— Хлопцы! Пашнадуецца! Адпусціце жывога!..

Адпусцілі. Паздымалі ішчэ Барыса Луцэнка, Валерыя Раеўскага, сабралі намеры і паехалі.

Далей шлях у саўгас «Забалоцце». Тут усё інакш. Сад дагледжаны, чысты. Акрамя нашых, працуюць яшчэ і рабочыя. Аграном кажа, што паспеў ўжо адгрузіць адну машыну. Ніяк не магу зразумець, чаму такая рэзніца паміж двума суседзямі. Пытаюся ў агранома.

— Бачыце, у нас ёсць цэх па вытвор-

Паглядзелі. Граматна зроблена. Пытаем, хто аўтар.

— Ды наш хлопец. Толя Барташ, сын былога дырэктара саўгаса.

— Дзе вучыўся?

— Ды, здаецца, нідзе...
— І не вучыцца?

— Не.
— А дзе ён зараз?

— Тут недзе...
— А ці можна паклікаць?

Толя прайшоў адрозу. Высокі, дужы хлопец. Прынёс напук малюнкаў, акварэляў, нават эцюдзіку маслам.

Вельмі надзіва. Толькі адрозу адчуваецца, што спасцігаў усё тонкасіі саматужна. Разгаварыліся. Толя, аказваецца, працуе ў Віцебску на заводзе імя Кірава рабочым. А сюды прыедзе на суботу і нягледзі да бацькі. Было б здорава, каб ён падскочыў да нас у панядзелак на дзень мастацтва, паслухаў, пагаварыў з хлопцамі-мастакамі, але, відав, нічога не атрымаецца, у яго ў панядзелак работа. А названіць, каб адпусцілі... У нягледзі — каму развоніш?..

На ўсякі выпадак далі яму разам з

Наступны вечар быў прысвечаны музыцы. На сцэне Палаца культуры ільнокамбіната — чырвоныя, мяккія крэслы — гэта для нашых кампазітараў. Сёння яны трымаюць тут справядзачу.

З кароткім уступным словам выступае музыказнаўца, выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Таісія Шчарбакова. Яна расказвае пра дварчы шлях кожнага з прысутных маладых кампазітараў, а потым дае ім слова. Ну, а кампазітары, аразумела ж, на якой мове размаўляюць — на мове музыкі, а гэтая мова аразумелая ўсім.

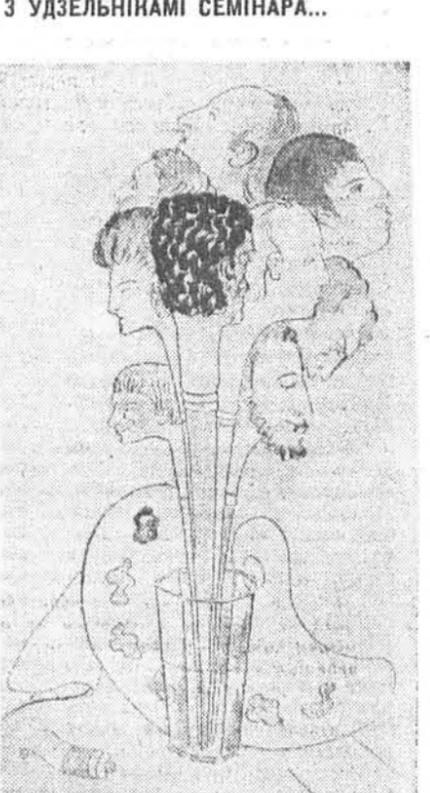
З ільняной сестрылі маладыя аршанцы І. Луцэнка, К. Цесакова, А. Мдзівані, С. Карцэса, А. Янчанку, Р. Суруса, Ю. Грыгор'ева і зусім маладыя Л. Шлег, Л. Захлеўнага.

У гэты вечар адбылося адрозу дзве прэм'еры новых песень. Адна — І. Луцэнка, другая — Л. Захлеўнага.

Уважліва слухалі аршанцы і складаныя інструментальныя п'есы К. Цесакова, С. Карцэса і А. Мдзівані.

У другой палове вечара выступіла Нэлі Баруслаўская са сваім ансамблем. Паспех яе быў бяспрэчны.

УСМІХНЕМСЯ РАЗАМ З УДЗЕЛЬНІКАМІ СЕМІНАРА...

Перад намі тут цудоўны Мастакоў бунет, Мо' палотнаў шмат чароўных Хутка убачаць свет.

Хто з іх першы — невядома, Усе з сям'і адной: А забыўся нісіці дома — Малой барадой!..

А. ЯНЧАНКА
Кампазітар, арганіст,
Трохі нават піяніст.
Ён усюды паспявае,
А, магчыма, і спявае...

ТЫСЯЧЫ ПРАБЛЕМ...

часці фруктовага віна, дык мы і не задзем ад парыхтоўчыкаў...

— Такія цудоўныя яблыккі на віно!

— А што зробіш, інакш прападуць увочуле...

«Тэлевізарчыкі» зноў разгарнулі апаратуру, а я пайшоў збіраць яблыккі — не стаяць жа салнам. Ды так нека зпрацаваўся, што расхацелася ехаць далей: маўляў, чаго матацца на рабёне... Застаўся і не пашкадаваў. Саўгас «Забалоцце» адзі з першых беларускіх саўгасаў, арганізаваны яшчэ ў 1919 годзе. Гаспадарка сярэдняя, але, відав, добра адладжаная. А мясціны тут... закахалася! Пасля работы прайшліся мы на высокі абрывісты схіл яру, глянулі ўніз — Каўказ! Далёка-далёка фізія на шырокай лагчыне віецца нешырокая рачулка. Быццам мудрагелісты паэмумент на зялёным аксаміце. А за ёй, уздоўж галоўнай сядзібы — цудоўны старасвецкі парк. І такі ён прыгожы, кучаравы ў далечыні, быццам цёмна-зялёныя аблоккі ўпалі на зямлю.

У клубе нас ужо чакалі. У нашай праграме — лекцыя і канцэрт. Лекцыю чытае кандыдат гістарычных навук А. Сарокін, а канцэрт — гэта ўжо, як кажуць, чыстая самадзейнасць. Не пашанцавала. У групе нашай аніводнага артыста або слевана...

Ну, ды нічога. З кожнага становішча можна знайсці выйсць. Можна яго знайсці і ў гэтай сітуацыі. Добра яшчэ, што з намі малады кампазітар, студэнтка Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Люда Шлег з мужам — мастаком Алеем Пятрухам. Яны вельмі любяць спяваць удваіх — вось няхай і выратоўваюць сітуацыю.

Канцэрт прайшоў, здаецца, нядрэнна. Дзякуй, дапамагалі маладыя дзяўчаты і хлопцы саўгаса.

Пасля канцэрта выйшлі ў вестыбюль і тут пехта звярнуў увагу на цікавыя розныя ілласціны, якія віселі на сценах.

графікам Мікілаем Рыжыкавым адрасы Фелікса Гумена і Яўгена Кракоўскага, якія жывуць і працуюць у Віцебску. Добра было б, каб Толя з імі звязуўся. Хлопец жа, несумненна, здольны.

Прыехалі ў свой пішерагер позна. Думалі, апошня... Куды там! Некаторых гасцінных гаспадары адпусцілі толькі ўначы. А заўтра зранку лекцыі. Як бы адаспаўнаць?

ШЧЫРАСЦЬ СУСТРЭЧ

Праграма семінара складзена такім чынам, што амаль кожны дзень мы выязджаем у Оршу, каб сустрэцца з моладзю гэтай слаўнага горада. выступіць перад імі, пагутарыць пра іх і нашу працу, даяць канцэрт альбо разам паглядзець прэм'еру новага фільма, схадзіць на экскурсію.

У першы ж дзень семінара наведваліся мы на ільнокамбінат. Доўга хадзілі па влініх, светлых цэхах, глядзелі на ўсе вочы на складанейшыя машыны, ды і не толькі на машыны (пры ўваходзе нас напаўжартам папярэдзілі: «Не заглядайцеся на нашых дзяўчат — у машыну можна незнарок патрапіць»). Вось ужо, сапраўды, каго-каго, а прыгануць на Аршанскім ільнокамбінате хапае. Ды такія ўсе спрытныя... Спыніліся мы ля адной машыны, на якой перамотваюцца ніткі, пачалі назіраць за рукамі работніцы — куды там — быццам стрыжны, пырхаюць дзявочыя далоні над струнамі нітак, не ўгледзіш!

Паказалі нам гасцінныя гаспадары і сваю гордасць — басейн на пяць дарожак. Добры басейн. Знешне, ва ўсянім выпадку, а якая там вада — «хутная» ці не, аб гэтым меркаваць будзем днём, калі, як нам абяцалі, з'ездзім апрабаваць басейн.

Назаўтра паэты пачалі гальштукі. Ім трэба было выступаць з першымі перад рабочымі завода лёгкага машынабудавання.

Праўда, ім на дапамогу прыехалі з Мінска Іван Шамякін і Алесь Асіпенка, але і самі паэты не губляліся.

Зала новага Дома культуры завода лёгкага машынабудавання была набіта да адказу.

Іван Шамякін расказаў пра V з'езд пісьменнікаў, а потым Алесь Асіпенка прадставіў удзельнікаў вечара. Яму нека удалося адрозу наладзіць з залай трывалы кантакт, кіраваць ёю, гутарыць то сур'ёзна, то з вемешкай.

Вельмі прыхільна сустракалі аршанцы Сяргея Законнікава, Алега Салтука.

Але найбольшы поспех прываў на долю М. Вяршаніна, які прачытаў свае байкі і мініяцюры. Яго так доўга не адпускалі са сцэны, што вядучы А. Асіпенка вымушаны быў паабяцаць аршанскім дзяўчатам пакінуць Міколу ў Оршы назаўсёды.

Час семінара прайшоў свой поўдзень. Ужо былі дні кампазітараў, паэтаў, мастаноў, былі цікавыя лекцыі, гарачыя спрэчкі, была работа ў калгасах, праглядзі мініфільмаў, але наперадзе яшчэ столькі цікавага: паездка на памятных мясцінах Віцебшчыны і Магілёўшчыны, дзень тэатра, на які павінны прыехаць актёры з тэатра Я. Коласа, дзень ніно і прэм'ера фільма «Руіны страляюць», дзень вучоных і — апошні развітальны канцэрт.

Яшчэ пяць дзён...

Пяць дзён будзе лунаць над лагерам, што стаіць на Дняпроўскай кручы, вымпел IV рэспубліканскага семінара творчай і навуковай моладзі.

Алег БЕЛАВУСАЎ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

СЛОВА і слава Максіма Багдановіча нястрымна шырацца па свеце. Той, хто марыў пра запаветны час, калі беларуская літаратура будзе не толькі пазычаць, але і аддаваць, нясе сёння ўласны дар іншым народам і іх культурам. Творы аўтара «Вянок» перакладаюцца на мовы народаў СССР і замежных краін. У 1967 годзе выйшлі яны на Украіне ў серыі «Жамчужныя сусветнай лірыкі». Зборнік паэта, як на ведамі наша прэса, рыхтуецца да выдання ў Лондане. Налета кнігу яго выбранаў лірыкі плануе выпусціць у свет Лодзінскае выдавецтва Польшчы.

Некалькі разоў творы Максіма Багдановіча выходзілі на рускай мове. Сёлетна, на васьмідзесятым годзе сваёй бессмяротнасці, паэт прыйшоў да рускага (а тым самым і да ўсесаюзнага) чытача з новым томікам выбранаў вершаў, што вывучыла маскоўскае выдавецтва «Художественная литература». Кніжка гэтая, каштоўная ўжо сама па сабе, — шчыта працяг пачатага летась у тым самым выдавецтве (і, трэба думаць, далёка не вычарпанага) расказу пра беларускага паэта, сучаснае ілюстрацыя да цікавага крытыка-біяграфічнага нарыса Р. Барозіна «Чалавек па зары».

Слаў кнігу і напісаў прадмову да яе Ігар Паступальскі, вядомы рускі перакладчык і даследчык літаратуры. Яго зацікаўленасць творчасцю Багдановіча невыпадковая. Яшчэ ў «Бюроўскай чтении 1966 года» (Ерэван, 1968) ён надрукаваў цікавую працу «Валерый Брусаў і Максім Багдановіч», асноўныя палажэнні якой перакладаюцца і ва ўступным артыкуле да «Стихотворений» Багдановіча. Праводзячы паралель паміж творчасцю беларускага паэта і «самага культурнага пісьменніка на Русі» (М. Горкі), І. Паступальскі слухна заўважае: «Стаяшы яшчэ ў маладыя гады чалавекам шматбаковых ведаў, паэт выканаў у роднай літаратуры ролю, у пэўнай ступені падобную да той, якую выканаў у рускай паэзіі аўтар калісьці прагматычных і да гэтага часу жывых кніг, што прадвызначалі лепшыя бакі рускага сімвалізму, у тым ліку і такой кнігі, як «Sievhanos», гэта значыць... «Вянок»! Такім чынам, да традыцыйнай тыпалагічнай паралелі Багдановіч—Леся Украінка зарамамы смела можам дадаць і другую: Багдановіч — Брусаў».

Даследчык указвае і на непасрэдныя факты канкрэтных сувязей рускага і беларускага паэтаў. У прыватнасці, І. Паступальскі прыгледвае словы нябожчыцы І. Брусавай, якая была знаёма з многімі рабочымі планаімаі свайго мужа: Брусаў лічыў вершы Багдановіча новым словам у беларускай

ня творы паэта, у тым ліку такія яго шырокавядомыя вершы, як «Раманс» («Зорка Венера ўзыйшла над зямлёю...»), «Слуцкія ткачыкі», «Зімой», «Мяжы», «Пагоня», «Страцім-лебедзь» і інш. Разам з тым тут мы, на жаль, не ўбачым некалькі надзвычай папулярных вершаў — «Перапісчык», «Песняру», «Пан і мужык», «...Па-над белым пухам вішляў», «...Ціхі вечар: зікнула спякота». Чамусьці ў кнізе не знайшлося месца і для фалькларызаванай паэзіі «Муні-

Дарэчы было б прадставіць рускаму чытачу ўзоры творчасці паэта на рускай мове. Арганічна ўвайшлі б у кнігу і некаторыя рускія пераклады твораў Шаўчэнка, Франка, Крымскага, Самійленкі, Янкі Купалы, выкананыя Багдановічам. Усё гэта шырай раскрыла б творчыя інтарэсы і магчымасці беларускага паэта, умелае карыстанне ім рускімі словам, не абы якое веданне багаццяў рускай мовы.

М. Шэхцера («Письмо», «Ян и мать») і інш.

Натуральна на руску, і адначасова так па-багдановіцка, гучыць верш «...Па ляду, у глукім бары» ў перакладзе М. Баннікава:

Кулігою, в бору глухом,
Где рядом с пашнею три хаты,
Идет мужик — зипун в заплатах
И шапка ветхая на нем.
Старик, и вкрякист и суров,
Со свегового бородами,
Землей пропахший и сосною,
Но сводит зоркий глаз с хлеба.
«А, чтоб ты едок! Вон, по росе,
Вред кто-то к житу от крыницы,
Да вот и узкий след копытца —
Оленки шкодили в овсе.
Ну коть не сеи! Овес и рожь —
Вот вытопчут до обмолота,
И тут еще напасть — болота,
Ступи — и стинешь ши за грош...»

НА ШЛЯХУ ДА РУСКАГА ЧЫТАЧА

літаратуры, збіраўся некаторыя з іх перакласці на рускую мову (да гэтага ён шмат перакладаў Янку Купалу). Пра цікавасць Брусава да Багдановіча гаварыў І. Паступальскаму ў канцы 20-га гадоў і вядомы літаратуразнаўца Л. Клейнбарт.

Аўтар уступнага артыкула прыходзіць да высновы: «Вянок» Максіма Багдановіча ў сукупнасці з некаторымі вершамі, што напісаны ім прыкладна ў той жа час, — гэта, несумненна, прадмет гордасці кожнага адукаванага беларуса, усіх асветаных славян, а значыць, — здабытак і сусветнай культуры».

Так, Багдановіч — класік, і не толькі роднай, але і ўсёй славянскай літаратуры. Веліч яго творчага подзвігу з часам будзе ўсведамляцца нам усё глыбей і выразней. Таму сёння надзвычай важна данесці слова паэта да самага шырокага чытача. Данесці ў пераходнасці перастрэчанай сілы і характа. Зноў і зноў перад выдаўцамі і перакладчыкамі паэта паўстаюць два адвечныя пытанні: што перакладаць і як перакладаць?

У аснову кнігі «Стихотворения» Багдановіча пакладзены так званы акадэмічны прынцып размяшчэння твораў. Складаецца яна з трох асноўных раздзелаў: «З кнігі «Вянок», «Вершы, што не ўвайшлі ў «Вянок» і «З чарных навідаў». У кнігу ўключаны, бадай, усе асноў-

на-зеленышка і камарык — пасаты тварык». А цыкла «Вольныя думы» прадстаўлены не зусім характэрнымі для яго вершамі, сюды нават не ўвайшоў твор яскрава грамадзянскага кірунку — «...Вы, панове, паірацеце далёка».

Цалкам апраўдана ўключэнне ў кнігу некаторых перакладаў Багдановічам яго ўласных твораў. Думаю, іх можна было б падаць нават шырай. І справа не ў тым, што такія аўтапераклады заўсёды лепшыя за пераклады. Здарэцца якраз і адваротнае (так, «Трылет» у перакладзе А. Старасціна, што ўвайшоў у кнігу, гучыць лепш, чым у перакладзе аўтара). Шкада іншага. У кнізе «Стихотворения» зусім не знайшоў месца для шэрагу твораў, добрыя пераклады якіх на рускую мову зрабіў у свой час сам Багдановіч («Купідон», «Перапісчык», «Мне спілася», «...Ты ночкаю каліднай варажыла», «...Белым вестам адзета каліна»). У рукапісным перакладным рускім зборніку «Зеленя», які склаў паэт для стрэчнай сястры Ганны Іванавны Гапановіч (Нюты), захаваўся аўтаперакладчык паасобных вершаў («...Смех и говор. В песстрой обке обезьянка», «...Подыми к небесам свои взоры», «...Уж синее небо темнеет», «...Прочтите с участием правдивую эту» і інш.), беларускія арыгіналы якіх да гэтага часу не адшуканы. Ці не месца ім у рускім выданні паэта?

у той час як беларускую, мову дзядоў і бацькоў, мову сваёй арыгінальнай творчасці, вызучыў толькі падзе ў юнацтве, захапіўшыся беларусісткай. Відавочна, на руску ён доўгі час і мысліў. Адсюль мноства русізмаў у яго творах, асабліва ранніх, рускія моўныя канструкцыі, формы слоў (дзепрыметныя і дзепрыслонныя словазлучэнні, кароткая форма прыметнікаў і дзепрыметнікаў і г. д.). Сёння гэта аблягчае працу рускіх перакладчыкаў паэта. Перакладаць на рускую мову Багдановіча ў нейкай меры лягчэй, чым, напрыклад, Янку Купалу ці Якуба Коласа. Аднак, аразумела, галоўная прычына поспеху перакладчыкаў хваецца ў іншым — у іх таленце, майстэрстве, настойлівасці ў барацьбе з сілай супраціўлення слова. Менавіта гэта прадвызначыла творчы ўданы М. Ісакоўскага, А. Пракоф'ева, М. Камісарынай, П. Сямініна, М. Браўна, а таксама паасобныя дасягненні іншых рускіх інтэрпрэтатараў Багдановіча: М. Баннікава («Песня про князя Нислава Полоцкого»), У. Дзяржавіна («Зимняя дорога», «Вероника», «...Встань, буря, грянь над миром слова»), Б. Ірыніна («Летописец», «...Не горит ни в час заката»), І. Паступальскага («Вечер», «Водяной», «...Тем венит суровой славы»), Т. Талава («В Вильне», «За крышами города краски зари угасают»),

Перакладчык не калікуе арыгінал, не паўтарае ўсе вобразы, рэаліі, замьяне некаторыя з іх. Але робіцца гэта ў духу і твора і ўсёй творчасці Багдановіча ўвогуле, не разбурае вобразнай фактуры верша, не скаіае логікі вобразнага мыслення паэта. Умела ўжытыя беларусізмы, вядомыя і рускаму чытачу (жыта, крыніца, шкюдзіць...), прыдаюць твору той нацыянальна каларыт, без якога перакладная літаратура становіцца безаблічнай.

Багдановіч, як мы падкрэслівалі, блізка да рускай культуры і мовы. У той жа час ён беларускі нацыянальна паэт у самым поўным і дакладным разуменні. Нацыянальнае — у тэмах і ідэях твораў. Іх вобразным падзе, фальклорных рэмінісцэнцый можа. Падчас жа перакладчыц, палоненыя энеяныя блізкасці паэта да сваёй роднай духоўнай спадчыны, забываюцца пра нацыянальную самабытнасць паэта. І тады на свет з'яўляецца літаралізм. На першы погляд, такі пераклад адэкватны арыгіналу, бо ў ім амаль тлія самыя словы ўжыты. Ды не! Словы, бадай, адвольнавы, але ж у дзвюх суседскіх мовах яны, хоць сабе і крыху, а розніцца — і сваім значэннем, і стыліявай афарбоўкай. Восць гэтае «крыху» і стварае боды ці менш адчувальнае разыходжанне паміж беларускім тэкстам і яго рускім пераўвасабленнем («...Хмуро небо ночное», «Критику» — пераклад І. Паступальскага,

ПАРТРЭТ ЗНАЁМАГА

Партрэт знаёмага чалавека, асабліва мастака, у якой бы сферы мастацтва ён ні працаваў, мы разглядаем з асаблівым пацудам. У нас ёсць сваё ўяўленне пра тое, якім павінен быць партрэт. І гэта стасуецца і да літаратурнага партрэта-нарыса. Знаёмства наша не абавязкова асаблівае, дастаткова і таго, што, скажам, мы любім і ведаем музыку кампазітара; ён ужо пэўным чынам блізка нам.

Тамі Уладзімір Алоўнікаў. Здаецца, ты з ім даўно сябруеш — так хорана і арганічна ўвайшлі ў наша духоўнае жыццё яго арыяльныя песні, рэмансы, музыка для сімфанічнага і народнага аркестра, камерна-

інструментальныя творы... «Радзіма мал дарагая...», «Ой, бярозка ды сонца», «Недзе ў пасёлку», «Як у нас на трактарышам...», «На-над лесам, на-над борам», «Як уздызе сонца сінім рипнем веснім...» Нават пералік назваў адрыва абуджае ў нас светлы амацьянальны подгук, бо за кожнай з такіх пазнаў — светлы пераліў то задуманай, то баюнай то гарэзлівай, то спавядальнай песні, якая заўсёды з нам, з людзьмі ўжо не аднаго пакалення. І вельмі дарагія старонкі пушчынскай лірыкі звязаны для многіх з нас з прарыстымі мелодыямі рэмансаў «Мой милый друг» і «Что смолкнул веселья час». А хараняны рэмансы «На Палесці гоман, гоман» або «Партызанскіх аколаў»! Наўрад ці мы перабольшым, сказаўшы, што ведаем Алоўнікава як стваральніка дзясяткаў у музыку.

На кніжках паліцах цяпер ёсць брашура — літаратурны партрэт кампазітара. Аўтар нарыса — музыкантаў Іна Зубрыч. Выдадзецца шчыра ў серыі

«Нашы кампазітары». Пра многія напіраныя кнігі гэтай серыі пісалі рэцэнзенты, у тым ліку і на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Пераважна пісалі па тэмай схеме — аўтар, маўляў, зрабіў карыснае справу, ён пазнаёміў чытачоў з біяграфіяй кампазітара, прывялі заваў сямлі значныя яго творы, вызначыў яго месца ў беларускім кампазітарскім атрадзе, паказаў вытокі і крыніцы яго натхнення і ўзровень майстэрства і г. д. І абавязкова робіцца заўвага адносна стылявых шурпатастей у мове, спрэчнасці некаторых ацэнак, перагруканасці брашуры тэрміналогіяй і высновамі, аразумелымі толькі для азнаўчых прадмета, або празмерна папулярнымі, спрошчанымі выказваннямі. Ну, і трафарэтным: «наглядчы на адзіначны аграхі, кніжкі»... Прыбыла тое ж можна сказаць пра нарыс «Уладзімір Алоўнікаў» І. Зубрыч.

Яна, таксама будзе нарыс спачатку як храналагічна па-слёдоўны біяграфічны даведнік, потым спыняецца на пэўных этапах станаўлення твор-

чай індывідуальнасці кампазітара, затым разглядае яго творы па жанрах. Мы даведваемся, што мастак фарміраваўся пад моцным уплывам і пільным вокам такіх самабытных настаўнікаў-музыкантаў, як М. Бергер, М. Аладаў, В. Залатароў, чытаем удзячнае слова У. Алоўнікава ў адрас гэтых выхавальнікаў, сочым за першымі самастойнымі крокамі маладога кампазітара. Напісаны гэтыя старонкі жыва, а такі факт, як выкананне філарманічным аркестрам пад кіраўніцтвам І. Мусіна дзвюх частак Першай сімфоніі Алоўнікава 20 чэрвеня 1941 года, сам па сабе мае для чытачоў вялікі эмацыянальны зарад. Тое, што было зместам і сутнасцю творчасці кампазітара на пачатку шляху, стала сэнсам яго баявога жыцця. Франтавік Алоўнікаў паказаны І. Зубрыч па-журналісцку ярка. І тут аўтар інігі яшчэ раз пераконвае нас, чытачоў, што непасрэдным ўдзел мастака ў жыцці краіны ўзбагачае яго духоўна і па-творчы, падка-

вае тэматыку і пашырае даяглядны, спрыяючы гартаванню мастацкай індывідуальнасці. Канкрэтны прыклад Алоўнікава яскрава пацвярджае гэтую прапанову ісціну. Аматыры музыкі ведаюць, што і сапраўды, вобразна кажучы, многія творы гэтага кампазітара ўспрымаюцца як абпадзеныя вайной. Чытачы кніжкі з цікавасцю пазнаёміцца з баявым шліхам афіцэра-гвардзейца, які праз усе франты праісё і сваю адданасць музычнаму прызыванню. У прыватнасці, І. Зубрыч расказвае пра непарушную дружбу Алоўнікава з аднапалчэпамі, дружбу, якая і сёння памагае яму захоўваць трыянуку «памяць сэрца».

На добрым професійным узроўні аналізуе аўтар брашуры многія творы — рэмансы і хоры на пяцігучны тэксты Я. Коласа, З. Вядулі, П. Яроўна, М. Танка, М. Каймавіча, П. Глебы, А. Вышаль, раскрылае пільны сэнс кампазітара з А. Русаком, дае музыкантаўчы рэаліст асаблівае сімфанічнае памы «Партызанскія быль», сюіты для аркестра «Народных інструментаў «На Па-

«Октава», «Триолет» — пераклад В. Любіна, І. Ішч.). Асабліва чула павінен ставіцца перакладчык да перадачы нацыянальных рэалій арыгінала, у тым ліку наасобных назваў прадметаў, з'яў, фальклорных імёнаў і г. д. Відавочна, не было надстаў у М. Камісаравой народнае беларускае імя Базыль («Як Базыль у паходзе канаў») замяняць тылова рускім «Васіль». Паўнула ж (і слухна паўнула!) перакладчыца ў іншым месцы імёны Лявон, Лявоніха ў іх беларускім вымаўленні (праз «я»). Асталіся таксама Магдалена, Агата. Тое самае трэба сказаць і пра назвы розных міфалагічных істот: вадзянік, лясун, Падвей... І. Паступальскі чамусьці ўсюды замяняе іх рускімі адпаведнікамі: вадзяной, лешій... У той жа час П. Сямінін, які добра знаёмы з беларускім фальклорам і літаратурай, пачынае беларускія назвы. У выніку — разыходжанні нават у назвах твораў, якія ў арыгінале гучаць аднолькава. Так, два вершы Багдановіча з адной і той жа назвай — «Лясун» — у перакладзе названы на розным: у адным выпадку — «Лясун», у другім — «Лешій» («Хрэсьбіны лясун» — адпаведна «Крэстыны лешаго»). Але ж беларускі лясун — гэта некалькі іншых істот, чым рускі лешій. Гэта неабходна было ўлічыць перакладчыку.

Многія неаблігі ўвогуле пераклады псуюць наасобны перакладчык, зусім не багдановічавыя выразы, а часам нават... звычайныя граматычныя памылкі. Адчуваецца, што некаторыя перакладчыкі недастаткова ведаюць жыццё і творчасць паэта, янога ўзліліся перакладаць. Калі б гэта было не так, то Ул. Дзяржавін, напрыклад, не напісаў бы ў перакладзе: «Я стар і слаб, бязіла мая могіла...» Дзевятнаццацігадовы паэт скажаць так пра сябе ніяк не мог. У другім выпадку перакладчык зноў прымушае Багдановіча выказаць неўласцівую яму думку: «Но коль і там (у родным краі — В. Р.) безвестно сгину...» У невядомасці (і паэт добра знаў пра гэта) можна загінуць у далечыні ад роднага краю. Бацькаўшчына ж не забудзе неафіцыйна на роднай ніве. Менавіта ўсведамленне гэтага ўсяляла ў дарэаліогічны час (і не ў аднаго Багдановіча) поэтыя сілы для жыцця і барацьбы. Не адпавядае той рэчаіснасці, што аднадуштва ў творы, і канцоўка класічнага багданові-

чаўскага «Санета» («Паміж ляскоў Егіпецкай зямлі») у перакладзе Б. Ірыніна. У рускім варыянце санета «взмётнуўшыся от края и до края народный дух» упадабляецца той крыніцы, «якая стрэміцца ўсе вперед, што б із-под почвы на простор пробиться». Тут сэнсавыя акцэнт, у параўнанні з арыгіналам, некалькі змешчаны. Мы ведаем, што ў выніку рэвалюцыі 1905 — 1907 гадоў крыніца народнага духу, нарэшце прабілася з зямлі. Менавіта пра гэта і гаворыць выразна Багдановіч у творы, датаваным 1911 годам:

Зварушаны нарэшце дух народны,
Я верую, бесплодна не часне,
А ўперад рынецца, майляў, крыніца,
Каторая магутна, гучна мліне,
Здалейшы з глебы на простор прабіцца.

Бачыш тое, што ў аўтара ў прошлым часе, у перакладчыка — у будучым, здзейсненае стала ішчэ толькі магчымым...

Недакладнасці самага рознага характару сустракаюцца ў перакладах вершаў «Жывеш не вечна, чалавек» (Ул. Дзяржавін), «...Я хлеба ў багатых прасіў і маліў» (П. Сямінін), «...Разгарайся хутчэй» (Н. Горская), «Санет» (В. Гарадзецкая) і інш. Многія з іх можна было выправіць у выніку звычайнай рэдактарскай праўкі. На жаль, рэдактар кнігі В. Элькін не выкарыстаў сваіх паўнамоцтваў і правоў. Ды і складальніку варты было б пільней папчукаць з некалькіх перакладаў адзін найлепшы, балазе ўжо ёсць на дватры рускія варыянты асобных твораў Багдановіча.

Законы рэалістычнага перакладу забараняюць самавольна, без аўтарскай згоды, выпраўляць арыгінал. Аднак некаторыя перакладчыкі не палічыліся з гэтым правілам. Так, усе тры творы паэта, што напісаны рытмізаванай прозай («Над морам», «...Пэўна, любіце вы, пане», «...Як толькі закрыў я вочы») па-руску, І. Паступальскім перададзены вершамі. Цікава, што казалі б нашы чытачы, калі б гэтакі ўчынілі беларускі перакладчыкі «Песні пра Сокала» ці «Песні пра Буравесніка» Максіма Горкага? А залежнасць (у форме) гэтых твораў Багдановіча ад «Песень» Горкага відавочная. Не заўсёды перакладчыкі ўлічвалі і аўтарскую страфічную пабудову вершаў, падчас зліваючы строфы двухрадковыя («...Жывеш не вечна, чала-

век», «Русалка»), чатырхрадковыя («Агата»), пяцірадковыя («Вераніка»). Такое перакладчыцкае сваволье, безумоўна, не паліпае арыгінала. Багдановіч влікае значэнне надаваў пэтычнай форме, і змястоўнасць формы ў дачыненні да яго творчасці — паняцце далека не пустое.

Асабліва крыўдна, што творы, якія даўно ўвайшлі ў залаты фонд беларускай лірыкі, прадстаўлены ў кнізе ў непаўнацэнных перакладах. Я маю на ўвазе перш за ўсё вядомы раманс «Зорка Венера» (пераклад Н. Горскай) і «Слуцкія ткачыхі» (пераклад В. Карчагіна). У першым выпадку светлажурботны твор пра ростань закаханых сэрцаў ператварыўся ў «жестокі романс» з сюсюканнем («звездочку эту ищу в вышине») і казённа-дэлавай мовай («любовь постепенно сердце наполнила мне»), з палётам меладраматызму і духоўнай аморфінасці, аплываннем чалавечата бязволья («что же поделаешь? Смиримся с судьбою», «Взгляды случайно сольются, быть может»). Не захавана і форма твора. У Багдановіча чацвёрты радок кожнага катрэна скрозь паўтарае першы. Талі паўтор-рэфрэн надае рамансу асаблівы лірызм, песеннасць, своеасаблівую архітэктанічную закругленасць, завершанасць. У перакладзе нічога падобнага не засталася.

Для перакладу «Слуцкіх ткачых» В. Карчагін узяў не варыянт «Вянка», а апошняю, некалькі слабейшую, аўтарскую редакцыйную версію. Ды не гэта асноўнае. Горш, што ў перакладзе таксама з'явіліся прыкметы таго «жестокі романс» («опустив печалью взоры», «забыл отряды дни»), страчана прывязанасць да канкрэтных рэалій («свае шырочкі тканіны... ткуць» — «на полотне своем узоры... ткут», «заміж персідскага узора» і г. д.). Відома, творы нацыянальнай класікі перакладаць надзвычай цяжка. Але тым больш павінна быць адказнасць у перакладчыкаў за адекватную перадачу такіх твораў на сваёй роднай мове.

Максім Багдановіч ідзе да рускага чытача. Шлях яго, як бачым, нягладкі і няпросты. І ўсё ж верыцца, што і ў Расіі, якая ўскарміла яго, дала яму адукацыю, ён стане нарэшце адным з самых любімых паэтаў. Такім, як і на Бацькаўшчыне.

Вячаслаў РАГОЙША.

адной схеме. Сапраўды, у кожнай брашуры часам у папулярнае апісанне музыкі «ўрываюцца» празмерна «акадэмічныя», як іх называюць, фармулёўкі. Тады «адрас» нарыса робіцца расплыстым — ці то кніжка прызначана масаваму чытачу, ці то прафесіяналам. Але стылістычны і моўныя хібы неадаравальныя ў любым выпадку. Ёсць яны і ў І. Зубрыч.

Напрыклад, яна парушае логіку сваіх разважанняў, калі піша: «Аўтара прыцягваюць тэксты, напісаныя з романтичнай прывязанасцю, драматызмам. Вялікую ролю ў іх адгравваюць карціны прыроды, якія дапамагаюць стварыць адпаведны настрой, узняць самай атмасферу надзей... Так нараджаюцца песні — музычныя партрэты герояў, прычым іярэдка кампазітар ідзе па шляху далейшай драматызацыі. І тады з'яўляюцца песні-карціны, песні-сірыя з разгорнутым сюжэтам». Давяйце спыніцца на гэтым выказванні. Выходзіць, кампазітар піша песні на тэксты «з драматызмам», поўным ідзе па шляху далейшай драматызацыі; а «карціны прыроды» дапамагаюць стварыць адпаведны настрой... Настрой чаго? Што і як «драма-

тызавае» аўтар калі ён і меў напісаны «з драматызмам» тэкст? Цімаця ўсё гэта гучыць на паперы. І працягваючы аб тым, што «так нараджаюцца песні», не ведаем — як гэта «так»? Яшчэ прыклад: «Вобраз Радзімы знаходзіцца ў цэнтры ўвагі Алоўнікава і (?) тады, калі ён прысягае песні героям Вялікай Айчыннай вайны. Але цяпер (?) гэтая тама атрымлівае іншае ўласнае...» Вобраз атрымлівае іншае (у параўнанні з чым?) ўласнае або «тэма», — зразумець з такой канструкцыі фразы цяжкавата. На жаль, такіх канструкцый на старонках брашур не так мала. Можна і не больш, чым у іншых з серыі «Нашы кампазітары», але і не менш.

Спазнаеце намі пра кніжку І. Зубрыч, мабыць, варты зразумець і супрацоўнікам рэдакцыі музычнай літаратуры выдавецтва «Беларусь», і Саюзу кампазітараў БССР. Трэба дакладна вызначыць характар і прыкметы напісання брашур патрэбнай і цікавай серыі кніжак, іх рэдактары, іх «адрасы». Адным словам, падвесці пэўныя вынікі даволі вялікай работы нашых музыкантаўцаў-папулярызатараў.

В. ІВІН.

Г. Дзягілева ў ролі Жэні Камільковай.

Фота С. КОХАНА.

СЛОВА ПРА МАЛОДШАГА СЯБРА

ЧАЛАВЕК, У ЯКОГА Я ВЕРУ...

Амаль тры гады прайшло з таго часу, як выпускнікі Беларускага тэатральна-мэстацкага інстытута паказалі ў нас, у тэатры імя Якуба Коласа, свой выпускны спектакль «Сям'я» па п'есе І. Папова. Галія Дзягілева (тады яе прозвішча было Андрэева) выконвала ролю Волгі — любімай сястры Валодзі Ульянова. Тады мы яе прыкмецілі. А праз некаторы час яна прыйшла да нас працаваць. Абаяльная, прыгожая, сціплая, яна лёгка ўвайшла ў калектыв. Яе палюбілі. Далі ролю Зоі Бязрозкай у «Кляпе». Пашанцавала. Адразу пачала працаваць з такім цікавым рэжысёрам, як Барыс Эрын. Танцы ставіў Атар Дадзішкіліяні.

Было прыемна незіраць, як працуе маладая артыстка — з захапленнем, творча, на поўным дыханні. За кароткі час яна сыграла цэлы шэраг роляў: Клэрыч ў «Слузе двух гаспадароў», Наташы ў «Захавай маю тайну», Алісы ў «Часовым жыхары», Каці ў «Нічога не здарылася», Марыны ва «Уладзе цемры», Інгі ў «Саляўінай ночы». Зразумела, што названыя работы — не толькі ролі, якія актрыса рыхтавала з першай рэпетыцыі да прэм'еры. Сярод іх — уводзі.

Добра гэта ці дрэнна, што артыстка, яшчэ зусім маладая, як кажуць, зялёная, адну за адной атрымлівае столькі роляў? Думаю, што добра. Бо я разумею так: чым больш чалавек працуе, тым больш яму даводзіцца думаць, рухацца, сустракацца з новымі і новымі партнёрамі... Так прыходзіць вопыт, пачуццё сцэны, умненне арыентацыя.

У нечым Галі, можа, і не пашанцавала. Бо яна, як мне здаецца, дзіця часу, усёй сваёй істотай адчувае час, і, мабыць, сыграць сучасніцу было б для яе шчасцем. На жаль, тыя ролі сучасніцы, якія ёй даручаліся, не давалі магчымасці раскажаць пра сваіх герояў не наогул, а канкрэтна, пра тых, хто сёння, у другой палове XX стагоддзя, уваходзіць у жыццё.

Пасля перапынку ў працы (у Галі нарадзілася дачка) яна атрымала ролю Гера ў спектаклі «Многа шуму з нічога», які ставіў галоўны рэжысёр тэатра С. Казіміроўскі. Я выконваў ролю яе баяцкі Леаната. Неяк так павялося, што лічыцца: маладзейшыя заўсёды павінны вучыцца ў старэйшых. Але я павінен сказаць, што і нам ёсць чаму ў іх павучыцца. Побач з Галіяй мне было лёгка, бо яна,

забыўшыся пра сваю «благітную» ролю, адчула прыроду шэкспіраўскай камедыі і, здаецца, была вельмі дакладная. Я заражаўся ад яе непасрэднасцю, шчырасцю, шэкспіраўскай страпаннасцю і тэмпераментам. Як гавораць каўказцы, яна змагла «пакласці вобраз на сэрца сваё і растварыць ва ўласнай крыві».

Мы з Галіяй разам на сцэне. Мы, людзі розных пакаленняў, розных поглядаў на многія рэчы, добра разумеем адзін аднаго, і мяне не пакідае радасць, што расце ў нас такая цудоўная, таленавітая змена. Людзі, у якіх я веру.

Апошняя работа Галіны Дзягілевай — Жэня Камількова са спектакля «А зоры тут ціхія». Зноў сустрача з рэжысёрам Барысам Эрыным. Жэня — адна з многіх, хто загінуў на вайне. Ёй было дзевятнаццаць. Гэта пра яе гаварылі сяброўкі: «Жэнька, з цябе скульптуру ліпіць», «Жэнька, цябе ў музей трэба, пад шкло, на чорныя аксаміты...» А потым усё было не так. І давалася паміраць. «І нават калі першая куля трапіла ў бок, яна проста здзівілася. Бо так недарэчна і ненатуральна было паміраць у дзевятнаццацігадоў. Гэта таксама трэба было сыграць на сцэне без слоў. Глядач павінен быў зразумець і палюбіць яе і ўсім сэрцам адчуць яе трагедыю... І зразумець. І палюбіць. Бо Жэнька Камількова Дзягілевай не дэкламуе сваё геройства. Яна чалавек, які смуткуе, баіцца, ненавідзіць. Але тут, у лесе, дзе іх усяго некалькі чалавек, адчувае адказнасць за ўсю сваю вялікую Радзіму, і таму робіць усё, каб фашысты не прайшлі. І пяць іволых дзядзючак на чале са старэйшай Васковіч стрымліваюць націск фашыстаў, і глядач верыць, што так было...

Калі я спытаў у Галі, як яна адчувала сябе пасля прэм'еры, яна адказала: «Я была шчаслівай». Хочацца пажадаць маладой артыстцы, каб і далей спадарожнічалі ёй творчыя ўдачы. Каб усё тое, што яна не была ў сваіх цудоўных педагогаў Веры Паўлаўны Рэдзі і Аляксандра Іванавіча Буткова, яна ўзбагачала сваім вопытам. Каб прагна брала ўсё лепшае, што ёсць у нашым тэатры і, як бы ўдала ні складалася яе акцёрскае жыццё, заставалася пранейшаму шчырай і сціплай. І пасля кожнай прэм'еры глага пуйтарыч гэтыя дзівосныя словы: «Я была шчаслівай».

А. ТРУС,
народны артыст БССР.

лесці. Добра, што І. Зубрыч звартае увагу чытачоў на яры фальклорныя маларытскія гэтажыя палітры кампазітара. Гэтыя маларытскія разнабынае понаве гучанне, то цалкам паўночныя ў творы то ўносячы ў арыгінальныя маларытскія адпаведныя акцэнт. Праўда, як і іншыя некалькі, аўтар кніжкі адносіць да ўдач амаль усе творы даследуемага мастака, і тут, напрыклад, сказанае ёю пра сімфанічную паэму «Нара» ўспрымаецца як малаабгрунтаваны намплімент Алоўнікава, бо якая гэтая паэма была пэўным этапам для яго асабіста, але з'явай у музычным жыцці рэспублікі не стала.

Добра, што музыкантаўчыя старонкі як бы працягваюць разказ пра творчыя вандраванні кампазітара, пра яго цікавае да жывога фальклорнага багацця сучаснага беларускага сяла, пра грамадскую дзейнасць, якая садзейнічае кантактам Алоўнікава з паўсядзённым жыццём народа.

Паўтараем, у большай або ў меншай ступені так напісаны ўсе брашуры серыі. Наасобку кніжкі чытаюцца без якіх-небудзь прэтэнзій да аўтараў, але ўзятая разам яны пакідаюць уражанне зро- бленых па адным ўзоры, па

МАЁР ВАЯВОДЗІН падышоў да акна і збіраў на вуліцу. На асеннім бруку ў чарзе на прыёме да чырвонага каменданта стаяла чалавек пяцьдзесят. А ўжо ж блізка вечар. Маёр стаміўся за дзень. Як ён ні стараўся хутка прапусьціць наведвальнікаў, а людзі ўсё ідуць ды ідуць. І якіх яны толькі ні наведваюць просьбаў. А ты разбірайся, пры тым адрасу, як быццам усё жыццё не меў іншага клопату як быць камендантам. «Даволі на сёння, шабаш», — вырашыў ён.

— Гумянюк, — звярнуўся да пасыльнага чырвонаармейца, які каля дзвярэй драмаў у мяккім крэсле, побач з жалезнай касавай скрынкі. Той усхапіўся, выцягнуў рукі па швах. — Выйдзі, скажы, што прыём закончан. Няхай прыходзяць заўтра ў дзесяць. Толькі вузь таго старога прыём, што стаць першы.

Гумянюк наблізіўся да акна, глянуў. Першым стаў барадаты селянін у лапцях і ў шэрай світцы з даматканым сукна. Прышоў ён, відаць, здалёку, бо праз плячо віселі запасныя лапці.

Гумянюк прыстукнуў абцасамі:
— Дазвольце выконваць?
— Ідзіце.

Гумянюк выскачыў за дзверы і зараз жа з'явіўся зноў.
— Ваш загад выкананы.
— Можце сеці.

Гумянюк гупнуў на ранейшае месца. Услед за ім у пакой увайшоў селянін гадоў пад шэсцьдзесят, той, што нудзіўся ў чарзе. Калі парогу зняў шапку, пераступіў з нагі на пагу, пакланіўся.

— Добры дзень, таварыш камісар.
— Добры дзень. Толькі не камісар, а камендант. — Ваяводзін усміхнуўся прыкмурна. — Усяго слаўнага горада Брэста.

Пасля шматгадовага аднастайнага жыцця — зімой у ваенным гарадку пад Мінскам, летам у лагерах — вызваленчы паход у Заходнюю Беларусь быў яму хваляючай, цікавай размінкай. Сутачныя маршы, праўда, рабілі праз меру вялікія, пад вечар аж ногі карчанелі. Але затое які быў настрой! І пасаду каменданта маёр прыняў з захапленнем, як вялікі гонар. Увесь час працаваў з людзьмі!

Селянін палчыў за лепшае прыняць заўвагу ўсур'ёза.

— Няхай таварыш камендант даруе. Людзі казалі, калі на рукаве зорка, дык камісар.

— Ну, добра, ідзіце да стала. — Ваяводзін паказаў на крэсла.

Селянін ступіў прок уперад, потым прыніў пагу назад.

— Можна тут пасгаю. У мяне невядлікі клопат.

— Ідзіце сядзіце, а то не буду з вамі гаварыць. — катэгарычна заявіў маёр.

Селянін падышоў да стала і пакорліва сеў у адно з крэслаў. Калі загадае сам таварыш камендант, дык як ты яго не паслухаеш!

— Што вы просіце? — запытаўся Ваяводзін.

Селянін памкнуўся устаць, але сустрэўшыся позіракам з камендантам, застаўся на месцы. Паважана сказаў:

— Я нічога не прашу. Я прышоў па сваё. Каб, можа, доўг адалі.

Маёр прыўзняў бровы.

— Як доўг?

— А вось які...

Селянін дастаў са скуранага капшыва складзеную папёрку і падаў Ваяводзіну. Той разгарнуў пажоўклы лісток з вуліцкага спытка. На ім была напісана расписка. У ёй гаварылася, што ў селяніна вёска Грабаўцы Карызна Ларыёна Іва Івавіча фуражырамі 127-га кавалерыйскага палка Чырвонай Арміі ўзята два вазы сена. Было лаабіцана, што сена будзе аддадзена, як Чырвоная Армія вернецца. Унізе стаялі подпісы напісана, дата і трохкутны штамп палка. Распіска была выдана даўно, у 1920. Ваяводзін са здзіўленнем пачаў шукаць у рукава незвычайны дакумент. Як быццам усё правільна, нічога не скажаш. Усё ж у душы ў яго ўзнікла грэблівасць пачуццё да настывага чалавека. Але на твары ён не паказаў гэтага.

— Дык вы хацелі б атрымаць ваша сена?

— Сена я ў гэтым годзе нажасіў даволі. Вось каб вы мне заплацілі...

— Вы давайце разбярэцеся. Колькі ж там было сена? Вазы былі пудоў па трыццаць ці меней?

Ваяводзін назіраў забольшваў вагу сена, бо амаль былі упэўнены, што наведвальнік сквамна за гэты ўхопіцца. А ў дзядзюкі Карызна ў твары не скрываўся ніводна рысачка. Ён сказаў:

— Не, па трыццаць яны не былі. Памяркуйце самі. Паркі ў чырвоных ледзь ногі цягалі, а вазы павезлі лёгкія. Памятаю, суседзім казаў, што стажок у мяне пудоў на сорак пяць — п'яцьдзесят. Ну, няхай пудоў чатыры засталася. Вось і лічыце.

— А як жа лічыць? — з усмішкай запытаўся камендант.

Яго забаўляла пунктуальнасць селяніна.

— І то праўду кажаце. Сена тады было тапае, а цяпер за яго болей плоцяць.

— Ну добра. Будзем браць па цяперашняй цане, каб вас не крыўдзіць. Кажыце, па колькі за пуд. Па дваццаць пяць пудоў воз.

Цяпер ужо Ларыёна Іванавіч з сумненнем па-

Янка
ШАРАХОЎСКИ

АПАВЯДАННЕ

СПЛОЧАНЫ ДОУГ

глядзеў на каменданта. Ці не выработуе яго?
— Па дваццаць п'яць, бадай што, і не важкія, сена было добра высушана.

— А калі па дваццаць два, згодны?

— Столькі было, яшчэ з гакам.

— І яшчэ трэба набавіць за тое, што доўга чакалі?

Ваяводзін падумаў пра тое, што злотых яму далі многа, а іх усё роўна няма куды дзець.

— Гэта ўжо, як будзе ваша ласка.

Нарэшце, пра усё дамовіліся. Палчылі за сена, дабавілі працэнты. Ваяводзін адмакнуў касу, выдаў грошы. Запісаў у ведамасць.

— Вось тут распішыцеся, што атрымалі сто дваццаць злотых.

Селянін зірнуў на саромеўся.

— Непісьменны я...

— Дык пасгаўце хоць тры крыжыкі. А я распішу далучу да ведамасці.

Стары доўга выводзіў агрубелымі пальцамі тры тры крыжыкі. Нарэшце, ўсе фармальнасці былі скончаны. Карызна ўваў у прыгатаваную хусцінку грошы, сунуў іх за пазуху.

— Здаецца, усё ў парадку. Можце ісці. — адпусціў яго Ваяводзін.

Ларыёна Іванавіч не спынаўся. Патупаў на месцы, падзякаваў. Потым дадаў:

— Вы не думайце, што я такі сміра. Чорт бы яго няхай браў, тое сена. Я не пайшоў бы яго спарыць за блізкі свет. Але з мяне багацейшыя вяскоўцы дваццаць гадоў смяяліся. Казалі, прапала тваё сена. Пускай на цягары сваю распіску. Адукалі цябе галадрайцы. А я ўсё ўпіраўся: «Вось таго не можна. Чырвоная Армія прыйдзе, аддзячыць». Дык адно да тмны дайшло. Паліцэйны прыходзілі, пагражалі, крычалі: «Чырвоных чакаеш, галгане!»

Ваяводзін з цікавасцю выслухаў апавяданне старога. Цяпер уся гісторыя з сенам увялася яму ў інашым святле. Захацелася яшчэ чым дапамагчы заўзятаму дзядзьку.

— Можна вас начаваць дзе ўладзіць? Ужо ж вечар блізка. Вам далёка да дому?

— Не турбуйцеся, знайду дзе прыткнуцца. А да вёскі сорак кіламетраў.

— У такім разе я вас не адпусчу. Гумянюк, павлічыце Зябіна.

Гумянюк кінуўся выконваць загад. Праз нейкі час вярнуўся з шафёрам Зябіным.

— Вось што, Іване, — звярнуўся да яго маёр. — Машына запраўлена?

— Бензін ёсць.

— Да вечара паспеем за сорак кіламетраў даставіць васьм гэтага бацьку?

— А куды?

Ваяводзін назваў вёску.

Зябіні бываў у тым баку. Калі не памыляецца, дык прыблізна паўдарогі шашой, а потым збочыць. Але не пашкодзіць і перапытаць, удакладніць. А то насупраць пачы яшчэ ўвабешся ў якое балота. Звярнуўся да Ларыёна Іванавіча:

— Як дарога да вас? Можна прасхаць?

Карызна было няёмка, што яго збіраюцца падвозіць у такую далеч. Ён паспрабаваў адгаворыцца:

— Дарога то сухая. Але што гэта вы надумаліся? Ці ж я пан-які? А божа ж мой!

— Нічога, нічога, паны сваё ад'ездзілі. — супакоіў яго Ваяводзін. І да шафёра: — Бяры яго ў кабінку і марш. Пасля даложыш. Ну што ж, жадаю вам усяго добрага, — падаў руку Карызна. — Перадавайце прывітанне аднавяскоўцам...

Камендант жыў у тым жа доме, дзе быў яго службовы кабінет. Ужо добра сцяміла, калі Зябіні вярнуўся. Паставіў машыну ў двор, зайшоў далажыць маёру аб выніках паездкі.

— Усё ў парадку, таварыш маёр. Давёз да самай хаты. Каб вы бачылі, што там рабілася. Збеглася палавіна вёскі. У тых глухых Грабаўцах машына наогул — даўна, а тут з самага Брэста ў грузавіку Карызна прыкаціў. Спачатку думалі, што ён нечага нарабіў. Але ж не павіна б быць, не такі чалавек... Усё растлумачыў сам дзядзька Ларыёна. Падняўся ў кузаве, напярэды бараду, дастаў з-за пазухі пак з грашмыма і кажа людзям: «А што, мая праўда! Спаліла Чырвоная Армія доўгі! Дзе ты панскія падбрэхічы, што крычалі: «Не прыйдуць і не залюціць! Пахаваліся гіцілі, цяпер маўчаць?» Цэлы мітынг адбыўся.

— Ах, як інкада, што я сам не паехаў! — пачыў галавою Ваяводзін і са смакам пацёр руці. Потым бліснуў вачыма і весела ўсміхнуўся. — Але з мяне атрымаўся падрэшні камендант, га? Як ты думаеш, Зябіні?

А Зябіну не трэба было лезці ў кішэню, каб знайсці патрэбнае слова:

— Вяскоўцы казалі, такога ад веку не было!

Выключэнне — паштоўкі з работамі Э. Азгура і К. Касмачова. Яны — не каліровыя і шмат ад гэтага прайграюць.

Трэба ўлічыць, што паштоўкі — своеасаблівыя «візныя карткі» рэспублікі. І колькі важных падзей у жыцці рэспублікі маглі б яны ўвекавечыць! Вось, напрыклад, некаторыя тэмы: узнагароджанне БССР ордэнам Леніна, юбілей гарадоў, фабрык, заводаў. Па прыкладзе ўкраінцаў можна было б выпусціць паштоўкі з партрэтамі ўдзельнікаў устанавлення Саветскай улады ў Беларусі, беларусаў — герояў грамадзянскай вайны, украінкоў партызанскага руху, дзеячоў навукі, мастацтва, перадавікоў вытворчасці, сельскай гаспадаркі. Па ўсёй жа краіне нясуць паштоўкі Украіны «Інфармацыя» і пра помнікі старажытнасці, і пра сённяшнія новабудовы Украіны, і словы і ноты папулярных народных песень.

У беларускай паштоўкі ёсць свая гісторыя. Са старых выдан-

няў трапляюцца цікавыя экзэмпляры. А ў прэсе рэспубліканскай матэрыялы па гісторыі беларускай паштоўкі сустракаюцца вельмі рэдка. Дзе ўжо тут гаварыць пра спецыяльную паштоўку.

Здолел ж у нас у рэспубліцы выпусціць на паліграфічным камбінаце Імя Якуба Коласа прыгожыя табель-каляндарыкі ў 1970 і 1971 гадах, якія, дарэчы, карыстаюцца попытам і далёка за межамі Беларусі!

Дык чаму ж тады нельга выпусціць такія ж прыгожыя, маляўнічыя, а галоўнае — змястоўныя прысвечаныя важным падзеям і з'явам у жыцці рэспублікі — паштоўкі?

Я далёкі ад таго, каб кагосьці за нешта напярэць. Проста хачу нагадаць, пшучы гэтае вольнае, што наспела зацікаўленая размова пра будучыню беларускай паштоўкі. Слова тут за выдаўцамі, мастакамі і калекцыянерамі.

А. ПАДЛІПСКИ.

Віцебск.

З *кніжкі* ЛІМА

«ВІЗІТНЫЯ КАРТКІ» РЭСПУБЛІКІ

У мяне на стала — невядліка прыгожая кніга «Украінскія паштоўкі ў філакарці» — памятка пра нядаўнюю паездку ў Кіев. Аўтар — калекцыянер І. Бугаевіч — расказвае пра гісторыю украінскай паштоўкі. У кнізе шмат ілюстрацый. Выдана яна выдавецтвам «Мастацтва» ў Кіеве ў 1971 г.

Пагартаў я гэтую кніжку і, зра-

зумела ж, не мог не падумаць пра беларускія паштоўкі.

У рэспубліцы ёсць паліграфічная база. А маляўнічых паштовак выпускаецца недаравальна мала. Пераважна гэта віды гарадоў і вяскаў паштоўкі.

А колькі цікавых выпускаў можна было б ажыццявіць!

У Дзяржаўным мастацтві музей БССР — адна з багацейшых калекцый у краіне. А хто бачыў рэпрадукцыі паштоўкі з гэтага збору? Цяжка дастаць рэпрадукцыі твораў сучасных беларускіх мастакоў.

ЖЫЦЦЯ НАРОДНАГА ПЯСНЯР

Многімі выдатнымі кнігамі патхнёнай і акрыленай, яснай і высокай паэзіі сустракае сваё шасцідзясяцігоддзе вядомы ўкраінскі паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і прэміі Імя Шаўчэнкі Мікола Нагнібяда. Ён — пясняр народнага жыцця, пясняр прыгажосці, душы чалавечай.

Мікола Нагнібяда — даўні, шыры друг беларускай паэзіі. Ён перакладаў, рэдагаваў пераклады, пісаў прадмовы да кніг Янкі Купалы, Якуба Коласа, Аркадзя Куляшова, Пётруся Броўкі, Пімена Панчанкі, Анатоля Вялюгіна і шмат іншых беларускіх паэтаў, якія выходзілі на ўкраінскай мове. Многа часу, патхнёнай працы аддаў наш друг перакладу і выданню двухтомнай «Анталогіі беларускай савецкай паэзіі», якая выходзіць у Кіеве. Высока адзнана добрая праца паэта. Ён узнагароджаны Ганаровай граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. У выдавецтве «Беларусь» выйшлі яго кнігі «Песня з Украіны», «Васількі» і «Трэцце спатканне» ў перакладзе нашых паэтаў.

Праз шэсцьдзясят гадоў дарогай творчых пошукаў, знаходак і перамогаў ішоў паэт у сваю паэтычную сталасць, у добрую славу. Да юбілейнай даты паэта ў выдавецтве «Радзінскі пісьменнік» у Кіеве выйшла кніга артыкулаў і ўспамінаў «Пра Міколу Нагнібяда». У гэтым зборніку — артыкулы-роздумы, шчырыя словы ўкраінскіх, рускіх, беларускіх паэтаў. Усе яны з вялікім зацікаўленнем гавораць пра таленавітага мастака слова.

Паўло Тычына: «Вялікім творчым поспехам Міколы Нагнібяды ёсць тое, што ён у сваёй паэзіі

стварыў гераічны вобраз савецкага чалавека, паказаў яго высокую маральную якасць, яго энтузіязм на вялікіх будоўлях камунізма; яго непахісную волю ў барацьбе за мір».

Максім Рыльскі: «Прырода і чалавек, спрадвечная краса прыроды і магутнасць чалавечага розуму і чалавечай волі, што любоўна класіфіцыруе пра гэтую прыроду і смела пераўтвараюць яе, — гэтая тема стаіць у цэнтры ўвагі Міколы Нагнібяды... У паэзіі яго плешчучы хвалі Чорнага і Азоўскага мораў, і Дняпра, і Дуная, і Цісы... Міколу Нагнібяду можна смела назваць пясняром дружбы савецкіх народаў».

Аляксандр Пракоф'еў: «Мікола Нагнібяда — паэт барацьбы і прыгожага жыцця... Калі чытаеш яго вершы, у душу ўліваецца дух упэўненасці і, я б сказаў, моцнасці быцця. Адчуваеш, што стаіш абадзвіюма нагамі на роднай зямлі і ніякім ворагам з гэтай зямлі цябе не спіхнуць... Голас паэта Міколы Нагнібяды гучыць далёка за межамі Украіны — і далёка за межамі нашай вялікай Айчыны, і я рады, што, напоўнены свежымі барвамі і стэпавым ветрам, голас гэты чуваць і ў нас, на берагах Нямчы».

Максім Танк: «З паэзіяй Міколы Нагнібяды я падружыў яшчэ да ўз'ядання Заходняй Беларусі... Пра што б ні пісаў паэт, мы адчуваем, што гэта тварыў не пабочны назіральнік, а чалавек, які ўсё гэта перажыў, сам быў удзельнікам незабыўных падзей. І таму кожнаму яго слову глыбока верыш... Багата хто з нас сардэчна ўдзячны паэту за тое, што вершы нашы, пе-

ракладзеныя на братнюю ўкраінскую мову, з яго пучэўкаю прадаўжаюць сваё няспыннае падарожжа па незастарэлых мясцінах нашых незлічоных братэрскіх сустрач».

Аркадзь Куляшоў: «Хіба не спадарожнічае шчасце паэту ў пачаснай справе пісаць творы, у якіх спалучаецца свежасць вобраза, мысленні з глыбокаю думкаю і маладым пачуццём, нафас публіцыста з сардэчнаю лірыкаю? У вершах Міколы Нагнібяды багата трапных дэталей і параўнанняў, якія здзіўляюць сваёю дакладнасцю і нечаканасцю...».

Напярэдадні шасцідзясяцігоддзя з дня нараджэння ўкраінскага сябра прапануем увазе чытачоў яго некалькі новых вершаў.

Мікола НАГНІБЯДА

ВЕРАСЕНЬ

Час даспелых галін,
Час празрыстасці грон.
Першы сум арабін —
Залацеючых крон.

Час далёкіх грамоў
І далёкіх зарніц,
Час багатых сталой,
Дабраты маладзіц.

Час бялюткіх атаў,
І заручынаў час,
Падрахункаў — што ўзяў
Ты са зведаных трас?..

Час крылатых разлук
І рахманых палёў,
Час натруджаных рук
І надзей у сяўцоў.

Час маркоты якраз
У азёраў і траў...
А чаму ў гэты час
Я пра восень згадаў?

Спелы цвет, чырванецвет,
Час натомленых кос...
У такі мяне свет
Колісь бусел прынёс.

На золата ніколі не малюся,
Багоў не клічу, сам я маю гнеў,

Што чорт дрыжыць, а з хітруна
смяюся,

Абы маю пагарду зразумеў.
Люблю красу і чысціню мрою,
Як што люблю — то ўжо да
забыцця,
Ды ад мадон ганю хлусню
з бядою,
З усмешкаю саромнаю дзіця.

Твая бяда — мая бяда-пакута,
Душу і пэндзаль рады
славіць я,
Ды не прыму малёванай атруты
На палатне мазілы-круцяля.

На зерне добрае — калоссем
адзавуся,
Расіне вернасці — блакітных
хваль святлом.

На шчырасць — шчырасцю
бясконцай разліюся,
На зло і крыўду — падаю, як
гром.

БРАТУ КАНСТАНЦІНУ

Чуеш, браце...
Ужо на паўднёвых вятрах
Журавы вызначаюць пуць.
Пад крылом — Дзясна,
На крыле — вясна,
А на дзюбах — пралескі
цвітуць.

Чуеш, браце,
Гуртуюцца ў хмарах грамы
І дзесь вострыць маланку
каваль —

Сонца горнам гарыць,
Бор, як мех той, шуміць,
А крыніцы блішчаць, нібы
сталь.

Чуеш, браце,
Вясна, абтрусішы снягі
Саміх позніх, ліхіх завірух,
Ліўні першыя п'е
Колькі моцы стае,
Сіне-зелена квецячы луг.

Чуеш, браце, —
Кру-кру далятае з-пад хмар, —
Крэсле ў небе зваротны свой
шлях,

Разганяючы сны
Першаспевам вясны,
Адгукаецца ў ціхіх палях.

Чуеш, браце мой Косця,
Завітаў бы у госці.
Можа, крылы дадуць жураўлі?..
— Чую, браце мой, чую,
Хоць даўно ўжо качую
У таманскай, матроскай зямлі.

І дажджамі, грамамі
Ходзяць вёсны над намі,
Дзе курган над байцамі стаіць.
Шлю у госці душу я,
Бо скалу не звярну я,
На руцэ мой таварыш ляжыць.
З украінскай мовы пераклаў
Антон БЯЛЕВІЧ.

ДЗЯРЖАЎНЫ СІМФАНІЧНЫ— 1971—72

Восень — пара адкрыцця канцэртнага сезона ў дзесятках філармоній краіны. Музыканты вярнуліся з летніх водпусकाў і пачынаюць напружана рэпетыцыйную работу.

Зане строгай чысцінёй пустое фае Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а з рэпетыцыйных класаў даносіцца складанал поліфонія гукаў — да работы прыступіў Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР.

Вясной 1937 года аркестр упершыню выступіў перад слухачамі як самастойны калектыў. За трыццаць пяць гадоў ён вырас і дасягнуў таго ўзроўню прафесійнасці, што стаў не толькі вядучым калектывам філармоніі, але і адным з лепшых аркестраў краіны.

З вялікай цэпльнай адгукаюцца буйнейшыя сучасныя дырыжоры і выканаўцы аб творчых магчымасцях калектыву і, як правіла, выказваюць шчырае і гарачае наданне сустрацца зноў на сцэне канцэртнай залы.

У мінулым сезоне аркестру апаздзіравалі ў Рызе, Вільні і іншых гарадах Прыбалтыі. Летні гастролі аркестра далі магчымасць жыхарам Бранска, Растова-на-Доне і многіх волжскіх гарадоў Расійскай Федэрацыі пазнаёміцца з музычнай беларускай кампазітарай і творамі савецкіх і зарубешных аўтараў, якія рэдка выконваюцца.

Абяцае быць цікавым і новы канцэртны сезон аркестра. Буйнейшыя выканаўцы і дырыжоры выступіць з аркестрам у канцэртах. У Мінск прыедуць Э. Гілець, М. Растрпавіч, Р. Керэр, маладыя выканаўцы — пераможцы нядаўніх міжнародных конкурсаў В. Трацянюк, Г. Крамер, В. Шацін і іншыя.

Цыкл канцэртаў дасць цудоўныя леныградскія піяністы, народныя артысты СССР П. Серабраноў.

Афішы прапануюць увазе слухачоў работу з аркестрам маладых таленавітых дырыжораў — Цімерканава, Сіманова, Кітаенкі. Чакаюцца выступленні ўжо знаёмых амерыканскага дырыжора Г. Мітчэла і Р. Кляйнберта (ГДР), дырыжораў Італіі, Партугаліі, Новай Зеландыі.

28—29 верасня разам з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР новы канцэртны сезон адкрыюць лаўрэаты міжнародных конкурсаў Уладзімір Крайнеў і Віктар Трацянюк. Аркестр прадставіць дзве новыя работы: Другую сімфонію І. Брамса і Дзевятую сімфонію Д. Шостакавіча.

У пачатку сезона аркестр выступіць у Гомелі. У праграме — тры фартэп'янічныя канцэртны П. Чайкоўскага. Саліст — Э. Гілець.

Напружаная работа чакае аркестр у сувязі з пленумам Саюза кампазітараў БССР, які будзе прысвечаны творчасці маладых. Многа сіл і энергіі дакладна аддаць калектыву і яго дырыжору — дыпламанту Усеазаднага конкурсу Ю. Яфімава ў справе папулярызацыі беларускай музыкі, мастацтва прыгожага і вечнага, сярэд моладзі сталіцы і іншых гарадоў і вёсак рэспублікі.

У добрую трыдцятку ўваходзіць штогадовае правядзенне «Тыдня сімфанічных прэм'ер». Сёлета на гэтым свяце музыкі будуць выкананы новыя творы беларускіх аўтараў А. Янчанкі, Я. Гябева, К. Цесанова і іншых.

Будуць, як і раней, арганізаваны аўтарскія канцэртны. У гэты далёка не поўны план работы аркестра ў новым сезоне ўваходзіць удзел у юбілейных канцэртах, прысвечаных творчасці А. Скрабіна, і праграмах — «Нярасаў і музыка».

Аркестр чакае слухачоў: і думаецца, яны атрымаюць сапраўдную асабуду ад сустрач з гэтым цудоўным калектывам.

В. ДАНИЛАЎ.

ГОСЦІ МІНСКА

Нацыянальны ансамбль танца Сьера-Леоне з Афрыкі зусім малады, але карыстаецца вялікім поспехам у многіх краінах свету. Ён лаўрэат некалькіх міжнародных конкурсаў У Савецкім Саюзе афрыканскія артысты ўпершыню. У гутарцы з карэспандэнтамі іраўнін ансамбля Джон Бантынг Градэн выказаў сваю ўдзячнасць савецкаму глядачу, вельмі чуламу і аднаванаму. «Хоцца спадзявацца, — сказаў ён, — што гэты прыезд будзе пачаткам сяброўскіх і культурных сувязей паміж нашымі народамі».

На здымках вы бачыце выступленне афрыканскіх гасцей на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Фота Ул. КРУКА.

занской вайны ў выпадку, калі наймітаў выганяць з Катангі. На працягу дня з'явіліся яшчэ тры амерыканскія самалёты. Не зважаючы на пратэст камандзіра радзэйскай эскадрылі маёра Масела, яны засталіся на аэрадроме з запущанымі маторамі і, магчыма, вялі радыёперадачы.

Пасля паўдня спецыяльным самалётам з Солсберы прыбыў вярхоўны камісар Вялікабрытаніі ў Федэрацыі Радзэй і Ньясаленда лорд Олпарт, які павінен быў выконваць абавязкі гаспадара і асабіста сачыць за ходам гэтай незвычайнай канферэнцыі. Пад вечар ў суправаджэнні радзэйскіх бамбардзіроўшчыкаў з'явіўся цывільны самалёт. З яго выйшаў Чомбэ і два яго «міністры». У 21.00 па самалёце з распазнавальным знакам ААН прыбыў лорд Ленсдаўн. Адзіны ў аэрапорце журналіст, карэспандэнт агенства Рэйтэр, стомлены і злосны, пераблытаў яго з Хамаршэльдам: потым яму давялося скасаваць сваю памылковую інфармацыю. Ленсдаўн стрымаў слова, якое даў Хамаршэльду, і не размаўляў з Чомбэ: ён замкнуўся ў кабінеце з лордам Олпартам і толькі на дзесяць мінут выйшаў для размовы з «міністрам» Кімбаю. Чомбэ ўспрыняў гэта як асабістую абразу.

У 22.35 радыст «Альберціны» паведаміў, што самалёт знаходзіцца над возерам Танганьіка. У Ндоле ўсе з палёгкай уздыхнулі. Потым прышло яшчэ тры паведамленні. У 23.35 чарговы кантраляёр палётаў у Ндоле А. К. Марцін паведаміў, што самалёт прыземліцца праз 45 мінут. Але пі-

на досвітку, у 6.00 па радзэйскім часе, распачаліся пошукі «Альберціны».

ЗНАХОДКІ, ЗДАГАДКІ...

Раследаванні, праведзеныя паралельна радзэйскімі ўладамі і камісіямі ААН, дазволілі ўстанавіць некаторыя асноўныя факты.

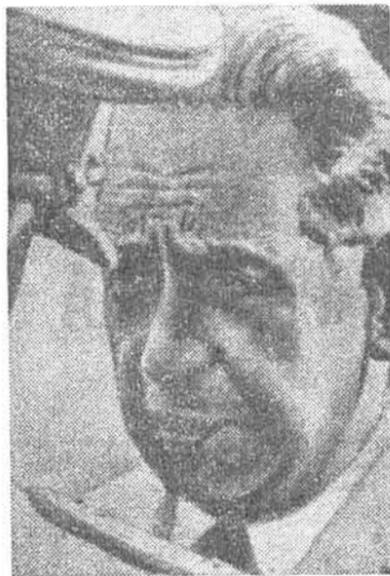
«Альберціна» сапраўды ўзяла курс на паўночны захад, да Муфуліры, і адначасова зніжалася: пілот рыхтаваўся зрабіць першы круг перад пасадкай. Самалёт пры гэтым злёгка нахіліўся ўлева; шасі пачалі высювацца, але светлавых сігналаў аб прыземленні не было. І тады, мабыць, перад пілотам з'явіўся цёмна-сіні колер сцяны трапічнага лесу. Спачатку адно, потым другое крыло зачэпіла вяршыні дрэў. Сілы інерцыі і матораў прастрымлівалі самалёт наперад, змагаліся крылы і ўсё, што засталася ад фіюзеляжа. Шансаў на выратаванне не было.

Узвышша Ндола-Хіл падымаецца на 1290 метраў над узроўнем мора. У той час, калі з «Альберціны» было перададзена апошняе паведамленне, самалёт павінен быў знаходзіцца на вышыні 1800 метраў або нават больш. Чаму ж раптам ён апынуўся так нізка?

На гэта пытанне адказ не знойдзены. І не толькі на гэта. Раследаванне праходзіла пад знакам узаемнага недаверу. Ужо ў час пошукаў радзэйскія ўлады не дазволілі амерыканскім лётчыкам рабіць аэрафотаздымкі мясцовасці. На працягу двух першых дзён шведскага консула В. Рэсле і

ных прыстасаванняў. Адносна загадкавай размовы «Альберціны» з дзяжурным у Ндоле—радзэйская камісія бяспрэчна паверыла Марціну, а камісія ААН запісала: «Нельга цалкам выключыць магчымасць таго, што катастрофа здарылася з-за педаклавных указанняў, перададзеных пілоту з зямлі ў самы крытычны момант палёту».

На гэтым камісія ААН спыніла афіцыйнае раследаванне. Аднак сумненні засталіся. З часам адпала версія пра тое, што «Альберціну» збілі знішчальнікі «Фуга-Мажыстэр»,

Апошні здымак Хамаршэльда.

АЭРАДРОМА

лот не перадаў, калі асоб знаходзіцца на борце, і не адназаў на запытанне, ці застаецца самалёт на аэрадроме да наступнай раніцы. Лорд Ленсдаўн пачаў рыхтавацца да вылету ў Солсберы, каб не пераплакаць размоваў. Чомбэ, вельмі раззлаваны, не стаў чакаць самалёта з Хамаршэльдам і паехаў на аўтамабілі ў рэзідэнцыю губернатара правінцы Кітва, дзе думаў адпачыць. У аэрапорце застаўся толькі лорд Олпарт.

У 0.10 Марцін пачуў апошняе, як даведаўся пазней, словы з борта «Альберціны»: «Бачу вашы сігналы. Я над Ндолай. Спускаюся». Марцін скарэктываваў з пілотам вышыню і даў дазвол на зніжэнне да 6 000 футаў. На гэтым сувязь абарвалася. На суперак інструкцыям, Марцін не запісаў размовы на магнітафонную плёнку. У наступную раніцу ён заявіў, што магнітафон сапсаваўся. Тады гэта не здалося падзворным: бо павінен быў праісці амаль год да забойства Діона Кенедзі ў Даласе, калі паліцыя «забыла» ўключыць магнітафон у час допыту Освальда...

Прыблізна за мінуту пасля перадачы апошняга паведамлення з борта «Альберціны» яе яшчэ бачылі. Адзін са сведкаў сцвярджаў, нібы шум матораў быў бесперабойны. Іншым здалося, нібы самалёт змяніў курс і рухаўся ў паўднёва-заходнім кірунку.

Пра тое, што «Альберціна» не прыземлілася, а сувязь з ёю перапынілася, далажылі лорду Олпарту. Ён здзівіўся, але не падзяляў непакоею Марціна: ён лічыў, — Хамаршэльд змяніў свой намер, і дапускаў, падобна да маёра Масела, што гэта здарылася ў выніку размовы Хамаршэльда па радыё з камандзірам амерыканскіх «Дакот», які стаяў ў аэрапорце.

«Альберціна» ўжо даўно палала на ўзвышшах паміж Ндолай і Муфулірай, калі ў 1.32 Марцін, нарэшце, паведаміў усім бліжэйшым аэрапортам пра тое, што лёс самалёта невядомы. Аднак трылогія ніхто не ўзімаў: Марцін чакаў да трэціх гадзіны ночы, а потым лёг спаць. Лорд Олпарт спаў у самалёце ўжо калі гадзіны. Дырэктар аэрапорта Уільямс паехаў у гарадскі атэль. А другой гадзіне ночы яго разбудзілі і далажылі, што ў ваколіцах Муфуліры відаць зарыва. Але ён лічыў, што няма падстаў непакоецца, і перавярнуўся на другі бок. Толькі

прадстаўніка таварыства «Трансэйр» не дапускалі да трупаў і на месца катастрофы. Кіраўнік радзэйскага грамадзянскага паветранага флоту палкоўнік Барбер, які праводзіў напярэдняе раследаванне, лічыў катастрофу проста вынікам няшчаснага выпадку. З-за гэтага ў яго ўзніклі няспыльныя сутычкі са шведскімі спецыялістамі — тры раішча сцвярджалі супрацьлегае. У прыватнасці, галоўны інспектар «Трансэйр» заўзята даводзіў, што самалёт абстрэлілі.

Радзэйскі ўрад быў вымушаны стварыць спецыяльную камісію на чале з суддзёй Клайдэнам. Урад Швецыі не прыняў у ёй удзелу, нягледзячы на запрашэнне, але выслаў групу экспертаў, якія павінны былі прадставіць справаздачу ў Стакгольм. Міністр замежных спраў Швецыі Ундэн выказаўся за стварэнне спецыяльнай камісіі ААН. Генеральны Асамблея выбрала ў яе прадстаўнікоў Швецыі, Аргенціны, Югаславіі, Няпалу і С'ера-Леоне.

Радзэйская камісія прызнала бяспрэчным сцвярдженне палкоўніка Барбера, нібы прычынай катастрофы была памылка пілота, бо ў самалёце быў не адзін, а тры пілоты, і неверагодна, каб усе тры памыліліся або адначасова страцілі прытомнасць ці здольнасць кіраваць самалётам. Камісія прызнала таксама, што катастрофу нельга вытлумачыць дэфектамі ў рабоце матораў або іншых механізмаў. Тады, можа, абстрэл, замах ці якая іншая прычына?

Абедзве камісіі паставіліся да адных і тых жа фактаў па-рознаму. Радзэйская камісія лічыла, што катастрофа здарылася з прычыны незразумелага няшчаснага выпадку, палкоўнік няма пераканаўчых доказаў пра напад на «Альберціну» з паветра або з зямлі, як няма і адзін на яўнасці на ёй якіх-небудзь выбуховых рэчываў. Камісія ААН нікога не абвінавачвала, але і не апраўдвала. Давялося канстатаваць, што абстрэл самалёта не даказаны, следуючы выбуховыя рэчывы не знойдзены, але ўсё роўна камісія падкрэсліла ў сваім вывадзе, што «Альберціна» на працягу чатырох гадзін стаяла ў Ньлі без аховы, і дыверсант мог дабрацца да шасі, сістэмы ацяплення і гідраўліч-

ыя былі ў Чомбэ: адзін з іх у той дзень не мог узляцець, другі не быў прыстасаваны да начных палётаў. Але ж «Альберціну» прымуслі знізіцца не знішчальнікі. Магчыма, яе абстрэлі з зямлі з самага пачатку здавалася нязначнай. Паходжанне дзірак у фіюзеляжы і пларэды часткі самалёта часткова тлумачыцца выпаданымі заклёпак і ўдарамі аб дрэвы. На зямлі і ў абгарэлым фіюзеляжы знайшлі толькі тры патроны, кулі і гільзы, якія маглі належаць зброі, што была на борце «Альберціны». Спрачаліся пра кулі, якія былі знойдзены ў целах шасці спадарожнікаў Хамаршэльда. Афіцыйныя эксперты вырашылі, што ў момант выбуху самалёта выбухнулі і патроны ў зараджанай зброі, якую мелі пры сабе тры людзі, гэта і стала прычынай рап. Іншыя спецыялісты запэўнілі, што гэта магчыма толькі для адзінак раненняў, або наогул немагчыма, а тут адразу ідзець. Здавалася б, знаходзіць падтрымку версію Ліндстрэма, нібы падасланы Дзюшменам дыверсант дабраўся да самалёта і зрабіў напад на экіпаж. Але прысутнасць пабочнага чалавека на борце «Альберціны» трэба лічыць выдумкай у пагоні за сенсацияй.

Застаецца яшчэ магчымасць выбуху. Зарыва ў ваколіцах Муфуліры, якое бачылі многія людзей, безумоўна, з'явілася ў выніку пажару самалёта. Але што было спачатку? Выбух выклікаў катастрофу ці наадварот?

Тое, што паспеў сказаць смяротна паранены ў час катастрофы сержант Гарольд Жульен, не наможа высвятляла справу. Жульен адказаў за асабістую бяспеку Хамаршэльда. І ўсё ж невядома, ці знаходзіўся ён у крытычна хвіліну паблізу генеральнага сакратара: у самалёце той заняў месца асобна ад сваіх спадарожнікаў, нібыта хацеў застацца сам-насам са сваімі думкамі.

Як толькі Жульен на хвіліну апрытомнеў, урач адразу запытаў у яго, чаму самалёт не прыземліўся. «Містэр Хамаршэльд загадаў вяртацца», — праз сілу адказаў паранены.

У бальніцы ён яшчэ раз ненадоўга апрытомнеў.

— Дзе я? — спытаў ён у англійскага паліцэйскага афіцэра, які сідзеў каля яго ложка.

— У Паўночнай Радзэйі, — адказаў яму афіцэр.

Далей запытанні і адказы Жульена былі застэнаграфаваны: «Мы ў

апошні раз чулі вас над аэрадромам Ндола, гэта так?» — «Быў выбух...» — «Над узлётнай дарожкай?» — «Так...» — «Што было потым?» — «Самалёт развіў вялікую хуткасць, потым разляцеўся... многа невядомых выбухаў наўкола. Я пацягнуў ручку запаснога выхаду і скочыў...» — «А ішчы?» — «Не маглі выбрацца. Містэр Хамаршэльд загадаў вяртацца...»

Апошнія словы Жульена вымавіў з вялікім намаганнем: невядома было — зразумеў ён запытанні ці трызіць. Потым зноў страціў прытомнасць, і больш яна да яго не вярталася.

Сведчанні Жульена не растлумачвалі прычыны выбуху. Паводле высновы экспертаў, пажар і выбух здарыліся пасля ўдару самалёта аб дрэвы, але не ўсе былі ўпэўнены ў гэтым. Затое, здавалася, пацвярджалася дапушчэнне лорда Олпарта, што Хамаршэльд у апошняю хвіліну змяніў сваё рашэнне. Ні радзэйская, ні аанаўская камісіі не лічылі за патрэбнае задумацца над тым, што думаў і рабіў Хамаршэльд у апошнія хвіліны палёту. Гэтым ужо заняліся журналісты. У сваіх далейшых публікацыях яны ўсе прызнавалі, што псіхічны стан і паводзіны генеральнага сакратара ААН засталіся важнымі невядомымі невысветленай катастрофы.

Пазней ужо, у верасні 1965 года, газета «Свенска дагладэт» выступіла са сцвярдженнем, што бомбу ўнёс у самалёт сам Хамаршэльд; ён напусціў у ход яе механізм і знішчыў сябе разам з пятнаццацю іншымі асобамі.

Гэта сенсация праіснавала вельмі нядоўга — толькі два тыдні. Стэн Хамаршэльд, брат загінуўшага, ад імя сям'і падаў у суд на газету, абвінавачваючы яе ў адзаску з памяці генеральнага сакратара ААН. Так закончылася гэтая неверагодная з усіх поглядаў гісторыя.

У партфелі Хамаршэльда, які знайшлі ў непашкоджаным выглядзе радзэйскія чыноўнікі, апрача дакументаў ААН, былі толькі яго асабістыя рэчы і ўрыўкі з незакончанага перакладу кнігі Бубера пра містыку хасідызму. Там не знайшлі ніякіх пататак ці ўласнаручных запісаў, якія дазволілі б зрабіць вывады пра ход думак Хамаршэльда перад палётам у Ндолу. Апошні, хто размаўляў з ім у аэрапорце — Стур Лінер — не быў ўзвешаны, ці Хамаршэльд давеўся бы да канца сваё палітычнае рашэнне. Ён нічога не мог працягнуць на твары «непраіснальнага Дага». З яго біў той сцюдзены холад, які быў шырока вядомы супрацоўнікам апарата ААН.

ЗАМЕСТ ЭПІЛОГУ

Нашчадак старога арыстанратычнага роду, які даў Швецыі многа афіцэраў і палітыкаў-кансерватараў, Даг Хамаршэльд цікавіўся рознымі праблемамі эстэтыкі і меў схільнасць да містыкі. Гэтыя захапленні спалучаліся ў ім з прыхільнасцю да дыпламатыі, тонкасці якой ён нядрэнна вывучыў.

Генеральным сакратаром ААН Хамаршэльд стаў пасля карэйскай вайны, калі першачарговай задачай ААН было пераадоленне міжнароднай перапружанасці, спадчыны халоднай вайны.

У дні разгару падзей у Конга Хамаршэльд у Ньё-Йорка здавалася, што Бельгія і Англія не адважыцца падтрымаць узброенае выступленне катангскіх войск і наймітаў Чомбэ супраць «белых паліцэйшчыкаў», а ЗША ў выпадку патрэбы падтрымаюць дзейні ААН — хоць бы дыпламатычна. Англійскі ультыматум перакрэсліў гэтыя спадзяванні.

У Леапольдвілі Хамаршэльд пераканаўся, што справа праіграная. Таму ён і не слухаў прапагоў сваіх дарадцаў не ісці на перамір'е, а вымагаць далейшых падмацаванняў для войск ААН. Ён прымураўся з горкай перспектывай, што яго подпіс будзе стаяць побач з подпісам Чомбэ на дакуменце, які стане сімвалам кантэнтывацыі, «палітычнага самагубства». Але лёс быў ласкавы да Дага Хамаршэльда. Ён дазволіў яму загінуць, не страціўшы рэшт асабістай годнасці.

Гісторыкі, магчыма, не будуць разважаць над пытаннем, якое так хваляе сучаснікаў: ці быў гэта злычынны замах ці няшчасны выпадак? Яны, відаць, проста напішуць, што Даг Хамаршэльд загінуў у авіяцыйнай катастрофе. Але да гэтага давядзецца дадаць, што акалічнасці катастрофы не былі высветлены, і сёй-той не хацеў бы гэтага высвятлення.

РАНИЦОЮ, мінуўшы рабочае месца, Качан палпеўся ў кабінет дырэктара. Заўсёды пасля прагуду ён, дзякуючы настырнасці майстра, вымушаны быў рабіць тое турна. Ідучы цяпер, ён соўгаў нагамі па калідоры, нібы хто іх падцягваў невідочнымі вяржочкамі. У грудзях Качана пякло так, быццам ён толькі што выжлукціў пляшку першака. Прагуды два дні, калі план на валаску, — гэта не жартачка.

«Абяцанкі ўжо не памогуць, — думаў Качан. — Зраблю срацівы твар і буду маўчаць. Хай ён хоць ёсць з вантрабамі, хай хоць тэлефонным апаратам агрэе па таласе — срываю. Маўчанне часам дзейнічае мацней за абяцанкі і самыя слэзныя клятвы. Яно неаднойчы мяне выручала».

А тым часам дырэктар рамонтнай канторы і не збіраўся «есці» Качана. Дырэктар разам са старшынёй мясцома Іванам Сымонавічам Ціханам пісалі характарыстыку Качану:

— Пішы, Іван Сымонавіч, — дыктаваў дырэктар. — За час работы ў рамонтнай канторы тав. Качан зарэкамендаваў сабе выдатным працаўніком, дысцыплінаваным і сцараным. Актыўны, рэцыйналізатар...

— Чакайце, Антон Пятровіч, а што такое рэцыйналінае прапанаваў Качан?

— Не прапанаваў, дык прапанаваў. Вы ж ведаеце, што Качан як выпе, усё пульверызатар крытыкуе.

Кажэ, што ён толькі і цяліць, каб твар заляпіць фарбай, а не сцяну. А раз чалавек крытычна адносіцца да інструмента, дык і прыдумаць можа што-небудзь.

Больш старшыня мясцома не перабіваў дырэктара, а старанна занатсываў на паперы яго словы: і тое, што Качан першы актывіст, і што ён больш за ўсіх чытае, і тое, што Качан—увогуле перадавы работнік.

ў нейкую там майстэрню, а ў міністэрства прымуць.

Качан маўчаў.
— Ну, дык згода?
— А што добрага вы можаце пра мяне напісаць?

— Хе, добрага шмат чаго можна прыдумаць. Значыць, згода?

— Хай сабе, — здаўся Качан.

— Ну дык—чытай, Сымонавіч! — урачыста загадаў дырэктар.

Іван СТАДОЛЬНИК

ХАРАКТАРЫСТЫКА

Як бы ўчуўшы, што дырэктар са старшынёй мясцома скончылі сваю творчасць, Качан паціху ўсунуўся ў кабінет. Дырэктар шырока ўсміхнуўся і, першым падаючы руку Качану, сказаў старшыні мясцома:

— Вось і прапража знайшлася. Я ж казаў, што Качан — лёгкі на ўспамін. — І, павярнуўшыся да гасця, усаджваючы яго ў крэсла, працягваў: — Мы тут, таварыш Качан, з Іванам Сымонавічам вельмі вырашылі зрабіць прыёмнае і табе, і нам. Ты сам ведаеш, што твае прыгоды нам надалучылі. Дык вось. Падай заяву. Па ўласным жаданні. А мы табе такую характарыстыку дадзім, што цябе не толькі

Качан слухаў і не верыў сваім вушам. Прыгожыя словы характарыстыкі салодка адгукаліся ў душы. Быццам Іван Сымонавіч чытаў не звычайную паперку, а падносіў Качану чарку за чаркай.

Заяву на звальненне па ўласным жаданні Качан падпісаў адным махам. Але за дзвярыма дырэктарскага кабінета ачонаўся. Ён перабіраў у памяці ўсе прадпрыемствы і ўстановы свайго горада і не знаходзіў таго месца, дзе б ён некалі не працаваў. І ўсё такі вырашыў схадзіць у сельпо: чуў, што там паграбуецца экспедытар.

Начальнік аддзела кад-

раў сельпо, не глянуўшы нават на характарыстыку, замахаў рукамі:

— Што вы, Качан, позна ўжо! Узалі чалавека! Як жаласліва ні глядзеў на яго Качан, як ні падсоўваў яму пачытаць характарыстыку, начальнік толькі адмахваўся.

Больш ісці не было куды. Падпёршы спіной плот, апусціўшы галаву, Качан стаяў і думаў.

— Здароў, Качан, што нос павесіў? — раптам прагрымеў над яго вухам чыйсьці бас.

Качан падняў галаву і пазнаў свайго сябрука — Гарбуза, з якім некалі разам у экспедытарах кадзілі.

— Аг, звольніўся, работу шукаю.

— Знайшоў?

— Дзе ты тут знойдзеш! Ведаючы, як аблупленага!

— Ты па ўласным?

— А то як жа!

— І характарыстыка ёсць?

— Яшчэ якія!

— Тады не бяду! Ідзі, брат, назад, у сваю кантору.

— Што? Вярнуцца?

— Але, вярніся. Скажы, што перадумаў.

— Не возьмуць! Я там такіх дроў наламаў...

— А не возьмуць, дык ты ў суд! З характарыстыкай... Клянусь бутэлькай — прымуць!

Гарбуз не памыліўся. Суд прымусіў дырэктара рамонтнай канторы прыняць на работу Качана як аднаго з лепшых работнікаў, кіруючыся характарыстыкай, падпісанай самім дырэктарам.

МІМАХОДЗЬ

Уладзімір КУЧАРАУ

Толькі нарад можна атрымаць без чаргі.

□
Думаў ён на хаду, а хадзіў вельмі мала.

□
Віншуючы сябра з наваселлем, не забудзь пажадаць яму добрых суседзяў. Асабліва над галавой.

□
Падхалім пакутваў ад таго, што пасяліўся вышэй за свайго начальніка.

□
Не сансаваўшы справы, майстрам не будзеш. — Кажэ прымаўка. Ён сансаваў імаг, але майстрам чамусьці так і не стаў.

Віктар ШАУЧЭНКА

Любіў праду. Калі яго абвінавачалі ў крадзях трох коп каласнай саломы, ён забурэннем даказаў, што ўкрай не тры, а чагырні.

□
Верыў у забабоны. Асабліва пахоўваў лічы 13. Але паспробуйце не даць яму трынаццатай зарплаты...

□
Кіно не любіла. Там адразу трымаў святло і пельга было разгледзець, хто як апрануты.

Уладзімір РУДЗІНСКІ

Паказаць свае козыры — не абавязкова паказаць карты.

□
Ён заўсёды хадзіў пешшу — не хацеў, каб яму ўсталялі палкі ў колы.

□
Лунаць у паднябессі моцць не толькі лётчыкі.

□
Здарасца, што і безгаловыя губляюць галаву.

□
Зоркі і тыя падаюць...

Браты БАРОУКІ

ЖАРТАУЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

— Як там твая дача?
— Нічога сабе. Салаўі спяваюць.

— Але ж салаўінымі песнямі сыты не будзеш.

— А я за іх грошы бяру.

□
— Дзе твой дзённік.
— Вовачна?

— Яго ў мяне буніст купіў.

□
— Добры дзень вам, цётка Ганна!

— Ты не п'яны?

— Не, не п'яны. — Адыдзіся ж ад паркану. — Не пускае, цётка Ганна!

Віктар АРДАУ

Ва «Узорах красамоўства» Віктара Ардава для штатных і няштатных прамоўцаў дадзены і прыклады двух прамоў на тэатральнае тэмы. Адно гаворыць дырэктар тэатра, а другое — загадчык тэатральнага буфета на абмеркаванні спектакля. Яны вартыя таго, каб яшчэ раз выслухаць, а то і прыслухацца.

ПРАМОВА ТЭАТРАЛЬНАГА ДЫРЭКТАРА

— Паважаныя гаварышы гледачы! Ад імя кіраўніцтва Васемнацатага дзяржаўнага перасоўнага стаяцыйнага раённага тэатра, як дырэктар гэтага тэатра, павінен перад тым, як паказаць вам наш бліскучы спектакль, сказаць некалькі слоў, якія памогучы і вам і нашым гэты спектакль напраўду бліскучым.

Наш тэатр, стаячы адною нагою на пазіцыях высокага зместу, другою нагою вітае высокую форму. Наогул, таварышы, у мяне няма слоў, каб сказаць вам, які чудаўны гэты тэатр, нім я кірую... Хаця не, для гэтага ў мяне ёсць словы, а вось для чаго ў мяне няма слоў — дык гэта для таго, каб пагаварыць аб недахопах нашага тэатра. І няхай вас гэта не здаўляе. Цяпер жа завядавіка такая, што кожны хваліць сабе і сваю работу, бо ведае, што іншыя толькі ганьбяюць і бясцяць. Калі сам сябе не пахваліш, то больш хваліць і няма каму.

Наш тэатр заўсёды імкнецца даць

гледачам бадзёрую зарадку. І нам гэта амаль заўсёды ўдаецца. Так, напрыклад, на пятырадынай пастапоўцы зарадка ў нас была такая моцная, што гледачы зарадзіліся ўжо да канца другога акта. З крыкамі «даволі» яны вшчэлі ў гардэроб, да касы, на вуліцу, і там ужо адбылася масавая разрадка ад нашай зарадкі.

Сёння вы таксама атрымаеце зарадку з дапамогай адной п'есы. Толькі шкадую, што я, як дырэктар, заняты тэрміновай работаю па кіраўніцтве нашым тэатрам, не меў часу даведацца і запамінаць, як называецца гэта п'еса і хто аўтар.

Але што я, са свайго боку, магу сказаць пра гэтую п'есу? Я магу сказаць толькі добрае, таму што, калі мы прымаем і рэспіравалі гэту п'есу, я пра яе гаварыў стовлімі кепскага, што больш ужо мне няма чаго такога гаварыць пра яе. Але вы самі, таварышы, мабыць, ведаеце, што зараз у тэатры галоўнае не п'еса, а галоўнае — фармалізм і натуралізм. І мы зараз гэтым толькі і займаемся — фармалізмам і натуралізмам... Гэта значыць, каб іх не было.

Ну-с... У гэтай п'есе выводзіцца адзін фараон... ці цар... Карацей — шах. Трэба прама сказаць, што гэты шах — не наш чалавек. Потым ёсць яшчэ там адзін жраць, служка культу — таксама не наш чалавек, хоць у выніку работы з аўтарам мы яго наблізілі да сучаснасці. Астатнія дзейныя асобы — яны таксама не нашы людзі, але мы іх завастралі.

Вось прыкладна ўсё, што я хацеў сказаць. Але, на жаль, важна не тое, што я гавару, а тое, што скажа масавы глядач. Надаўна яшчэ было так чудаўна ўстроена, што білеты на спектакль куплялі адны, а глядзець прыходзілі іншыя. Цяпер стварылася проста ненармальнае становішча: білеты купляюць і глядзець тыя ж самыя людзі. Зразумела, страты ад гэтага надзвычай вялікія. Не, не ў нас — што вы! Да нас народ валам вайце. Нават двама валамі. Адзін вал на спектакль, а другі тут жа назад... І чамусьці гэтае ненармальнае становішча называецца «праверка рублём». А пазаўчора ў нас збор быў семдзесят пяць капеек. Дык, выходзіць, нават не рублём, а сямодзесяціці пяці капейкамі праверка... Наогул, ведаеце, так цяжка, так цяжка цяпер быць тэатральным дырэктарам! Міністэрства культуры патрабуе, прафсаюз работнікаў культуры нічымае, міліцыя штрафвае, пажарная ахова і тая ўменшваеца...

Вось прыкладна ўсё, што я хацеў сказаць, і я спадзяюся, што вы поўнаасцю азіяце тое высокае майстэрства, тую ідэйную заастронасць, якую мы ўкалалі ў гэты спектакль, як кажуць, з апошніх сіл. Прывет!

ПРАМОВА ЗАГАДЧЫКА ТЭАТРАЛЬНАГА БУФЕТА

— Дазвольце мне ад імя нашай гандлёвай кропкі, так сказаць, павіншаваць. Мы вельмі рады, што пры нашым буфете такі арганізаваўся сімпатычны тэатр. І асартымент у вас, ну,

праграма, ці як там кажуць, «нумары», зусім, так сказаць, у аднаведнасці з прэйскурантам.

Ну, а цяпер я хачу задаць пытанне: як яно далей будзе з кладоўкай? Так, так, звычайна, ведаеце, кладоўка, дзе прадукты... Не, прашу прабаўня, я вас не перабіваю, не?.. Ну дык вось... Прадукт у нас для буфета завозіцца штодзень. І як, напрыклад, антракт, то гледачы зараз жа і кідаюцца. Куды? Зразумела, да нашай стойкі. Гэтак і сёння было... Я сам наглядваў: вунь тая грамадзянка з чацвёртага раду з'ехала два пірожныя. Пры ёй таварыш, што сядзіць ад яе збоку, дазволіў сабе бутэльку піва плюс бутэрброд з напчоным кілбасою. Так?.. А ведаеце, чым гэты паржае пры нашай кладоўцы?! Не, гэта я адзія ведаю!.. Больш таго, вунь з краю сядзіць таварыш, які нават з'еў порцыю сяўругі. А як я магу паручыцца за гэтую сяўругу?! Цяпер, хіба, толькі ўскрыўшы чалавека, можна даведацца, ці была свежая тая сяўруга!.. Прабачце, я вас не перабіваю? Так? Ну і... Пра розныя пастааовачкі, «нумары» гэтыя ўсе вы ўмеце парасусольваць, а пад носам у сібе нічога не бачыце!.. А саніспекцыя і зноў жа гандлёвы аддзел, яны, ведаеце, з каго патрабуюць? Выключна з мяне! Я ўжо два разы штраф плаціў. І дурняў больш няма! Калі прадукты і далей будуць тухнуць такімі тэмпамі, то, ведаеце, куды за гэта можна трапіць?! Во-во... Няхай тады вапны артысты адказваюць за ўсуньку, за ўчэчку і ўтух! А я для вас дурня корчыць больш не збіраюся. Вось так! Ясна?

Пераклад з рускай П. МІСЬКО.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышлечнага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рупікава рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛІ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.